

Baranyai Katalin

**EGY ASSZONYKÖNYVTÁR A 18.
SZÁZADBÓL**

WESSELÉNYI KATA KÖNYVJEGYZÉKE ALAPJÁN

Tartalom

EGY ASSZONYKÖNYVTÁR A 18. SZÁZADBÓL	6
Könyvtártörténeti források.....	9
<i>Asszonykönyvtárak és könyvjegyzékeik</i>	<i>10</i>
Egy könyvgyűjtő asszony és könyvjegyzéke a 18. századból.....	14
<i>Wesselényi Kata élete</i>	<i>15</i>
<i>Az író.....</i>	<i>19</i>
<i>Könyvgyűjtés a Rhédei családban</i>	<i>22</i>
<i>Wesselényi Kata könyvjegyzékei</i>	<i>24</i>
<i>A könyvek első tulajdonosa, Rhédei Zsuzsánna</i>	<i>26</i>
<i>Wesselényi Kata és a könyvgyűjtés</i>	<i>26</i>
<i>A gyűjtemény összetétele különböző szempontok alapján.....</i>	<i>28</i>
<i>Possessorbejegyzések és egyéb, a könyvekbe tett beírások</i>	<i>32</i>
<i>A könyvjegyzék azonosításáról, az azonosítás nehézségeiről.....</i>	<i>34</i>
<i>A mellékletben közölt könyvjegyzékről.....</i>	<i>38</i>
<i>A könyvtár összehasonlítása egy másik, 18. századi asszonykönyvtárral</i>	<i>39</i>
A gyűjtemény néhány kiemelt kötete	42
<i>Bibliák Wesselényi Kata könyvtárában</i>	<i>42</i>
<i>Bod Péter művei a gyűjteményben</i>	<i>45</i>
Kéziratok Wesselényi Kata könyvtárában	49
<i>Orvosi témájú kéziratok</i>	<i>50</i>
<i>Egy 16. századi orvosi könyv másolata</i>	<i>51</i>
<i>Zay Anna munkái Wesselényi Kata könyvtárában</i>	<i>54</i>
<i>Kézírásos szakácskönyv</i>	<i>56</i>
A gyűjtemény sorsa Wesselényi Kata halála után.....	59

<i>Bethlen Zsuzsánna és a Teleki Téka</i>	59
Összegzés és befejezés	63
Néhai M(é)l(tósá)g(o)s Gróff Rhédey Sigmondné Asszony halála után maradt Könyvei Catalogussa	65
HELYNÉVMUTATÓ	108
NÉVMUTATÓ	112
BIBLIOGRÁFIA	128
<i>Könyvek, tanulmányok:</i>	128
<i>Online elérésű könyvek, tanulmányok:</i>	130
<i>Azonosításhoz, nevek egységesítéséhez használt források:</i>	131
<i>Azonosításhoz, nevek egységesítéséhez használt online adatbázisok:</i>	132

KÖNYVTÁRTÖRTÉNETI FORRÁSOK

A régmúlt idők könyvtárainak megismeréséhez több lehetőség is a kutatók rendelkezésére áll. A legjobb forrás, ha az adott gyűjtemény teljes egészében, eredetiben fennmaradt, mert így nemcsak szemmel látható a könyvtár valódi mérete, hanem a kötetek kézbevételeivel további ismereteket lehet szerezni az adott könyvtárról, a tematikájáról, az összetételéről, a művek megjelenési helyéről és idejéről, illetve a tulajdonosról vagy tulajdonosokról is többet elárulnak a könyvek például az *ex librisek*, a *possessorok*, a *margináliák* és más, a könyvekbe tett bejegyzések, feljegyzések által, valamint a könyvek állapota is utalhat például azok használatára. Ezek a jellemzők a könyvtártörténeti kutatásokon túl olvasástörténeti kutatásokra is lehetőséget adnak.¹

Vannak olyan könyvgyűjtemények is, amelyek nem maradtak fenn egyben, mert például a tulajdonos halála után a családtagok szétosztották egymás között a köteteket, vagy más könyvgyűjtőkhöz került néhány könyv, vagy azért nincsenek már meg teljes egészében, mert később, a 20. század folyamán hordták szét a gyűjteményt. Ezekben az esetekben, ha a kötetek tartalmazznak *ex librist*, *possessorbejegyzést* vagy bármi más jelet, ami utalhat a korábbi tulajdonos személyére, akkor azonosítható az eredeti könyvgyűjtő, és akár rekonstruálható a gyűjteménye is, vagy legalább annak egy részlete.²

Akadnak olyan könyvtárak is, amelyeknek kötetei egyáltalán nem maradtak fenn, mert például egy tűzvész vagy más csapás során mind megsemmisültek. Ilyenkor sem reménytelen a kutatók helyzete, van esély arra, hogy az állomány összetételét megismerjék, ha készült a könyvtárról valamilyenfajta összeírás, részletesebb feljegyzés. A könyvtártörténeti kutatásoknak több ilyen forrása is lehet. Vannak olyanok, amelyekben jegyzékként, a köteteket tételesen felsorolva írták le a könyvtár állományát. Ide sorolhatóak az általában leltározási céllal vagy könyvtárrendezés során készült katalógusok, hagyatéki összeírások, végrendeletekhez csatolt összeírások.³ Ezek

¹ MADAS Edit – MONOK István: A könyvkultúra Magyarországon. A kezdetektől 1800-ig. Bp., Balassi, 2003, p. 102.

² Uo., p. 96–97.

³ Uo., p. 98.

valószínűleg a teljesség igényével készültek, így nagyjából pontos képet adhatnak az adott személy gyűjteményéről, ám nagyon gyakori, sőt szinte minden könyvjegyzékre jellemző, hogy a leírások nem teljeseek, az adatokat több esetben nem a címdoldalról vették, előfordulhattak az összeírás során elírások is. A szerző vagy a megjelenési adatok hiánya, vagy azok rosszul való leírása napjainkban megnehezíti a pontos rekonstrukciót, és olykor a rövidített vagy összefoglaló címleírások, vagy az idegen nyelvű címek magyarra való átírása is problémát okozhat, ezek kiderítésére több időt és energiát kell fordítani, de az is megtörténhet, hogy az ember minden igyekezete ellenére sem tudja megoldani ezt a feladatot.⁴

A kutatóknak szerencsés esetekben más források is a rendelkezésükre állnak, akár arra is, hogy a pontatlan adatokat helyesbítsék. A könyvtártulajdonosok leveleiben előfordulhatott könyvek említése, a legtöbb esetben olyan formában, hogy a család egy hozzátartozóját vagy egy ismerősét kérték meg, hogy egy-egy bizonyos művet megvásároljanak számukra, amellyel bővíteni akarták a gyűjteményüket. A magánkönyvtárak esetében akadhatnak olyan rövidebb terjedelmű források is, amelyekben a mástól kapott, vagy másnak kölcsönadott könyvek adatait jegyezték fel. Ezeket szakszóval nem jegyzékszerű forrásoknak tekintik, hanem személyes iratoknak nevezik, illetve az egyéb források kategóriájába tartoznak. Ugyancsak ezekbe a csoportokba sorolhatóak a könyvbejegyzések, a possessorok, a margináliák, továbbá a naplóbejegyzések, önéletrajzi feljegyzések, idézetek, könyvszámlák, stb.⁵

Asszonykönyvtárak és könyvjegyzékeik

A dolgozatomban tárgyalt korszaka a 18. század. Tulajdonképpen ezekben az években alakult ki a könyvtárak egy új típusa, az asszonykönyvtárak. Ezek az új gyűjtemények jellemzően a főúri családokban jöttek létre, ahol már nemcsak a család férfi tagjai, hanem a nők is műveltebbek voltak a korábbi századokban élőknél. A 17-18. századtól kezdődően változott a nők helyzete abban a tekintetben, hogy – még ha komolyabb tudományokba nem is merültek bele, de – legalább írni és olvasni megtanultak, így lehetőségük nyílt arra, hogy saját maguk olvassák a Bibliát és a

⁴ MONOK István: Könyvkatalógusok és könyvjegyzékek Magyarországon 1526–1720. Forrástipológia, forráskritika, forráskiadás. Szeged, Scriptum, 1993. (Olvasmánytörténeti dolgozatok, V.), p. 40–42.

⁵ MADAS – MONOK, 2003: i. m., p. 97–98. és MONOK, 1993: i. m., p. 36–39.

katekizmust, valamint levelezhettek a családtagokkal is. A 18. század első felét illetően általánosságban elmondható, hogy a főúri családok nő tagjai leginkább csak a vallási szövegekkel ismerkedtek meg, természetesen csak magyarul, majd a század későbbi szakaszában már valószínűleg olyan jellegű műveket is olvashattak, amelyek a mindennapi élethez szükséges tanácsokat tartalmazták, mint például orvosi és füveskönyvek, vagy a háztartással és a gazdasággal foglalkozó írások. A 18. század utolsó harmadában pedig olyan főúri asszonyok is voltak, akik valamilyen idegen nyelvet is ismertek, tehát olvashattak és írhattak az adott nyelven. A nők műveltségét illető változás bizonyítékai a kor asszonykönyvtárai is. Mivel a kezdeti időkben a nők kizárólag magyarul olvastak, így gyűjteményeikben is szinte csak magyar nyelvű munkák voltak megtalálhatóak, vagyis kisebb-nagyobb méretű, de mindenképpen jelentős hungarika gyűjteményekről van szó, ezért ezek a könyvtárak kiemelt helyet foglalnak el a hazai könyvtártörténeti kutatásokban.⁶

A női könyvgyűjteményeket az azokról készült könyvjegyzékek alapján szinte pontosan meg lehet ismerni. Könyvjegyzéknek tekintjük azokat a kézírásos dokumentumokat, amelyekben az összeállító az adott könyvtárban található valamennyi kötetéről leírást készített a legtöbb esetben valamilyen szisztéma (például betűrend, tematikus rendezés) alapján.

A 18. századi Erdélyből több kiemelt jelentőségű asszonykönyvtárat meg lehet nevezni. A legismertebb egyértelműen **Bethlen Kata** (1700–1759) gyűjteménye, amelyet napjainkban csak a fennmaradt könyvjegyzékekből lehet megismerni. A két összeírást Bod Péter (1712–1769) készítette el, az elsőt 1747-es keltezéssel *Árva B. Bethlen Kata Széki Teleki Iosef ur özvegye könyveinek laistroma* címmel, míg a másodikat 1752-ben *Magyar Bibliotéka...* kezdéssel állította össze. Ezek alapján tudható, hogy Bethlen Katának csak és kizárólag magyar nyelvű könyvei voltak, a külföldi szerzők munkáit magyar fordításban szerezte meg magának. A témabeli megoszlást tekintve a kötetek jelentős arányát a vallásos irodalmi művek tették ki, úgy mint különböző bibliakiadások, bibliamagyarzatok, imádságos- és zsoltároskönyvek, prédikációk, stb. Jólal kisebb arányt képviseltek a világi témájú művek, ezek orvoslással, gazdasággal, joggal,

⁶ SOMKUTI Gabriella: Könyvgyűjtő asszonyok a 18. századi Magyarországon. *Könyvtáros*, 1991. (41. évf.) 5. sz., p. 290–296.

történelemmel foglalkoztak.⁷ Bethlen Kata bibliofiliáját támasztja alá az a tény is, hogy gyűjteményének darabjait egységes kötésbe köttette, és azokba az Á.B.K. monogramot is beleírta.⁸ Könyvtárát végrendeletében a nagyenyedi református kollégiumra testálta, annak egy részét már halála előtt átszállította a kollégiumba: „Feles számú, magam szorgalmatosságával sok helyekről egybegyűjtött könyveim lévén, mind azokat is hagyom és adom a nagyenyedi református kollegiumnak, aminthogy nagyobb részint bé is adtam már.”⁹ A több mint négyszáz kötetes gyűjtemény sajnálatos módon nem maradt fenn, a könyvek az 1849-es tűzvész áldozatai lettek.¹⁰

A szakirodalomban néhányszor utalnak arra, hogy a Bethlen Kata és Bod Péter művelt környezetéhez tartozó személyek körében is terjedt a bibliofília, így lényegében Bethlen Kata hatással volt a vele kapcsolatban álló főúri asszonyokra, akik ugyancsak foglalkoztak a magyar nyelvű könyvek gyűjtésével.¹¹

Bethlen Kata rokonságához tartozott Teleki László felesége, **Ráday Eszter** (1716–1764), aki szintén könyvgyűjtő volt, és akárcsak Bethlen Kata bibliotékáját, az ő gyűjteményét is csak a könyvjegyzéke alapján lehet rekonstruálni. A leírást Gernyeszegen 1757-ben a Teleki család udvari lelkésze, Málnási László (1722–1797) készítette el *Méltóságos Rádai Esther Asszony ő N(agysá)ga Könyveinek Laistroma* címmel.¹² Az összeállításban 230 nyomtatott és 5 kéziratos mű adatai olvashatóak, amelyek alaposabb tanulmányozása után téma- és címbeli hasonlóságokat lehet felfedezni Bethlen Kata könyveivel, ugyanis a két asszony nemcsak kortársa volt egymásnak, hanem a rokonság miatt szoros kapcsolat alakult ki közöttük, sokat leveleztek egymással. A levelek tanúsága szerint Bethlen Kata többször is könyvek beszerzésével bízta meg Ráday Esztert („Kérem kedves menyemasszonyt, ne sajnáljon nékem egy M(agyar) könyvet venni. Titulusa ez: Nemes ember, Nemes asszony.”¹³), illetve ajándék

⁷ SIMON Melinda – SZABÓ Ágnes: Bethlen Kata könyvtárának rekonstrukciója. Szeged, Scriptorum Kft., 1997. (A Kárpát-medence kora újkori könyvtárjai, 2.), p. 1–2., 113–122. és SOMKUTI, 1991: i. m., p. 291–292.

⁸ KELECSÉNYI Gábor: Múltunk neves könyvgyűjtői. Bp., Gondolat, 1988. [online]

⁹ Idézi: A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében. Az államalapítástól 1849-ig. Összeáll.: KOVÁCS Máté. Bp., Gondolat, 1963, p. 282.

¹⁰ SOMKUTI, 1991: i. m., p. 292.

¹¹ DEÉ NAGY Anikó: Könyvgyűjtő asszonyok a XVIII. században. In: Emlékkönyv Jakó Zsigmond születésének nyolcvanadik évfordulójára. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület, 1996, p. 114.

¹² BELICZAY Angéla: Kajali Klára, Ráday Pál felesége. In: Ráday Pál 1677–1733. Előadások és tanulmányok születésének 300. évfordulójára. Szerk.: ESZE Tamás. Bp., Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, 1980, p. 195–196. és DEÉ NAGY, 1996: i. m., p. 116. és SOMKUTI, 1991: i. m., p. 292.

¹³ BETHLEN Kata önéletírása. Bp., Szépirodalmi, 1963, p. 278. (keltezés: Fagaras, 1751. december 21.)

köteteket is küldtek egymásnak („Kedves menyemasszony köszöntésit és könyvvel való kedveskedésit atyafiságos szeretettel köszönöm.”¹⁴), és valószínűleg hatással voltak egymás könyvgyűjtési szokásaira is.¹⁵ Ráday Eszter halála után a könyvek további sorsa bizonytalan, némely kötettről egyértelműen lehet tudni, hogy a nagyobb erdélyi gyűjteményekbe kerültek, de a többi mai lelőhelye jelenleg ismeretlen.¹⁶

Gyulai Klára (?-1757), aki gróf Bethlen Imre felesége volt, szintén rokoni kapcsolatban állt Bethlen Katával, sógornők voltak. Gyulai Klára bibliofíliaja valószínűleg férje könyvszeretetének hatására alakult ki. Házasságkötésük után nem sokkal fogott hozzá a saját maga által összeállított, az előző példákhoz képest valamivel kisebb méretű, körülbelül 150 kötetes könyvtára létrehozásához, amelyről az 1764-ben készült könyvjegyzék alapján lehet többet megtudni. Mint a 18. század első felének más asszonykönyvtáraiban, úgy Gyulai Klára gyűjteményében is – amelyet egyébként Rákosi Magyar Thékának neveznek – a legtöbb kötet vallásos tárgyú volt, de esetében megfigyelhető a történelemmel kapcsolatos, valamint a kéziratos művek nagy száma is, ez utóbbiak között például önéletírásokat, szakácskönyveket, háztartási és gazdasági tanácsokat tartalmazó könyveket lehet találni. Az ő könyvtára – az időközben elvitt, eltűnt köteteket leszámítva – akár autopszia útján is tanulmányozható a székelyudvarhelyi református kollégium könyvtárában, ugyanis gyűjteményének darabjai ebben az intézményben fennmaradtak. A köteteket az 1740-es, 1750-es években Gyulai Klára a sarkán aranyozott díszítésű kötésbe köttette és monogramjával, illetve évszámmal látott el.¹⁷

Az asszonykönyvtárak és az állományukról készült összeírások sorát lehetne még folytatni a 18. század második feléből is. Most csak említés szintjén nevezném meg **Újfalvy Krisztinát** (1761-1818), aki már nem főrangú, hanem köznemesi családból származó író volt, és az írás mellett a könyvek gyűjtésével is foglalkozott, az állomány összetételéről egy feltehetően hiányos összeírás maradt fenn. Mivel ő író is volt, így gyűjteménye sokban különbözött a kortárs asszonykönyvtáraktól, nála a

¹⁴ Uo., p. 264. (keltezés: Hévíz, 1748. február 6.)

¹⁵ SOMKUTI, 1991: i. m., p. 292.

¹⁶ KOÓS Judit: Ráday Gedeon könyv- és műgyűjteménye a XVIII. században. Aszód, Petőfi Múzeum, 1994. (Múzeumi Füzetek, 43.), 114.

vallásos irodalmi művek aránya jóval kisebb volt az előzőekben említettekhez képest, míg a szépirodalom az állomány körülbelül felét tette ki.¹⁸

Az idegen nyelvű irodalom olvasása és gyűjtése szempontjából említést érdemel **Nemes Júlia** (1713–1796), aki kapcsolatban állt a már említett kortárs asszonykönyvtár tulajdonosokkal, azaz Bethlen Katával, Ráday Eszterrel és Gyulai Klárával. Nemes Júlia ismerte a német és a francia nyelvet is, ezeken a nyelveken olvasott is, és gyűjteményében voltak német és francia nyelvű kötetek is. Ezek a gyűjtemény nagyobb részét kitevő kortárs magyar könyvekkel együtt ugyancsak a székelyudvarhelyi kollégium könyvtárába kerültek 1796-ban.¹⁹

Nála is jelentősebb **Erdődy Júlia** (1747–1809) a századforduló környékéről, akinek a férjével, Csáky Istvánnal együtt a francia nyelvű kortárs irodalom volt a szenvedélyük, közös könyvtáruk gyűjtőkörét is ez határozta meg, amelyet az 1800-as évek elején készült könyvjegyzék is jól tükröz. A körülbelül 3800 művet megnevező összeírás alapján a francia nyelv nemcsak a franciaországi könyvekben volt jelen, hanem az ókori klasszikus, valamint kortárs angol és német szerzők munkái is francia fordításban voltak meg a házaspár könyvtárában. Ezt a gyűjteményt a 19. század elején elárverezték, az összeírás is ebből az alkalomból készült.²⁰

EGY KÖNYVGYŰJTŐ ASSZONY ÉS KÖNYVJEGYZÉKE A 18. SZÁZADBÓL

Az előző részben megnevezett asszonyokhoz hasonlóan a dolgozatom középpontjában álló személy, Wesselényi Kata is a 18. században élt könyvgyűjtő és könyvtár tulajdonos, valamint (habár a szakirodalom kevésbé tesz róla említést,) író volt, illetve mivel egész életében kiemelten fontos volt számára a hit, a vallás, így hű támogatója volt a református egyháznak.²¹

¹⁷ JAKÓ Zsigmond: A székelyudvarhelyi Tudományos Könyvtár története. In: Írás, könyv, értelmiség. Tanulmányok Erdély történelméhez. Bukarest, Kriterion, 1976, p. 226–227. és SOMKUTI, 1991: i. m., p. 292–293.

¹⁸ SOMKUTI, 1991: i. m., p. 294.

¹⁹ JAKÓ, 1976: i. m., p. 232–233. és SOMKUTI, 1991: i. m., p. 293.

²⁰ SOMKUTI, 1991: i. m., p. 295–296.

²¹ DEÉ NAGY Anikó: Báró hadadi Wesselényi Kata imaanaplói. In: „mint a gyümölczös és termett szőlöveszszöc”. Tanulmányok P. Vásárhelyi Judit tiszteletére. Szerk.: STEMLER Ágnes – VARGA Bernadett. Bp., OSZK, Balassi, 2010, p. 145–146.

Wesselényi Kata élete

Wesselényi Kata 1735-ben Hadad nevű településen született. Édesapja Wesselényi Ferenc (1706–1770) Közép-Szolnok vármegyei főispán volt, édesanyja Rhédei Zsuzsánna (1716–1771), aki ugyancsak könyvgyűjtő asszony volt.²² Testvére volt Wesselényi Farkas (1743–1811), aki később gróf Bethlen Juliannát vette el, illetve húga, Wesselényi Mária (?–1775) Bethlen Domokos felesége lett.²³ Volt még egy lánytestvére, Wesselényi Zsuzsánna, aki fiatalon hunyt el.²⁴

Wesselényi Katát – ahogy az a korban szokás volt, – édesanyja tanította, nevelte a családi házban, gyermekként megtanult olvasni és írni, (habár írása szinte olvashatatlan volt,) mélyebben megismerkedett a református vallással és a magyar nyelvvel, valamint a későbbi években idegen nyelveket is tanult, németet és franciát, a könyvjegyzékében található könyvcímek alapján valószínűleg németül olvasott is.²⁵

Fiatalon, 16 évesen házasodott össze Rhédei Zsigmonddal (1722–1758). Kettőjük frigyét már a leány születése előtt eldöntötték a szülők, mivel a várandós Rhédei Zsuzsánnát súlyosan megviselte, amikor édesanyja temetésén a templomban leszakadt a karzat, és Rhédei Zsigmond édesanyjának gondos ápolása járult hozzá, hogy a lánygyermek egészségesen megszülethessen.²⁶ Továbbá a megtervezett házasság kapcsán azt is meg kell itt jegyeznem, hogy Rettegi György feljegyzései alapján „Rhédei Zsigmond is elvette vala Wesselényi Ferenc úrnak Rhédei Zsuzsannától való leányát, melyet csak azért adott volt oda Wesselényi Ferencné, hogy sokan mondták alávaló szerencsének Wesselényihez s hogy megmutassa, hogy Rhédei is veszen Wesselényi leányt.”²⁷

Tehát a szülők hamar eltervezték a házasságot, ám Wesselényi Kata saját bevallása szerint nem kívánt férjhez menni: „Férjfi keze alá valo menetelemnek irtózása szorongatá az én Szivemet”,²⁸ és életét inkább Istennek szerette volna szentelni: „A Házassági életre valo vágyakozásnak minden indulattya nélkül inkább akartam volna

²² Uo., p. 146.

²³ RETTEGI György: Emlékezetre méltó dolgok. 1718–1784. Bukarest, Kriterion, 1970, p. 226–227.

²⁴ DEÉ NAGY, 1996: i. m., p. 119.

²⁵ DEÉ NAGY, 2010: i. m., p. 146.

²⁶ Uo., p. 147.

²⁷ RETTEGI, 1970: i. m., p. 314.

²⁸ Idézi: DEÉ NAGY, 2010: i. m., p. 147.

azén Szüz életemet a Te Szolgálatodra szentelni.”²⁹ Végül, habár Wesselényi Kata még mindig félt a házaselettől, 1751. június 20-án Kolozsváron megtartották az esküvőt.³⁰ Ebből az alkalomból ajándékozta Rhédei Zsuzsánna leányának azt az 1737-es utrechti kiadású Bibliát, amelyet díszes barna bőrkötésbe köttetett, és előzéklapjára egy húszsoros verset írt, amelyben jókívánságait fejezte ki a leányának: „Rhedei Susánna Kedves Leányának, // Kit szült Wesselényi Ferentz hív Párjá(na)k, // És a `Keresztségben nevezett Katának, // Könyveit ajánlja e` Szent Bibliának. // Mondván: Oh Méhemnek Szerelmes Gyümöltse! // Kit őriztem eddig, hogy Világ Szümöltse // Téged ne rutitson, sőt Szivedet töltse // A` kegyes Szüzeknek szép tiszta Erköltse. // Im most Gróf Rhédei Sigmund életének // Párjául Házambol adlak, hogy Szivének // Örömet neveljed, `s mint Fele Lelkének, // Töltsed Nyil vesszőkkel Tegzit Ivének. // Azért e` Tárháznak Menyből szállott kintse, // Légyen te Sziveden kegyesség` kilintse; // Konkolyát hogy Sátán abba ki ne hintse, // S ne fogja Világnak vagy Testnek bilintse, // Sőt az egy Jésusnak, ki e` Könyvnek Vége, // Égjen Te szivedben mind végig Húsége; // Férjednek hogy lehess drága nyeresége, // Lelketeknek még leszsz menyben Idvessége. // Kolosvár 20-dik Junij 1751.”³¹

A házasságkötés után nem sokkal az erdőszentgyörgyi Rhédei kastélyba költöztek be. Hamarosan Wesselényi Kata is hozzászólt a házaselethez, és 1756-ban egy fiúgyermekkel ajándékozta meg a férjét. Ám a felhőtlen boldogság nem tartott sokáig, 1758-ban váratlanul betegségben elhunyt Rhédei Zsigmond, így az ekkor még csak 23 éves Wesselényi Kata magára maradt gyermekével.³² Élete további részét özvegyen töltötte, habár környezetében akadtak kérők, például Lázár János erdélyi gróf is érdeklődött iránta, szívesen el is vette volna, de erre nem került sor, mint ahogy azt Rettegi is megírta: „Gr. Rhédei Zsigmondné, Wesselényi Kata, aki igen derék okos, szép asszony, mellette volt a grófnak, minthogy igen jól éltek; különben is elvette volna, mert igen szerette a szép fejrénepet, de nem ment.”³³

1758 után több nehézséggel is meg kellett küzdenie az özvegy Rhédei Zsigmondnénak. Kezébe vette a birtok és a gazdaság irányítását, fontos feladatának

²⁹ Idézi: Uo., p. 147.

³⁰ Uo., p. 147.

³¹ Idézi: DEÉ NAGY, 1996: i. m., p. 119-120.

³² DEÉ NAGY, 2010: i. m., p. 147-149.

³³ RETTEGI, 1970: i. m., p. 288.

tartotta fia megfelelő neveltetését, és közben az örökségét is meg kellett védenie a sógorával szemben.³⁴ A nyugodtabb időszakokban bővítette könyvtárát, és ahogy az a kor főrangú családjaitól szinte elvárt erkölcsi kötelesség volt, folyamatosan támogatta az egyházat és az oktatást. Az erdőszentgyörgyi iskolának 1781-től minden évben pénzadományt adott, és a kollégiumok diákjainak tanulmányait is segítette,³⁵ továbbá templomot és iskolát építtetett. Vele hozhatóak kapcsolatba a marosvásárhelyi és a malomfalvi építkezések, de lakhelyén is segítette a református templomot kőből faragott szószékekkel, illetve egyéb adományokkal, például 1771-ben egy sárgaréz kelyhet ajándékozott a templomnak.³⁶

Wesselényi Kata jó kézügyességgel rendelkezett, így a házában élő asszonyokkal közösen úrvacsorai kendőket és úrasztali terítőket készített, ezeket a gazdagon hímzett munkákat a környező települések templomainak ajánlotta fel. Jelenünkben közel 30 terítőről van tudomása a szakirodalomnak, amelyek egyértelműen Wesselényi Kata kezétől származnak, ugyanis saját nevét vagy monogramját, valamint az adományozás évét is feltüntette ezeken a textíliákon. A megajándékozottak között az alábbi települések református templomait találjuk: Erdőszentgyörgy, Marosvásárhely, Hagymásbod, Kibéd, Sáromberke, Uzdiszentpéter, Bözöd, Színerváralja, Piskolt. Ezen helyek egyházi épületeiben a mai napig őrzik a 18. századi hímzett úrvacsorai kendőket és úrasztali terítőket.³⁷

1770-ben újabb csapások érték az asszonyt. Családját megfertőzte a himlő, ő, apja és fia is beteg lett. Wesselényi Kata ugyan meggyógyult a betegségből, de családtagjai nem éltek túl, előbb édesapját, Wesselényi Ferencet, majd rövidesen fiát, Rhédei Ferencet (1756–1770) is elvesztette. Gyermeke halála súlyos megrázkódtatás volt számára, egyik imanaplójában a következőképpen fogalmazott erről: „ezzel minden földi reménységemtől és vigasztalásomtól meg kelle fosztattatnom, és Koporsom bé zártáig szívembéli örökös bánatb(an) s gyászban borulni.”³⁸ Rhédei Ferenc halála után olyan pletykák kaptak szárnyra Wesselényi Katáról, hogy a családjában történt

³⁴ DEÉ NAGY, 2010: i. m., p. 149–150., 153.

³⁵ DEÉ NAGY Anikó: Az erdőszentgyörgyi Rhédey kastély-könyvtár a XVIII. században. In: Emlékkönyv Benkő Samu születésének nyolcvanadik évfordulójára. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2008, p. 42.

³⁶ HORVÁTH Iringó: Báró Wesselényi Kata úrasztali adományairól. *Művelődés*, 2006. (59. évf.) 3. sz. [online]

³⁷ Uo. és DEÉ NAGY, 2010: i. m., p. 149.

halálesetek miatt az asszony megbolondult, így alkalmatlan arra, hogy továbbra is irányítsa a családi birtokot. Ezzel kapcsolatosan az alábbi bejegyzés olvasható: „némelly ellenségeimtől olly festékkal voltam le festve, hogy az édes fiam halálán vett keserűségem miatt elmémben is meg háborodtam, hogy Házam s Jozágom gondviselésére elégtelen vagyok, azért illő volna gondviselésemről jozágomrol rendelest tenni.”³⁹ De Wesselényi Kata erőt vett magán, és akárcsak férje halála után, ekkor is a vallásban talált megnyugvást, az Istenbe vetett hite adott neki erőt mindennapi dolgos élete folytatásához.⁴⁰

Valószínűleg a magányos időszakban került közelebbi kapcsolatba testvére, Wesselényi Mária leányával, Bethlen Zsuzsánnával (1754–1797), akivel sok közös vonásuk volt. Mindkét asszony foglalkozott könyvgyűjtéssel, és kötelességüknek tekintették az egyház támogatását. Rokoni kapcsolatuknak köszönhetően Wesselényi Kata támogatta a Teleki birtokokon lévő református egyházakat is az odaadományozott úrasztali terítőkkal és úrvacsorai kendőkkel, és minden bizonnyal pénzbeli adományokkal is segítette a környékbeli templomokat.⁴¹ Közös szenvedélyük, a könyvgyűjtés, a könyvek szeretete és a jól gondozott Bethlen–Teleki gyűjtemény lehetett az, amely miatt Wesselényi Kata úgy dönthetett, hogy az édesanyjától örökölt könyvekkel együtt saját könyvtárát unokahúgára hagyományozza. Néhány kötetét Bethlen Zsuzsanna 1770-ben keltezett könyvjegyzéke alapján jóval halála előtt átadott rokonának.⁴²

Wesselényi Kata az 1770-es évek második felében három egymás melletti telket vásárolt Marosvásárhelyen, ahova 1775–1777 között egy házat építtetett, ahol élete végéig, azaz 1788-ig lakott. Ez az épület is, akárcsak könyvtára, unokahúgának és annak férjének, Teleki Sámuelnek öröksége lett.⁴³

A Wesselényi Kata temetésén elhangzott gyászbeszédekből a *Nagy és épen különös virtusaira nézve Férfiúvá változott Asszony* címmel jelent meg Kolozsváron nyomtatásban egy búcsúztató vers, amelyben lényegében az asszony teljes

³⁸ Idézi: DEÉ NAGY, 2010: i. m., p. 155.

³⁹ Idézi: Uo., p. 155.

⁴⁰ Uo., p. 155–156.

⁴¹ HORVÁTH, 2006: i. m. [online]

⁴² DEÉ NAGY, 1996: i. m., p. 117.

⁴³ DEÉ NAGY, 2010: i. m., p. 156–157.

élettörténetét igyekezett visszaadni a vers ismeretlen szerzője: „Három részre oszol-fel egész élete // Melynek Leánysága volt vidám kezdete // Osztán mi keveset Férjével élhete // Gondos özvegysége lön végzete.”⁴⁴

A búcsúztatóból csak részleteket ismerhettem meg, amelyekben a szerző kiemelte az asszony bölcsességét, tiszta erkölcsét, de ezekben a megismert részletekben sajnos nem található utalás Wesselényi Kata könyvgyűjtésére és könyvtárára, csupán a fia, Rhédei Ferenc taníttatásáról szóló részben esett szó könyvről, olvasásról: „... Anyja nem számlálja mi költséget tégyen. // Minden esztendőnként tsak Könyv hozatásra, // Száz forint van szabva, hogy a tanulásra // Jobb módja lehessen s ne szoroljun másra, // S hogy még jókor szokják a Könyv olvasásra.”⁴⁵

Az írónő

Wesselényi Katát a szakirodalom könyvgyűjtőként tartja számon, ám figyelembe véve azt, hogy a Teleki Tékában ma több, Wesselényi Katának tulajdonított imanaplónak nevezett kéziratot őriznek, nevezhetjük őt 18. századi írónőnek is.

Az említett kéziratokkal Deé Nagy Anikó foglalkozott tanulmányában,⁴⁶ az imanapló kifejezést is ő hozta létre, mivel az 1751–1786 között keletkezett műveket műfaji kettősség jellemzi. Egyrészt lényegében Wesselényi Kata önéletírását tartalmazzák, amelyekben életének fontosabb eseményeit is lejegyezte, másrészt a gyakran versbe foglalt imáit és könyörgéseit örökítette meg ebben a formában.⁴⁷

1751-ben, tehát házasságkötésének évében kezdte el az első kötetet, amelynek háttérében állt, hogy amikor néhány napra egyedül maradt az erdőszentgyörgyi birtokon, férje könyveit kezdte el olvasgatni, amelyekben kézírásos bejegyzéseket talált. Ezek Rhédei Zsigmond imái voltak. Ennek hatására Wesselényi Kata elhatározta, hogy „házi foglalatosságaimtól el vonván magamat azonn magános időmet míg kedves Férjem haza jöve, készittem ezenn Isten előtt valo Könyörgésemet.”⁴⁸ Talán férje imáinak megismerése is hozzájárult ahhoz, hogy boldog házasságban éltek az alatt a rövid idő alatt, ami adatott nekik, mert Wesselényi Kata a könyvekbe írtakból

⁴⁴ Idézi: Uo., p. 148.

⁴⁵ Idézi: Uo., p. 154.

⁴⁶ Uo., p. 145–164.

⁴⁷ Uo., p. 145.

⁴⁸ Idézi: Uo., p. 151.

megtudhatta, hogy Rhédei Zsigmond istenfélő ember, számára is hasonlóan fontos, hogy megfelelően szolgálja az Urat.

Az asszony imanaplóinak történetének 35 éve alatt nyolc kötetnyi kézirat keletkezett, de ezeket nem Wesselényi Kata írta kézírása olvashatatlansága miatt, hanem több személy jegyezte le szavait. Habár a művek kéziratban maradtak fenn, biztosan tudható, hogy Wesselényi Kata ki kívánta nyomtatni munkáit, ugyanis három kötet címlapján olvasható a „N. Enyeden Nyomtattatott” kifejezés.⁴⁹ A kötetek pontos keletkezési idejét (a rendelkezésemre álló források alapján) nehéz meghatározni, csupán egyetlen imanapló címlapja tartalmaz erre vonatkozó pontos adatokat: „Mellyknek készítéséhez 1762-be Januariusnak 1-ső Napján kezdett és Istennek Sz. Segedelme által Februariunak 13. Napján el végezett”,⁵⁰ a többit csak életének szakaszai szerint lehet behatárolni az olyan címlapon látható információk alapján, mint hogy „készített Kegyes Házassági életében.”⁵¹ Továbbá két mű kötéstábláján látható az asszony monogramja és egy évszám (B.W.K. 1782. és B.W.K. 1786.),⁵² amely valószínűleg a bekötés évére vonatkozik, de ez akár meg is egyezhetett a keletkezés évével is.

Mivel az utolsó imanapló 1786-ban ért végett, így Wesselényi Kata ilyen típusú önéletírását befejezetlennek kell tekinteni, utolsó éveiben már ő sem készített feljegyzéseket és más sem fejezte be helyette az írást.⁵³

A nyolc kézirat címlapadatait Deé Nagy Anikó teljes hosszában megadta az említett tanulmányában, én most csak a kötetek rövidített címét írom le (a mostani sorrend nem egyezik meg a keletkezési sorrenddel, lábjegyzetben a kéziratok lelőhelye, illetve jelzetei):

1.) Az igaz Isteni esméretről és Apostoli igaz Hitről valo idvességes Vallás tételnek Lelki Trombitája...⁵⁴

2.) Az Isten Törvényét, Szívében záró és követni óhajtó Léleknek Nemes Hartza Hartzolása...⁵⁵

3.) A Mára keserű vizének italát meg édesítő Élet Fája...⁵⁶

⁴⁹ Uo., p. 145., 150., 151.

⁵⁰ Uo., p. 162.

⁵¹ Uo., p. 163.

⁵² Uo., p. 163., 164.

⁵³ Uo., p. 161–162.

⁵⁴ Marosvásárhely, Teleki Téka, Thq-116 MS. 250

4.) Atya, Fiju, Sz. Lélek, Személyében három, Allakjában egy bizony örök Istennek nevében és szent Segedelme-által. Az Isteni bölts tetszéshez való Engedelem oltárán tett Áldozatnak Fel-emelt Oszlopa...⁵⁷

5.) Az Úr Kertében lévő jó fának Isten eleiben bé mutatott Kedves Gyümöltse...⁵⁸

6.) Egy hittel egy reménnyel két egyező Szívnek Isten Eleiben Fel Nyújtott Áldozatja...⁵⁹

7.) Verses imádságok két kis kötetben. Címlap nélkül,⁶⁰

8.) Imádságos Könyv a Mi-Atyánkról...^{61,62}

Az itt leírt első négy kötet címlapján Wesselényi Kata idézeteket is feltüntetett, ez volt az asszony jelmondata, „symboluma”, amely a következőképpen hangzik: „Az Ur lészen nékem örökké való Világosságom, és az én keserűségem napjainak vége szakad. Esa. 60. v. 20. Mert jól tudom hogy az én Meg Váltom él. Job. 19. V. 25. Az Úr az én örökségemnek és poháromnak része. Te tartod az én részemet. Sólt. 16. v. 5. Még ha szintén az Halál árnyékának völgyében járok-is, nem félek a gonosztól; veszsöd és botod vigasztalnak engemet. Sólt. 23. v. 4.”⁶³

Ahogy azt fentebb is írtam, verses imák is olvashatóak ezekben a kéziratokban, ezek között vannak olyanok, amelyekben például bűnei alóli feloldozását kéri az Úrtól: „Nyilván van előtted minden titkos vétkem, // Tudod a veszteség moslékja volt étkem. // Mindenféle bűnnek rabul adott engem // Gyarlo természetem. // Oh én szabadítóm megválto Kristusom, // Kérlek menyországra légy örökös jussom, // Engem undorito bűnöm fertőjéből // Szent véred ki mosson.”⁶⁴ vagy például megfogalmazta az óévbúcsúztató és az újévköszöntő fohászait is. 1782 első napján a következő imát írta le, amelyben a királyért, II. Józsefért imádkozik: „... Adj Salamoni

⁵⁵ Uo., Thq-116b MS. 251

⁵⁶ Uo., Thq-116c MS. 252

⁵⁷ Uo., Thq-116d MS. 253

⁵⁸ Uo., Thq-116e MS. 254

⁵⁹ Uo., Thq-116f MS. 255

⁶⁰ Uo., Thd-99 MS. 268 és Thd-100 MS. 268

⁶¹ Uo., Tho-438 MS. 277

⁶² DEÉ NAGY, 2010: i. m., p. 162–164

⁶³ Uo., p. 162.

⁶⁴ Idézi: Uo., p. 153.

// És Dávidi // Bölts és buzgoságot // Mi Királyunknak // Igazán valhassuk // Nem tsak Urunknak // Jo Atyánknakis // Méltán ezzelis // Nevét nevezhessük.”⁶⁵

Már ez a fenti bejegyzés is utal arra, hogy Wesselényi Katát a könyvek gyűjtése, a vallás és az oktatás támogatása mellett a politikai élet, valamint az ország helyzete is érdekelte. Az 1770-es évekből származó imanaplórészletekben nemcsak a saját életére vonatkozó eseményeket íratatta le, hanem belőlük az is megtudható, hogy például milyen csapások érték akkoriban az országot. Például 1778-ban sáskajárás pusztított, majd a pestis jelentett komoly veszélyt. Ezekben a súlyos helyzetekben Wesselényi Kata megfogalmazott és lejegyzett imáiban Isten könyörületéért fohászokodott,⁶⁶ a háborús fenyegetettség alkalmával például így: „énis az én magános hajlékomban különön meg keresem a minden királyoknak Királyát az én jo Istenem az emberi nemzet ellen fel készült és magát jelentő hármás tsapásoknak el fordításáért, [...] szányad meg Uram a keresztény Népeket és Nemzetségeket és könyörülj ó rajtok, és azok között a mi szegény Hazánkon és Nemzetünken, én rajtam is, ki egyes és szegény vagyok.”⁶⁷ Vagy egy másik bejegyzésben is erről olvashatunk, csak itt verses formában: „Fegyver, dög halál és az éhség // Hazánktól messze távozzék // Istenem ne hadd semmi inség // Melyel Hazánk büntetessék // Légyen békesség mi Hazánkban // Idvesség mi Házainkban // Böv áldás a mi határinkban // Jo és Bövség munkáinkban.”⁶⁸

Wesselényi Kata verses formában nemcsak imanaplóiba, hanem könyveibe tett bejegyzéseket is készített, például egy ilyen olvasható *Az anyaszentegyházbéli közönséges Isten-Tiszteletre rendeltetett Énekeskönyv* (ld. 64. tétel) előzéklapján is.⁶⁹

Könyvgyűjtés a Rhédei családban

Mielőtt rátérnék Wesselényi Kata könyvjegyzékére és ezáltal könyvtárának ismertetésére, előbb szeretnék röviden szólni a Rhédei család férfi tagjainak könyvgyűjteményeiről is. A főúri családokban szinte általános jelenség, hogy a családban többen is foglalkoztak könyvek gyűjtésével, nem egy esetben a családfelelősök hatására kezdtek el saját könyvtárat kialakítani a feleségek.

⁶⁵ Idézi: Uo., p. 160.

⁶⁶ Uo., p. 159.

⁶⁷ Idézi: Uo., p. 159.

⁶⁸ Idézi: Uo., p. 160.

⁶⁹ DEÉ NAGY, 1996: i. m., p. 120.

Valószínűleg Bethlen Kata is így került közelebb a könyvekhez, ugyanis második férje, Teleki József az antik, történelmi és jogi művek gyűjtője volt.⁷⁰ Hasonló hatás figyelhető meg Gyulai Klára könyvgyűjtése esetében is, aki a férjével kötött házasság után kezdett el könyvgyűjtéssel foglalkozni.⁷¹

Ahogy azt majd a későbbiekben kifejtem, Wesselényi Kata nem illeszkedik az előbbi sorba, mert ő édesanyja gyűjteményét kapta meg és fejlesztette tovább, így bibliofiliájára nem volt hatással férje, de a családjában a könyvek gyűjtése nemcsak reá volt jellemző.

Rhédei Zsigmond (1721–1758) könyvtárának állománya egy átlagos főúri könyvtárnak felelt meg, amelynek részét képezték az olyan művek, amelyeket tanulmányai során vásárolt és használt, valamint az érdeklődési körének megfelelő munkák. A Rhédei-gyűjtemény tematikabeli összetételét tekintve a vallásos és a jogi irodalom könyvei mellett kis számban az alábbi tudományok egy-egy kötete is megtalálható volt: történelem, földrajz, filozófia, természettudomány, irodalom, illetve idegen nyelvű könyvek.⁷²

Úgy gondolom, Rhédei Zsigmond esetében is lehet könyvszeretetről beszélni, mert habár átlagosnak tűnő gyűjteménye volt, de ahogy azt az előző szakaszban leírtam, a saját maga által megfogalmazott imákat a könyveibe jegyezte le, ami szerintem arra utal, hogy értéknek tekintette gyűjteményének darabjait, és talán reménykedett benne, hogy azok a jövőben is fennmaradnak. Halála után a köteteket felesége gondozta tovább.

A házaspár egyetlen gyermekének is volt egy saját könyvtára, amely viszont többségében nem a saját gyűjtése volt, ezt anyja állította össze számára, hogy tanulmányai során használja a köteteket. Wesselényi Kata különös figyelmet szentelt Rhédei Ferenc (1756–1770) neveltetésére. A gyermeket – valószínűleg férje halála után – szülei nevelésére bízta, mivel „a Szüleim Papjával kivántam taníttatni olvasásra, már a kis Káthéchésist könyv nélkül tanulta, ekkor írásra, és az Isteni félelemre `s Szent Hitünknek ágazatira”,⁷³ majd a kis Ferencet hat éves korában hazavitte az

⁷⁰ MADAS – MONOK, 2003: i. m., p. 192.

⁷¹ JAKÓ, 1976: i. m., p. 226.

⁷² DEÉ NAGY, 2008: i. m., p. 47.

⁷³ Idézi: DEÉ NAGY, 2010: i. m., p. 153–154.

erdőszentgyörgyi házba és tanítót fogadott mellé, hogy a fiú később a marosvásárhelyi református kollégium diákja lehessen. A tanulmányoknak megfelelően Wesselényi Kata a vallásos irodalom mellett olyan tudományos műveket szerzett meg fia számára, amelyek történelemmel, földrajzzal, német és latin nyelvvel, természettudománnyal, irodalommal foglalkoztak. Valószínűleg az ifjú Rhédei Ferenc saját maga is vásárolt bizonyos könyveket, de korai halála miatt nem fejlődhetett tovább a gyűjtemény.⁷⁴

Apa és fia könyvtára majdnem hiánytalanul a mai napig fennmaradt, mert a család férfi tagjainak kötetait Wesselényi Kata 1788-ban a marosvásárhelyi református kollégiumnak adományozta, hogy az ottan tanuló diákok hasznára váljon az összegyűjtött könyvek olvasása. A kollégiumnak adott könyvekről is készült egy jegyzék az alábbi címmel: *Anno 1788 Die 7-a Augusti a N(agy)M(é)l(tósá)gos Grof Rhédey Sigmondné M(é)l(tósá)gos L. B. Veselényi Katalin Asszony eő N(agy)sága Könyvei közül M(é)l(tósá)gos Ref. Collegium p. Bibliothecája számára adattattanak által ezek a Könyvek /ily rendel/.*⁷⁵ Ebben 176 tétel szerepel, az összeállítás során a köteteket nyelv (latin, „Magyar Könyvek”, „Libri Germanici”), azon belül pedig méret szerint csoportosították. Továbbá a lista végén *A Fellyebb Specificált Könyvek közül pedig a feljedzett Napon nem találtattanak meg ezek részben nyolc latin és négy magyar mű adatait tüntették fel, vagyis a kollégiumi könyvtár még tizenkét kötettel gyarapodhatott volna, de ezek valószínűleg elvesztek, viszont az említett könyvjegyzékből legalább a művek legfontosabb adatait meg lehet ismerni.*⁷⁶

Wesselényi Kata könyvjegyzékei

A 18. századra vonatkozó könyvtártörténeti szakirodalomban ez idáig keveset foglalkoztak Wesselényi Kata gyűjteményével, az asszonykönyvtárakról szóló tanulmányokban⁷⁷ leginkább olyan összefüggésben említették meg, hogy az ő kötetei képezték Bethlen Zsuzsanna könyvtárának alapját. Deé Nagy Anikó a 2008-ban megjelent, az erdőszentgyörgyi Rhédei kastély gyűjteményeiről szóló írásában⁷⁸ részletesebben tárgyalta az asszony könyvtárát, és közölte az 1788-ban készült

⁷⁴ DEÉ NAGY, 2008: i. m., p. 47–48. és DEÉ NAGY, 2010: i. m., p. 153–154.

⁷⁵ A könyvjegyzéket közli: DEÉ NAGY, 2008: i. m., p. 60–65.

⁷⁶ DEÉ NAGY, 2008: i. m., p. 46–47., 60–65.

⁷⁷ Például: DEÉ NAGY, 1996: i. m., p. 114–123. vagy SOMKUTI, 1991: i. m., p. 290–296.

⁷⁸ DEÉ NAGY, 2008: i. m., p. 39–65.

könyvjegyzéket is, amely lényegében az írásom alapját képezte, ugyanis az akkor megjelent könyvjegyzékben olvasható tételeket azonosítottam, és ebben a formában a dolgozatom mellékleteként dolgoztam fel.

Valójában két ismert összeírás készült Wesselényi Kata könyveiről, mindkettőt halála után 1788-ban állították össze. A *Néhai Gróf Rhédei Sigmondné, B. Wesselényi Kata Könyveinek listája* című egy erősen hiányos, talán befejezetlen jegyzék, amelyben nagyságrend szerint 125 művet sorolt fel az összeírás ismeretlen készítője, ezek között kézírásos és nyomtatott könyvek is megtalálhatóak. A második lajstrom az előzőnél hosszabb, ebben 279 tétel olvasható, címe pedig *Néhai M(é)l(tósá)g(o)s Gróff Rhédey Sigmondné Asszony halála után maradt Könyvei Catalogussa*. Habár ez a második összeírás több mű leírását tartalmazza, mégis valószínűsíthető, hogy nem a teljes állományt dolgozták fel benne. A betűrendes katalógusban nyomtatott és kézírásos dokumentumok címei is szerepelnek, de nem írták le benne például Wesselényi Kata imnaplóit, amelyek tulajdonképpen szintén az állomány részét képezték, és a többi kötethez hasonlóan ugyancsak Bethlen Zsuzsánna tulajdonába kerültek, és lettek később a Teleki Téka állományának darabjai. Emellett Deé Nagy Anikó is kijelentette tanulmányában, hogy a Teleki Tékában olyan könyvek is vannak Wesselényi Kata possessorbejegyzésével, amelyek nem találhatóak meg a könyvjegyzékekben. Továbbá az is a hiányosság mellett szólhat, hogy Wesselényi Kata már halála előtt átadott néhány kötetet Bethlen Zsuzsánnának, amelyek nem biztos, hogy leírásra kerültek 1788-ban.⁷⁹ Akárhogy is nézzük, a közel háromszáz kötetes gyűjtemény jelentős 18. századi asszonykönyvtárnak tekinthető, még akkor is, ha a témával kapcsolatos szakirodalmak többségében háttérbe szorul Bethlen Kata Magyar Bibliotékájával, vagy a marosvásárhelyi Teleki Téka alapját is jelentő Bethlen Zsuzsánna-féle gyűjteménnyel szemben.

Wesselényi Kata könyvtára azért is különleges gyűjtemény, mert bizonyos, leginkább a 17. századi kötetek három generáción keresztül öröklődtek. Annak a könyvtárnak a magvát, amely a következőkben ismertetésre fog kerülni, Wesselényi Kata édesanyjától kapott meg.

⁷⁹ DEÉ NAGY, 1996: i. m., p. 116–117., 121.

A könyvek első tulajdonosa, Rhédei Zsuzsánna

Rhédei Zsuzsánna (1716–1771) asszonykönyvtáráról még kevesebb ismeret áll rendelkezésre, ugyanis gyűjteményéről nem készült könyvjegyzék, vagy ha mégis valaki leltárba vette a köteteket, akkor az összeírás nem maradt fenn. Viszont mivel öröklődtek a családban a könyvek, és azok napjainkban kézzel foghatóan is léteznek, a kötetek tanulmányozása után némi képet lehet kapni az állomány összetételéről, mivel Rhédei Zsuzsánna possessorbejegyzésével látta el a könyveit. Az 1751-es, 1760-as, 1761-es és 1762-es datálású beírások alapján körülbelül ötven, ma a Teleki Tékában található kötet volt egykoron Rhédei Zsuzsánna tulajdona. Az asszony a magyar nyelvű vallásos irodalom munkáit szerezte meg saját maga számára, és természetesen olvasta is ezeket a műveket, és esetleg gyermekei tanítása során is használta ezeket.⁸⁰ Rhédei Zsuzsánna megfelelő neveltetésben részesítette leányait, a Biblia és a katekizmus mellett a könyvek szeretetét is megtanította nekik, valamint egy-egy Bibliával ajándékozta meg őket. A Wesselényi Katának adott utrechti kiadású Szentírásról már fentebb írtam. Egy szintén 1737-ben Utrechtben megjelent Bibliát adott a kötéstábla alapján 1745-ben legidősebb leányának, Wesselényi Zsuzsánnának, aki fiatalon hunyt el. Később ezt a kötetet kapta meg kisebbik leánygyermeké, Wesselényi Mária. Akárcsak a Wesselényi Katának adott Bibliát, ezt a példányt is díszes kötésbe köttette, amely gazdag aranyozással, valamint fémsarkokkal és kapcsokkal ékesített. A kötéstáblán Wesselényi Zsuzsánna neve olvasható, de a fémkapocsba Wesselényi Mária nevét vésték bele. Ez a különösen szép kivitelű Biblia Bethlen Zsuzsánna öröksége lett.⁸¹

Wesselényi Kata és a könyvgyűjtés

Wesselényi Kata édesanyja neveltetése mellett valószínűleg nagyon fiatalon megszerette a könyveket, elképzelhetőnek tartom, hogy sokat olvasta Rhédei Zsuzsánna vallásos köteteit. Wesselényi Kata gyermekéveire vonatkozóan kevés az információ, de néhány apró forrás alapján következtetéseket lehet levonni. Így feltételezhető, hogy már 13 évesen volt saját könyve, ugyanis 1748 elején ezt írta az *Aranyos, avagy Keresztyéni Ábécé* (Kolozsvár, 1747; ld. 11. tétel) című műbe: „Aranyos Abetze ez drága Könyv Neve, Melj lesz Lelkem Kintse Szivem rejtekébe. Wesselényi

⁸⁰ Uo., p. 118.

Kata valalom magamra hogy en Napjaimba lesz Imátságom. Hadad 1748 2 Januari.”⁸² Nem lehet biztosan tudni, de talán ez a mű volt a későbbi, jelentős gyűjteményének egyik első darabja. A bejegyzés azt is sugallja, hogy Wesselényi Kata mély vallásossága már ezekben a korai években kifermálódott.

Könyvgyűjtése korai szakaszáról sajnos források hiányában mást nem tudok megállapítani. Nem tudni, hogy a könyvjegyzékben szereplő művek közül melyeket vásárolta, vagy kapta meg a Rhédei Zsigmonddal kötött házasság előtt, – kivétel a már említett Bibliát (Utrecht, 1737) – de az asszonykönyvtárral foglalkozó irodalmak alapján Wesselényi Kata, amikor hozzám Rhédei Zsigmondhoz és Erdőszentgyörgyre költöztek, magával vitte könyveit is.⁸³ Ezek vallásos természete és édesanyja hatására tartalmukat tekintve minden bizonnyal vallásos művek lehettek, katekizmusok, ima- és énekeskönyvek, szentírásmagyarázatok, stb.

Ahogy arról fentebb is írtam, Wesselényi Kata imnaplóiban lejegyeztette életének fontosabb eseményeit, gondolatait, maga által fogalmazott imáit, de hétköznapijaira vonatkozó feljegyzések nem készültek. Így nem lehet azt sem tudni, hogy hogyan gyűjtötte a könyveket.⁸⁴ Ő maga vásárolta meg a köteteket? Vagy másokat bízott meg a könyvvásárlással? Esetleg ajándékba is kapott néhány kötetet? Nos, ezekre a kérdésekre nem adható határozott válasz, mivel nem ismertek olyan (kortárs) források, amelyekben Wesselényi Kata könyvgyűjtéséről írtak volna. Viszont a más főúri családok esetében ismert asszonykönyvtár bővítésekről való ismeretek alapján feltételezhető, hogy Wesselényi Kata Erdőszentgyörgyön oly módon bővítette tovább a szülői házból magával vitt gyűjteményt, hogy a családi kapcsolatokat ebből a szempontból a maga oldalára állíthatta, és megbízásokat adhatott másoknak, hogy vásároljanak meg számára bizonyos műveket. Talán a családtagokhoz is fordult hasonló kérésekkel.

Az állománygyarapítás szempontjából természetesen lényeges az a körülbelül ötven kötetes gyűjtemény is, amelyet édesanyjától örökölt meg az asszony halála után. Wesselényi Kata 1788-as könyvjegyzéke alapján nem lehet egyértelműen különválasztani azokat a dokumentumokat, amelyek egykor Rhédei Zsuzsánna

⁸¹ Uo., p. 119.

⁸² Idézi: DEÉ NAGY, 2008: i. m., p. 44.

⁸³ Uo., p. 43.

⁸⁴ DEÉ NAGY, 2010: i. m., p. 149.

tulajdonában voltak, ezt csak a kötetek kézbevétele után lehetne teljes bizonyossággal megállapítani.⁸⁵ Talán ide sorolhatóak a 16–17. századi kiadású vallásos művek, de ebben az esetben a kiadási év nem lehet teljesen mérvadó, Wesselényi Kata akár be is szerezhette magának ezeket a korábbi kiadásokat.

A gyűjtemény összetétele különböző szempontok alapján⁸⁶

Az kijelenthető, hogy Wesselényi Kata egész életében foglalkozott a könyvek gyűjtésével, a könyvjegyzék és a felhasznált szakirodalom alapján közel háromszáz kötet alkotta a könyvtárát. Az így kialakult gyűjtemény összetételében is eltér édesanyja könyveitől. A Wesselényi Kata életéről szóló részben kitértem arra, hogy ő nemcsak magyarul, hanem németül és franciául is tudott, a könyvjegyzékben található műcímek alapján németül olvasott is, ugyanis néhány német nyelvű könyve is volt. Ezek mellett latin írásként is megtalálhatóak voltak az állományban. A nyelvi összetétel számokban: magyar könyvek 221 címmel, latin művek 52 címmel és végezetül német nyelven 6 cím. Vagyis látható, hogy Wesselényi Kata 18. századi asszonykönyvtára műveltebb olvasót feltételez, a gyűjteményben tulajdonképpen magas számban volt jelen az idegen nyelvű irodalom, a német és a latin művek összesen az állomány nagyjából 20%-át tették ki.

A könyvek témabeli megoszlása alapján a vallásos irodalom különböző írásai arányaiban magasan kiemelkedtek a gyűjteményben. Ezek között valószínűleg megtalálható volt az a körülbelül félszáz kötet is, amelyeket Rhédei Zsuzsánna hagyott leányára.

A könyvjegyzéken megnevezett vallásos művek között található több bibliakiadás (ezekről később részletesebben is szólok), különböző imakönyvek (*Torkos András Engesztelő áldozat, az az: hét részből álló áhítatos és buzgóságos imádságos könyv* /Lipcse, 1736; ld. 62. tétel/, *Diószeghi K. István Lelki-fegyver, avagy, a hétnek minden napjaira rendeltetett reggeli és estvéli könyörgések, és buzgó háláadások* /Debrecen, 1751; ld. 160. tétel/), énekes- és zsoltároskönyvek (*Az anyaszentegyházbeli közönséges Isteni-Tiszteletre rendeltetett Énekeskönyv* /ld. 64. tétel/, *Szent Dávid királynak és prófétának száz-ötven zsoltári* /Nagyenyed, 1771; ld. 235. tétel/), a Biblia értelmezését segítő magyarázatok (*A mi Urunk Jésus Kristusról tanult Imádságnak röviden való magyarázattya* /ld. 12. tétel/,

⁸⁵ DEÉ NAGY, 2008: i. m., p. 43.

Stehelin Kristóf Catechismusi házikints /Kolozsvár, 1752; ld. 39. tétel/, Az új testamentomi szent irások olvasására való bevezetés /Kolozsvár, 1775; ld. 259. tétel/), egyháztörténeti munkák (Bod Péter Az isten vitézkedő anyaszentegyháza állapotjának, és világ kezdetétől fogva a jelen való időig sokféle változásinak rövid historiája /Bázel, 1760; ld. 90. tétel/), tehát lényegében minden, amire egy mélyen vallásos embernek szüksége lehetett.

A vallásos művek után a második nagyobb témaegységet azok a kötetek jelentik, amelyek mindennapi gyakorlati ismereteket tartalmaznak. Ezek között találhatóak gazdasági tanácsadók és háztartási segédkönyvek is (*Wiegand Handbuch für die österreich. Landjugend zum Unterricht einer wohlgeordneten Feldwirtschaft /Pozsony, 1774; ld. 14. tétel/, Nadányi János Kerti dolgok le-írása /Kolozsvár, 1669; ld. 181. tétel/), amelyek lényegében sok segítséget nyújtottak egy olyan 18. századi gazdasszonynak, mint Wesselényi Kata. Ezeket a kötetek minden bizonnyal akár napi rendszerességgel is forgathatta, hogy a lehető legjobban lássa el hétköznapi teendőit. Érdekesség, – mint ahogy az a hozott példákban is látszik – hogy a gazdasági könyvek között több német nyelvű mű is előfordult.*

Egy 18. századi női gyűjteményből nem hiányozhattak az orvosi könyvek sem, ugyanis a korban kevés volt az orvos, így a betegségek idején a könyvekben leírt gyógymódokban kerestek megoldást az emberek a panaszaikra. De ezekben az orvosi és füveskönyvekben nemcsak a nyavalyák kezelésének és megelőzésének módját találhatták meg, hanem szépségápolási tanácsokról is olvashattak a nők. (Az orvosi könyvekről később még lesz szó.)

Más asszonykönyvtárakban is előfordulhattak történelmi témájú művek, erre Wesselényi Kata könyvtárában is nem egy példát lehet említeni (*Heltai Gáspár Chronica az magyaroknac dolgairól /Kolozsvár, 1575; ld. 87. tétel/, Haller János Hármass istória /Pozsony, 1767; ld. 81. tétel/), de ami érdekesebb, hogy a gyűjteményében néhány tudományosabb jellegű írás is volt, amely kevésbé jellemző egy 18. századi asszonykönyvtár esetében. Érdekességgé kiemelnék a könyvjegyzékből néhány természettudományi munkát. A fizikával foglalkozik *A természetiekről, Newton tanítványainak nyomdoka szerint hat könyv* (ld. 198. tétel) című kétkötetes munka, amely Molnár János fordításában 1777-ben jelenhetett meg a Landerer nyomdában. Szintén a*

⁸⁶ Az összetételre vonatkozó elemzés alapját a mellékletben közölt könyvjegyzék adta.

fizikával kapcsolatos *Szathmári Mihály Physica contracta juxta Neotericorum* (ld. 214. tétel) című latin munkája, amelynek megjelenési helye és ideje Kolozsváron 1719-ben volt. Végezetül megemlítenék még egy latin könyvet, ez *Jánosi Miklós Trigonometria plana et sphaerica cum selectis ex geometria et astronomia problematis* (ld. 263. tétel) című, 1737-ben Kolozsvárott kiadott munkáját. Számomra nagyon érdekes kérdés, hogy hogyan kerülhettek ezek a könyvek Wesselényi Kata gyűjteményébe? A magyar nyelvű természettudományos könyvet esetleg még olvashatta is, de nem tartom valószínűnek, és semmi egyértelmű jel nem utal arra, hogy tudott volna latinul, így ezek szerint a másik két, itt megemlített könyvet nem olvashatta. A latin művek kiadási éve alapján arról nem lehet szó, hogy Wesselényi Kata esetleg támogatta a szerzőket, vagy a kiadást. Ha találgatnom kellene, akkor csak arra tudok gondolni, hogy a Rhédei család férfi tagjainak van köze ezekhez a kötetekhez. Talán Wesselényi Kata férjének, Rhédei Zsigmondnak könyvtárában voltak ezek a természettudományos művek, vagy az is lehet, hogy fiának, Rhédei Ferencnek szerezte meg az említett köteteket, hogy azokat a tanulmányai során majd használhassa. Az tény, hogy miután Wesselényi Kata előbb férjét, majd fiát is elvesztette, ő vette gondozásába a könyvgyűjteményeket, és habár a köteteket a marosvásárhelyi református kollégium könyvtárának adományozta, lehetséges, hogy bizonyos művek mégis a házánál maradtak, és beolvadtak saját gyűjteményébe. Erre persze nincsenek bizonyítékok, így valóban csak találgatni lehet.

A kis számú természettudományos irodalom mellett más témájú művek is megtalálhatóak voltak Wesselényi Kata gyűjteményében. Arányaiban nem tűnik soknak, de egy asszonykönyvtár esetében talán mégis jelentősnek mondható a jogi művek mennyisége. Összességében több, mint tíz könyvről állapítottam meg, hogy ebbe a témakörbe sorolhatóak. Megnevezném például a magyar nyelvű munkák közül az *Erdély országnak három könyvekre osztott törvényes könyvét* (Kolozsvár, 1779; ld. 253. tétel) vagy *Werbőczy István Magyar és Erdély-országnak törvény-könyve* (Pozsony-Kassa, 1779; ld. 273. tétel) című köteteket. Ezek mellett többségében latin nyelvű jogi munkák címadatait tartalmazza a könyvjegyzék: *Husztai István Jurisprudentia practica* (Buda, 1781; ld. 95. tétel), *Instructio pro tabula regia judiciaria transylvanica* (Szeben-Kolozsvár, 1777; ld. 108. tétel), *Dissertatio juris publici* (Kolozsvár, 1757; ld. 250. tétel), stb.

A nyomtatványok megjelenési, illetve a kéziratok keletkezési idejét nézve a legtöbb a 18. században kiadott, illetve leírt mű, ennek aránya a könyvjegyzékben felsorolt tételeknek több, mint kétharmada. Itt meg kell jegyezni, hogy a kéziratok esetében nem mindig adták meg a leírási évet, de feltételezhető, hogy ezek a másolatok Wesselényi Kata életében készültek. Továbbá azt sem szabad elfelejteni, hogy mivel a könyvlajstromba nem került leírásra minden kötet, így a feltüntetett számadatokban, az arányokban lehetnek eltérések akkor, ha valóban a teljes állomány kerül feldolgozásra, tehát azok a könyvek is, amelyekben az asszony possessora van benne, de mégsem szerepelnek az összeíráson.

A sok 18. századi nyomtatott könyv és kézirat mellett az állomány közel egyharmada volt 16–17. századi kiadású. A 17. századi művek viszonylag nagy számban fordultak elő, 16. századi könyvből nyolc kötet adatait tüntették fel a jegyzékben, ezek nagy valószínűséggel Rhédei Zsuzsanna gyűjteményéből kerültek leányához. A legkorábbi kiadású mű a gyűjteményben Melius Juhász Péter *Az Szent Ianosnac több ielenesne igaz es iras szerint valo magyarazasa prédikatioc szerint a iambor bölcz es tudos emberec irasabol* című, Váradon 1568-ban kiadott munkája (ld. 172. tétel).

A könyvjegyzék tételei a kötetek megjelenési helye alapján is vizsgálhatóak, az erre vonatkozó megállapítások levonhatóak akár a jegyzékben való keresés megkönnyítése céljából összeállított helymutató megtekintése alapján is, most csak a jelentősebbeket szeretném kiemelni. Talán nem meglepő, hogy a művek többségét erdélyi nyomdáknak adták ki, a helymutatóban is világosan látszik, hogy a kolozsvári nyomtatású könyvek magasan kiemelkednek, számuk meghaladja a nyolcvanat. Az erdélyi nyomdavárosok közül arányaiban Kolozsvár után a második helyen áll Nagyszeben valamivel több, mint húsz kiadott művel. A területen említést érdemel még Nagyenyed és Nagyvárad is.

A mai Magyarország területének nyomdászvárosai közül Wesselényi Kata könyvei között a debreceni kiadványok aránya tekinthető jelentősebbnek. Hazánk szomszédos területei és városai közül a Felvidékről Kassa, valamint Lőcse nyomdáiban készült könyvek száma, illetve a mai szomszédos országokból Pozsony és Bécs nyomdái érdemelnek még említést a kötetek kiadási helyét illetően.

Összességében a külföldön nyomtatott könyvek aránya sem elhanyagolható, a felsorolásban ki kell emelnem Amszterdamot, Frankfurtot, Nürnberget és Utrechtet. Az itt meg nem nevezett, de a könyvjegyzékben és ezáltal a helymutatóban is feltüntetett nyomdászvárosok kiadványai közül egy-két mű került be Wesselényi Kata gyűjteményébe.

Possessorbejegyzések és egyéb, a könyvekbe tett beírások

A könyvtulajdonosok már régen is gyakran beírták nevüket a könyveikbe, vagy ex librisüket ragasztották a belső kötéstáblára. A kutatók számára ezek a nem jegyzékszerű olvasmánytörténeti források sok segítséget nyújtanak, különösen akkor, ha más, nagyobb gyűjteményekbe beolvadt könyvtárak állományát szeretnék rekonstruálni, vagy a különböző területekre szétszóródott könyvek egykori tulajdonosának nevét szeretnék megtudni. A könyvek kötése, a supralibros és a kötetekbe tett bejegyzések is forrásai lehetnek ennek, illetve ezek az információk további adatokat is szolgáltatnak a könyvtárról, a kötetek tulajdonosáról vagy tulajdonosairól.⁸⁷

A Teleki Téka állományában lévő kötetek esetében nem egy példát találni könyvekbe tett beírásokra. Fentebb említettem már, hogy azokat a műveket, amelyek a 18. században Rhédei Zsuzsánna tulajdonában voltak, jegyzék híján csak az asszony possessorbejegyzései alapján lehetett azonosítani.

Wesselényi Kata ugyancsak beírta a nevét majdnem minden könyvébe, olyan kötetekbe is, amelyeknek adatait ma nem találjuk meg a könyvjegyzékén. A possessorok szempontjából a Téka legérdekesebb darabjai azok a könyvek, amelyekbe a család mindhárom női könyvgyűjtője, Rhédei Zsuzsánna, Wesselényi Kata és Bethlen Zsuzsánna is beírta a nevét. A felhasznált forrásaimban csak egyetlen ilyen kötetéről tettek említést, ez a mű a *Lelki fegyver* című munka (Debrecen, 1751; ld. 160. tétel), de minden bizonnyal más olyan könyv is van, amelyen végigkövethető a női tulajdonosok sora.⁸⁸

Wesselényi Kata könyveinek egy részét a kötések alapján is el lehet különíteni a többitől, ugyanis azokat a köteteket, amelyeket az 1780-as években szerzett meg,

⁸⁷ MADAS – MONOK, 2003: i. m., p. 97-98.

⁸⁸ DEÉ NAGY, 1996: i. m., p. 118-119.

beköttette, a kötéstáblára vagy a könyv gerincére a monogramját (B.W.K.) és az évszámot is ráíratta. Ehhez hasonló kötésbe került két imanaplója is.⁸⁹

Könyvjegyről csupán annyit tudtam meg, hogy az egyik legszebb 18. századi könyvjegynek tartják, amely erdélyi gyűjteményekben megtalálható.⁹⁰

Általánosságban igaz, hogy a családok legfontosabb könyvüknek a Szentírást tekintették, amelyet nemcsak rendszeresen olvastak, hanem a könyv előzéklapjára a családban történt legfontosabb eseményeket is feljegyezték általában pontos dátummal, így ezek a Bibliák a tulajdonosra és családjára vonatkozó életrajzi adatok kiderítésének, pontosításának az egyik legjobb forrása.

Többször is említettem azt az 1737-es utrechti kiadású Bibliát, amelyet Wesselényi Kata édesanyjától kapott. A házasságkötés alkalmából írt jókívánságokat megfogalmazó vers mellett más beírások is olvashatóak ebben a kötetben. Rhédei Zsigmond kezétől származnak azok a bejegyzések, amelyekben megadta házasságkötésük, Ferenc fiuk születésének és megkeresztelésének dátumát. Később Wesselényi Kata is egy bejegyzéssel bővítette a családhoz kapcsolódó események sorát, az 1769 májusában keletkezett feljegyzés Rhédei Ferenc marosvásárhelyi református templomban tett konfirmálásáról szól.⁹¹

Itt szeretnék utalni Rhédei Zsuzsánna másik leányának adott utrechti Bibliára is. Miután Wesselényi Mária fiatalon elhunyt, a könyvet leánya, Bethlen Zsuzsánna örökölte meg, aki gyűjteményének kedves darabjaként tekintett erre a műre. A későbbiekben, az asszony halála után ez lett a könyvtáralapító Teleki Sámuel kedvenc kötete, és számos, az életéhez fűződő eseményt jegyzett fel a könyv előzéklapjára.⁹²

Ugyancsak Bethlen Zsuzsánna édesanyjának Bibliája volt egy 1751-ben Bázelen kiadott példány is, amelyet ezüst fémsarkokkal és kapcsokkal díszített, festett kötésbe köttettek, ebbe Bethlen Zsuzsánna egyetlen életrajzi jellegű bejegyzést tett: „1770 19

⁸⁹ DEÉ NAGY, 2008: i. m., p. 44.

⁹⁰ DEÉ NAGY Anikó: A marosvásárhelyi Teleki-Bolyai Könyvtár ex librisei. Bp., Balassi; Kolozsvár, Polis, 2001. [online]

⁹¹ DEÉ NAGY Anikó: Régi bibliák egy erdélyi könyvesházban, a marosvásárhelyi Teleki-Bolyai könyvtárban. In: A magyar művelődés és a kereszténység. II. köt. Bp., Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság; Szeged, Scriptum, 1998, p. 638.

⁹² Uo., p. 637.

Februarii volt lakodalmunk Dragban”,⁹³ majd a Zsoltárok könyvéből, Mózes ötödik könyvéből és a Példabeszédek könyvéből egy-egy részletet idézett.⁹⁴

Wesselényi Kata több kötetébe írt bejegyzéseket. Az *Aranyos, avagy Keresztyéni Ábécé* (Kolozsvár, 1747; ld. 11. tétel) című könyvébe 13 éves korában tett beírását fentebb már idéztem. Egy másik, a forrásaimban is feltüntetett beírás már verses formájú, ezt 1752 júniusában írta be *Az anyaszentegyházbéli közönséges Isteni-Tiszteletre rendeltetett Énekeskönyobe* (ld. 64. tétel): „Életnek beszéde e` könyvnek gyümöltse // Boldog ki igyekszik hogy lelkére költse // Mert a` kegyességnek lész vára erköltse // Hogy fedhetetlenül egész életét töltse. // Mellynek drága hasznát törekedvén venni // Báro Wesselényi Kata s hitből enni // Gyümöltset meg nem szűnt magáévá tenni // Mivel a` Sionra ebből lehet menni // Mert ebben meg irva van a Sion utytya // Mellyen ha valaki pályáját futytya // Meg nem feretzi semmi bűnnek rutytya // Mivel meg tisztitty az életnek kutyja.”⁹⁵

A könyvjegyzék azonosításáról, az azonosítás nehézségeiről

A dolgozatom megírásának tulajdonképpeni alapja volt Wesselényi Kata könyvjegyzékének feldolgozása. A gyűjteményről két összeírás is készült az asszony halála után 1788-ban, ezek ma Marosvásárhelyen találhatóak meg, közülük a hiányosabb leírás (*Néhai Gróf Rhédey Sigmondné, B. Wesselényi Kata Könyveinek Listája*) a Teleki Téka levéltárában a TAP II. c 837, míg a részletesebb összeírás (*Néhai M(é)l(tósá)g(o)s Gróff Rhédey Sigmondné asszony halála után maradt Könyvei Catalogussa*) a Teleki könyvtárban van a Thf-13. MS 356 jelzetnél.⁹⁶

Eredeti terveim szerint a kézirásos könyvjegyzékek digitalizált változata alapján készítettem volna el a rajtuk található tételek feloldását, ám ezeket hozzáférhetetlenség miatt nem tudták számomra elérhetővé tenni a Teleki Téka könyvtárosai. Így az Emlékkönyv Benkő Samu születésének nyolcvanadik évfordulójára című tanulmánykötetben megjelent *Az erdőszentgyörgyi Rhédey kastély-könyvtár a XVIII.*

⁹³ Idézi: P. VÁSÁRHELYI Judit: Bethlen Zsuzsanna bibliája. In: Könyvek által a világ... Tanulmányok Deé Nagy Anikó tiszteletére. Marosvásárhely, Teleki Téka Alapítvány, 2009, p. 17.

⁹⁴ Uo., p. 17.

⁹⁵ Idézi: DEÉ NAGY, 1996: i. m., p. 120.

⁹⁶ DEÉ NAGY, 2008: i. m., p. 43.

században című írás mellékleteként⁹⁷ közölt könyvjegyzéket vettem alapul. Szerencsére a tanulmány végén a részletesebb, 279 tételes könyvjegyzéket lehet megtalálni. Ebből látható, hogy a kötetek adatait az ábécé betűi szerinti szakaszokban írták le, viszont annyi különbséget fel lehet fedezni a betűrendben, hogy az I és J egy csoportba került, illetve három J betűvel kezdődő tétel az U utáni szakaszban került lejegyzésre. Valamint ugyancsak együtt kezelték az S és SZ betűkkel kezdődő leírásokat, és a könyvjegyzék végén a betűrend nemcsak a J közbeiktatásával változott, hanem a V betűs részt megelőzik a Z-vel kezdődő tételek.

A betűrendbe való besorolás alapja a mű címe, amelyet általában a felismerhetőség rövidségével adtak meg, ám akadnak olyan tételek, amelyek a szerző nevével kezdődnek, de ez jellemzően leginkább csak birtokos szerkezetekben fordul elő egyaránt magyar és latin címeknél is, például: *Arnd Jánosnak, az igaz Keresztyénségről írott Négy Könyvei. Tom. 1. in 4-o. Jénábann 1741.* (ld. 7. tétel), *Belii Mathiae Scriptorum Rerum Hungaricarum, veteres ac gemini. in Folio. Tom. 3. Vindobonae. 1746 et 48.* (ld. 16. tétel)

A továbbiakban az egyes tételek leírásában – mint ahogy az a fentebb hozott példánál is látszik – feltüntették a kötetek méretét is, végezetül pedig a kiadási adatokat adták meg, de ez utóbbit némely esetben elhagyták, ami olykor nehézségeket okozott a tételek feloldása során, ugyanis például egy több kiadást megért műnél nem lehet teljes bizonyossággal kijelenteni, hogy mely kiadás volt meg a tulajdonos könyvespolcán.

Mivel nem az eredeti könyvjegyzékkel dolgoztam, így a 18. századi kézirat paleográfiai elolvasását és átírását nem végezhettem el. Viszont a nyomtatott jegyzék saját használatra való legépelése során is, de leginkább az azonosítás közben azzal kellett szembesülnöm, hogy elírási hibák vannak a nyomtatásban kiadott könyvlajstromban. A nagyon valószínű elírásokat⁹⁸ javítottam. A másik gyakori tévedés a könyvek kiadási évének feltüntetésében fordult elő, amely származhat elgépelésből is, de az is lehetséges, hogy eleve rossznak tűnő adatot jegyeztek fel a könyvjegyzékre. Az azonosítás során a megjegyzés rovatban jeleztem, ha az évszám nem egyezett az adott tétel és a segédkönyvben talált feloldás között, valamint azt is jelöltem, ha véleményem szerint elírás történhetett.

⁹⁷ DEÉ NAGY, 2008: i. m., p. 39–65. (könyvjegyzék: p. 50–59.)

A dolgozat elkészítése során a legnagyobb feladatot a 279 tétel azonosítása jelentette. Ehhez a Régi magyar könyvtár (RMK),⁹⁹ a Régi magyarországi nyomtatványok (RMNy)¹⁰⁰ és Petrik Géza Magyarország bibliographiája (Petrik)¹⁰¹ című segédkönyveket és ezek interneten elérhető adatbázisát,¹⁰² illetve az idegen nyelvű könyvek feloldásához a Karlsruher Virtueller Katalog-ot (Karlsruhei Virtuális Katalógust, KVK)¹⁰³ használtam. A jól használható segédletek ellenére is, sajnos akadtak a közölt mellékletben olyan tételek, amelyeket nem tudtam azonosítani. Ide sorolhatóak azok a művek, amelyeket a tartalmi összefüggés miatt együtt, egy cím alatt kezeltek, vagy a témabeli hasonlóság miatt kolligátumba kötöttek. Ilyen a könyvjegyzéken szereplő *Halotti Actiók Tom. 11. in 4-o 1709=1775.* (ld. 82. tétel) címmel jelzett 11 kötet, vagy a *Praedicatiók s öröm Versek in 4-o öszve kötve No. 20.* (ld. 207. tétel) leírással jelölt kolligátum.

Akadályt jelentett az azonosításban az is, ha a leírás nem volt teljes, például – mint ahogy azt fentebb is kifejtettem – amikor az adott mű megjelenési helye és ideje hiányzott. Elvileg a megadott szerzőségi és címadatok alapján visszakereshetőek lennének ezek a tételek, de hiába próbálkoztam a szerző nevével, a címmel, a cím részleteivel és azok csonkolt szavaival, a keresés nem hozta meg az eredményt. Ezeknél a műveknél a keresést nemcsak a megnevezett segédletek alapján végeztem, hanem például Szinnyei József Magyar írók élete és munkái¹⁰⁴ című lexikonában, vagy az Új magyar irodalmi lexikonban¹⁰⁵ is utánanéztem a szerzőknek, de azokban sem találtam rájuk vonatkozó adatokat.

Máskor pedig hiába adták meg a cím mellett a kiadási adatokat is, mégsem találtam meg az adott művet a segédkönyvekben vagy azok online adatbázisában. Ide tartozik például a *Magyar Ország Tüköre in 8-o Posonba. 1771.* (ld. 168. tétel) leírással szereplő mű. Mi lehet az eredménytelenség oka? Talán elírták valamely adatot, vagy

⁹⁸ Például: Bod Péter neve helyett egy esetben Bos, István keresztnév kis i-vel írva, a méretnél in helyett is

⁹⁹ SZABÓ Károly: Régi magyar könyvtár. Bp., 1879.

¹⁰⁰ Régi magyarországi nyomtatványok. I-IV. köt. Bp., Akad. K., 1971–2012.

¹⁰¹ PETRIK Géza: Magyarország bibliographiája. 1712–1860, I-VII. köt. Hasonmás kiad. Bp., OSZK, 1968–1990.

¹⁰² Az Országos Széchényi Könyvtár adatbázisai: <http://arcanum.hu/oszk/>

¹⁰³ Karlsruher Virtueller Katalog: <http://www.ubka.uni-karlsruhe.de/kvk.html>

¹⁰⁴ SZINNYEI József: Magyar írók élete és munkái. [elektronikus dokumentum] Bp., Arcanum, 2000.

[online]

¹⁰⁵ Új magyar irodalmi lexikon, 1–3. köt. Bp., Akad. K., 1994.

nem pontosan tüntették fel a címet, vagy talán ebben az esetben olyan könyvekről van szó, amelyek habár a 18. században ismertek voltak, napjainkra nem maradtak fenn, a könyvjegyzék alapján csak a művek bibliográfiai adatait ismerjük.

A könyvjegyzékben a nyomtatott könyvek mellett a kéziratok adatait is megadták, így ezeket is igyekeztem feloldani. A kézírásos munkák azonosításánál néhány esetben az adott mű később nyomtatásban megjelent változatának adatait adtam meg, másoknál a mai lelőhelyet tüntettem fel a dokumentum jelzetével együtt. Viszont vannak olyan kéziratok is, amelyek esetében sem nyomtatásban kiadott könyvet, sem lelőhelyet nem találtam. Ezek valószínűleg ismeretlen írások, amelyek minden bizonnyal ma is megtalálhatóak a Teleki Téka állományában, de hiába próbálkoztam a könyvtár katalógusában való kereséssel, mindannyiszor eredménytelenül jártam.

Az elírások kapcsán érdekes eset volt a 11. tétel: *Aranyos, avagy Keresztyéni Ábéce*. Ez a mű a könyvjegyzéken 1777-es kiadási évvel szerepel, de Petrik Magyarország bibliographiájában nem találni ezzel a megjelenési évvel ilyen vagy hasonló című könyvet. Viszont ezt a kötetet a szakirodalomban¹⁰⁶ is kiemelték, ugyanis Wesselényi Kata egyik első bejegyzését tartalmazza, de itt más kiadási évet tüntettek fel, 1747-et. Rákeresve az új adatra kiderült, hogy abban az évben jelent meg ilyen címmel könyv, így biztosra vehető, hogy a könyvjegyzéken téves adat szerepel, a szakirodalom segítette a mű pontos azonosításában.

Ugyancsak hasznosnak bizonyult a szakirodalom némely kézirat pontos lelőhelyének és jelzetének megadása kapcsán is, így tudtam például az *Ars medica* (ld. 8. tétel) című orvosi könyvet, vagy a háztartásban valószínűleg sokat használt *Szakáts könyvet* (ld. 215. tétel) azonosítani.

A kisebb-nagyobb nehézségek ellenére igyekeztem a könyvjegyzék minden egyes tételét visszakeresni a megnevezett segédkönyvekben és adatbázisokban, de sajnos, ez nem sikerült teljes egészében, mégis úgy gondolom, hogy egy jól használható, informatív mellékletet készítettem el Wesselényi Kata könyvjegyzéke alapján.

¹⁰⁶ DEÉ NAGY, 2008: i. m., p. 44.

A mellékletben közölt könyvjegyzékről

A dolgozat mellékletében megtalálható a *Néhai M(é)l(tósá)g(o)s Gróff Rhédey Sigmondné Asszony halála után maradt Könyvei Catalogussa* című könyvjegyzék, amelyben az azonosítást is elvégeztem. Az egyes tételek felépítése a következő:

(Sorszám.) *A könyvjegyzékben megadott leírás*

A segédkönyvben/adatbázisban látható bibliográfiai leírás, tehát: SZERZŐ: Cím (általában rövidítve, [...] -vel jelölve a rövidítést) megjelenési hely, nyomdász, év. A kötet mérete, terjedelmi adatai – segédkönyv jelzete/adatbázis nevének rövidítése

Esetleg megjegyzés.

Álljon itt erre vonatkozóan egy példa:

(5.) 5-o *A Keresztényi Vallásnak fundamentumi. magy(ar). ford(ítatott). Gyöngyösi László által. In 8-o Ultrajectumb(an). 1667.*

GYÖNGYÖSI László: *A' Keresztyeni Vallasnak Fundamentumi. [...]* Magyar nyelvre, Nemzete hasnáért fordított. [...] *Ultrajectomban, Dreunen Meinárd, 1657. 8 fol.+423 p.+3 fol., 8o - RMK I. 925, RMNy 2744*

Megjegyzés: az évszám nem egyezik, talán elírás a könyvjegyzéken.

Ezzel kapcsolatosan még három dolgot meg kell jegyezmem: 1.) amint az látható, a könyvjegyzékben van egy folyamatos, az egész listán végigmenő számozás és egy másik, amely az ábécé betűi szerint újrakezdődik. Ez utóbbi eredetileg is a könyvjegyzék része, míg a folyamatos számozással én láttam el a tételeket (ezért is tettem a számokat zárójelbe), hogy az ugyancsak mellékelt mutatók használata ne legyen túl komplikált. 2.) A bibliográfiai leírások a segédletek alapján készültek, a nevek, címek, megjelenéssel kapcsolatos információk olyan formában kerültek leírásra, ahogy azt a segédletekben is láttam. Ahol nem jelezték a nyomtatás helyét, vagy a nyomdász nevét, ott a bibliográfiai leírásban használt s. l. (sine loco) és s. typ. (sine typographia) rövidítéseket alkalmaztam. A megjelenési adatok esetében olykor a szakirodalmak segítségével pontosítást végeztem, az általam módosított helyet vagy nevet szögletes zárójelbe tettem. 3.) A megjegyzésekben azt írtam le, ha a tétel és a

bibliográfiai leírás valamely adatában (leggyakrabban méret, évszám) eltérés van, vagy ha úgy gondoltam, hogy az eltérés oka a tévesen feltüntetett adat. Továbbá azt is itt jeleztem, ha az adott tétel kézirat volt, amelynél vagy annak mai lelőhelyét, vagy a nyomtatásban megjelent kiadás leírását adtam meg.

A könyvjegyzék könnyebb és gyorsabb használata céljából mutatókat is készítettem, amelyeket ugyancsak mellékeltem. A helynévmutatóban a jegyzékben felsorolt kötetek megjelenési helyét soroltam fel, az egyes településeknél annak minden leírási változatát megadtam, ahogy azzal a könyvkatalógusban, illetőleg a segédletekben találkoztam. A nevek utáni számok a mellékelt lajstrom zárójelbe tett folyamatos számozására vonatkoznak. Készítettem egy névmutatót is, benne a könyvek szerzőinek, a címben előforduló személyeknek és a nyomdászoknak nevei találhatóak meg. A nyomdászokat dőlt szedésű betűtípussal különítettem el. A hivatkozási számok ez esetben is a könyvjegyzék folyamatos számozására utalnak.

A könyvtár összehasonlítása egy másik, 18. századi asszonykönyvtárral

Érdemesnek tartom összevetni Wesselényi Kata könyvtárát egy másik, 18. századi asszonykönyvtárral, hogy ezáltal is láthatóvá váljon, hogy a két gyűjtemény miben és mennyire hasonlít egymásra, vagy éppenséggel különbözik egymástól. Az összehasonlításhoz akár választhatnám Bethlen Katát és az ő Magyar Bibliotékáját, de én mégis egy másik 18. századi főúri asszony, Ráday Eszter mellett döntöttem. Mindkét nő az erdélyi bibliofília női ágának volt jeles képviselője, habár lényegében kortársak voltak, Ráday Eszter (1716–1764) egy generációval idősebb volt Wesselényi Katánál (1735–1788), de életük és gyűjteményük is mutat némi hasonlóságot.

Ráday Esztert is művelt édesanyja, Kajali Klára tanította otthonukban, aki leányát nemcsak a Bibliával és a katekizmussal, hanem a kor vallásos irodalmával is megismertette.¹⁰⁷ Azt nem lehet tudni, hogy akárcsak Rhédei Zsuzsánna Kajali Klára is foglalkozott-e könyvek gyűjtésével, de annyi bizonyos, hogy a Ráday Gyűjteményben található három kötet az asszony possessorbejegyzésével, valamint férje, Ráday Pál halála után 1733-tól ő gondozta tovább a férfi könyvtárát.¹⁰⁸

¹⁰⁷ BELICZAY, 1980: i. m., p. 174.

¹⁰⁸ BORVÖLGYI Györgyi: Ráday Pál (1677–1733) könyvtára. Bp., OSZK, 2004. (A Kárpát-medence kora újkori könyvtárai, 7.), p. 157., 202., 213.

A könyvszeretet kialakulása mindkét könyvgyűjtő asszony esetében szülői hatás eredményeként jött létre, Ráday Eszter ezt édesapjától, Ráday Páltól örökölte, akinek 113 magyar könyvét Kajali Klára halála után kaphatta meg,¹⁰⁹ míg Wesselényi Kata esetében édesanyja volt a követendő példakép a könyvek gyűjtésében is.

Wesselényi Kata és Ráday Eszter életében az is párhuzam, hogy mindketten féltek a házasságtól, Kajali Klára azt írta egy levelében, hogy Ráday Eszter „írtózott a férjhez menéstől”,¹¹⁰ ezért is döntöttek úgy a szülei, hogy a leánykérés előtt meg kellene ismernie jövődöbéljét, és az ő beleegyezése is szükséges a házassághoz.¹¹¹

A vallásos jellem, a református egyház és az oktatás patronálása mellett a könyvek gyűjtése is összeköti Wesselényi Katát és Ráday Esztert. A két könyvjegyzék, a *Néhai M(é)l(tósá)g(o)s Gróff Rhédey Sigmondné Asszony halála után maradt Könyvei Catalogussa* és a *Méltóságos Rádai Esther Asszony ó N(agysá)ga Könyveinek Laistroma* alapján tételesen végeztem el az összeírások összehasonlítását. Az első különbség, hogy Ráday Eszter könyveiről az asszony életében készült egy számbavétel a teljesség igényével, vagy legalábbis én nem találtam arra utaló jeleket, hogy a jegyzéken nem a teljes állományt tüntették fel. Ezzel szemben Wesselényi Kata gyűjteményét csak az asszony halála után, 1788-ban írták össze, és az is biztosan tudható, hogy nem tüntették fel rajta a teljes állomány minden egyes kötetét, ezzel kapcsolatosan már fentebb írtam.

Méretében Ráday Eszter könyvtára némiképp alulmarad Wesselényi Kata gyűjteményéhez képest, az előbbi 235 kötet alkotta, ebből 5 volt kézirat, míg utóbbi esetében 279 tétel szerepel a könyvjegyzéken, ebből a kéziratos munkák száma 25 példány, de mivel az összeírás hiányos, így csak megbecsülni lehet az állomány teljes méretét, ami körülbelül 300 kötet körül lehetett.

Habár egy generációnyi időbeli különbség volt a két asszony között, gyűjteményeikben mégis lehet találni azonos köteteket. Ez valószínűleg annak is tulajdonítható, hogy Wesselényi Kata könyvtárában voltak édesanyja könyvei is, Rhédei Zsuzsanna pedig időben közelebb állt Ráday Eszterhez. Ha jól számoltam, akkor a két könyvjegyzék összevetése után egészen pontosan 48 könyvről állapítottam meg, hogy mindkét gyűjtemény állományában megtalálhatóak voltak. Ezek közül

¹⁰⁹ BELICZAY, 1980: i. m., p. 195–196.

¹¹⁰ Idézi: Uo., p. 175.

¹¹¹ Uo.

néhány példa: *Arnd Jánosnak az igaz keresztyénségről írott négy könyvei* (Jéna, 1741); *Károli Gáspár Szent Biblia* (Várad–Kolozsvár, 1661); *Bod Péter A szent bibliának históriája* (Szeben, 1748); *Stehelin Kristóf Catechismusi házikints* (Kolozsvár, 1752); *Debreceni Ember Pál Garizim és Ébál* (Kolozsvár, 1702); *Heltai Gáspár Chronica az magyaroknac dolgairol* (Kolozsvár, 1754); *Csúzi Cseh János Isten eleiben felvitetett lelki áldozat* (s. l., 1736); *Örvendi Molnár Ferenc Lelki tárház* (Lőcse, 1692); *Nadányi János Kerti dolgoknak le-irása* (Kolozsvár, 1669); *Kőrösi Mihály Az uj testamentomra mutató tábla* (Debrecen, 1739); *Bethlen Kata Védelmező erős pais* (Szeben, 1759); stb. Továbbá 15 olyan könyvet is találtam, amelyeknek szerzője és címe megegyező a két összeírás esetében, de a kötetek kiadási adatai különböznek:¹¹² *Ács Mihály Arany lántz* (Lőcse, 1701; Augusta, 1760); *Friedrich Adolf Lampe Gileadi balsamom* (Debrecen, 1741; Franeker, 1741); *Kegel Tizenkét idvességes elmélkedések* (Lőcse, 1672; Kolozsvár, 1738 és 1764); *Petróczi Kata Szidónia A kereszt nehéz terhe alatt elbágyadt sziveket élesztő jó illatú tizenkét lilium* (Kolozsvár, 1705; Kolozsvár, 1764); stb. Tehát megállapítható, hogy a két asszonykönyvtár közös köteteinek száma 63, ezek többségében a vallásos irodalom témakörébe tartoznak, mint ahogy azt az itt felsorolásra kiválasztott könyvek címe is kifejezi.

Természetesen mivel Wesselényi Kata körülbelül két évtizeddel később élt, mint Ráday Eszter, így az ő gyűjteménye már mutatta a század végére bekövetkező tartalmi változások előjeleit, ugyanis az ő könyvtárában nagyobb arányban megtalálhatóak voltak a történelem, a jog, a gazdaság, az orvoslás témakörével foglalkozó munkák, valamint nyelvi összetételében is eltérést mutat az előzőekhez képest. Ráday Eszter nem ismert idegen nyelveket, könyvtárában is csupán egy német nyelvű könyv és két német zsoldároscopy volt, viszont Wesselényi Kata e tekintetben műveltebbnek számított, tanulta a német és a francia nyelvet, néhány német nyelvű könyv is gazdagította könyvtárát, és nem szabad megfeledkezni a gyűjtemény latin könyveiről sem.

Tehát kijelenthető, hogy felfedezhető hasonlóság Wesselényi Kata és Ráday Eszter életében is és a gyűjteményeik összetételében is, de mégiscsak érezhető a két évtizednyi időbeli különbség a két könyvtár összehasonlításakor.

¹¹² Zárójelben először a Ráday Eszter könyvjegyzékén lévő, majd másodikként a Wesselényi Kata könyvjegyzékén olvasható kötet kiadási adatait adtam meg.

A GYŰJTEMÉNY NÉHÁNY KIEMELT KÖTETE

Wesselényi Kata gyűjteményében sok jelentős mű volt megtalálható. A következőkben a 279 tételes könyvjegyzékből néhány jelentősebb és érdekesebb művet szeretnék kiemelni, így szólni fogok az asszonykönyvtárban fellelhető bibliakiadásokról és Bod Péter műveiről, mivel ezek nagyobb számban voltak megtalálhatóak a gyűjteményben, valamint a következő részben a kéziratok közül négy munkát szeretnék egy kicsit részletesebben bemutatni.

Bibliák Wesselényi Kata könyvtárában

A 18. század embere számára különösen fontos volt a vallás. Töretlenül hittek Istenben, imáikban neki adtak hálát, ugyanis neki tulajdonították a velük esett jó dolgok megtörténését, a rosszat is az Ő akaratának tekintették, bajban könyörületért és megbocsátásáért fohászkodtak. Wesselényi Kata is mélyen vallásos volt, fiatalon, lényegében gyermekként az Úr iránti tisztelet jeleként a házasság helyett szívesebben ajánlotta fel életét és szolgálatát Istennek.

Minden istenhívő ember legfontosabb könyve a Szentírás. A 16. században még csak részleges, nyomtatásban kiadott magyar bibliafordításokat olvashattak az emberek, amelyeket az úgy nevezett erasmista bibliafordítók készítettek el. Közülük az első Komjáti Benedek volt, aki Szent Pál leveleinek fordításával foglalatzkodott, ezt 1533-ban Krakkóban jelentette meg.¹¹³ A következő részleges bibliafordítás elkészítője Pesti Gábor volt, akinek Újszövetség fordítását Bécsben nyomtatták ki 1536-ban.¹¹⁴ Az ő munkája nem terjedt ki a teljes Újszövetség magyarra való átültetésére, ugyanis kihagyta belőle az Apostolok cselekedeteit, az Apostolok leveleit és a Jelenések könyvét. Viszont mindez megtalálható Sylvester János fordításában, aki a teljes magyar Újszövetséget¹¹⁵ elkészítette. Munkája során a görög nyelvű Bibliát vette alapul, de részleteiben a Vulgátát és Erasmus bibliafordítását is felhasználta. Művét a Nádasdyak támogatásával 1541-ben Sárváron nyomtatták ki, így ez az Újtestamentum kiadás lett az első Magyarországon kiadott magyar nyelvű könyv.¹¹⁶

¹¹³ RMK I. 3, RMNy 13

¹¹⁴ RMK I. 6, RMNy 16

¹¹⁵ RMK I. 15, RMNy 49

¹¹⁶ JANKOVICS József – ZVARA Edina: „Sok jámbor kívánja, ha e Szent Bibliát magyar nyelven láthatnája és olvashatnája” Magyar nyelvű Bibliák a korai újkorban. *Iskolakultúra*, 2009. 3–4. sz., p. 140–141. és SZÉKELY

1590 óta a teljes magyar Szentírás, tehát egy kötetben az Ószövetség és az Újszövetség is hozzáférhető, amely a gönci református lelkész, Károlyi Gáspár és társai tevékenységének eredménye volt. A mű nyomdai munkálatait a Gönc közelében található Vizsolyban végezték el Mantskovit Bálint műhelyében. A Vizsolyi Biblia¹¹⁷ nagy népszerűsége tett szert, a 17. századi és a még későbbi korok magyar bibliakiadásainak ez lett az alapja.¹¹⁸

Wesselényi Kata könyvjegyzékét megtekintve a B betűs szakaszban egymást követik a különböző bibliakiadások adatai, valamint ugyanezt tapasztaljuk az Ú betű alatti részben is, ahol az Újtestamentumok adatait láthatjuk. Tehát az asszonykönyvtárban gazdag volt a Biblia-gyűjtemény.

A teljes Szentírásból tíz kötet volt megtalálható Wesselényi Kata könyvespolcán, ebből hét kötet volt magyarul, ezek mellett volt két német és egy latin nyelvű fordítás is. A könyvjegyzéken a magyar Bibliák közül a legkorábbi az úgy nevezett Váradai Biblia (ld. 26. tétel), amelynek „Varadon, Kezdettetett nyomtatása a’ veszedelem előtt: és elvégeztetett Colosvarat, Szenci K. Abraham által.”¹¹⁹ A mű kinyomtatását a 17. század protestáns főurai támogatták, és a könyv korábbi, század eleji kiadásával ellentétben – amelyeket egyre kisebb méretben készítetett el Szenci Molnár Albert (Hanau, 1608¹²⁰ /negyedré/ /nyolcadré/), Oppenheim, 1612¹²¹ /nyolcadré/), hogy könnyebben használható legyen, – ezt a kiadást Bethlen István kérésére fólió méretben és jobban olvasható betűmérettel adták ki.¹²²

A következő két megemlíthető Biblia 1685-ben készült, ám nem ugyanaz a két kiadás. A 24. tételben szereplőt Tótfalusi Kis Miklós adta ki Amszterdamban. Tótfalusit nemcsak mint nyomdászt, hanem mint a 17. század legjelentősebb magyar betűmetszőjét ismerjük, aki Németalföldön a Bleau család műhelyében tanulta ki a betűkészítés és a könyvnyomtatás mesterségét. Közben elhatározta, hogy újra kinyomtatja a magyar nyelvű Szentírást, mivel a korábbiiban sok hibát vélt felfedezni,

Tibor: A magyar bibliafordítások történetéből. 1500–1955. Irodalomtörténeti tanulmány. Bp., 1957, 1999, p. 19–21. [online]

¹¹⁷ RMK I. 236, RMNy 652

¹¹⁸ JANKOVICS – ZVARA, 2009: i. m., p. 142. és SZÉKELY, 1957, 1999: i. m., p. 24–25. [online]

¹¹⁹ RMK I. 970

¹²⁰ RMK I. 411, RMNy 971

¹²¹ RMK I. 434, RMNy 1037

¹²² JANKOVICS – ZVARA, 2009: i. m., p. 143. és SZÉKELY, 1957, 1999: i. m., p. 26. [online]

ezeket szerette volna kijavítani, hogy egy jól használható, hibátlan példányt adhasson az emberek kezébe. A nyomtatás költségeit ő maga kereste meg, például saját metszésű, szép kivitelű betűit adta el. Az újabb bibliakiadás 1685-ben készült el, amelyet Aranyas Bibliának is neveznek.¹²³

Ugyanebben az évben került kinyomtatásra Leidenben az a Biblia, amely Komáromi Csipkés György nevéhez köthető (ld. 28. tétel). Érdekes, hogy erről a kötetről ezt jegyezte le a könyvjegyzék összeállítója: *[Biblia] in 8-o Komáromba. 1685.* Csak az azonosítás során derült ki számomra, hogy tévesen jelezték komáromi kiadásúnak ezt a Szentírást, amelynek címlapján egyébként nem tüntették fel a kiadás helyét.

A Wesselényi Kata könyvjegyzékén feltüntetett Bibliák sorában időrendben a következő a már részletesebben is tárgyalt 1737-es utrechti megjelenésű Szentírás, amely kiadásból három példány is gazdagította a gyűjteményt, közülük az egyik volt az, amelyet Rhédei Zsuzsánna ajándékozott Wesselényi Katának (ld. 21., 22. és 27. tételek).

A gyűjtemény magyar nyelvű Szentírásainak sorát egy 1751-ben Bázelen kiadott mű zárja (ld. 23. tétel).

Az asszony könyvtárában három nem magyar nyelvű Biblia is megtalálható volt, a két német nyelvű példány közül az egyiket Hallében 1745-ben (ld. 29. tétel), a másikat Regensburgban 1756-ban (ld. 25. tétel) nyomtatták. Mivel Wesselényi Kata tudott németül, elképzelhető, hogy akár olvasta is ezeket a Bibliákat is, ámbár én ezt nem tartom annyira valószínűnek.

Végezetül volt egy latin nyelvű Bibliája is, ezt 1715-ben Hannoverben jelentették meg (ld. 20. tétel).

A következőkben rátérnék a csak az Újtestamentumot tartalmazó kötetekre, ebből öt különböző kiadást lehet elkülöníteni az asszony gyűjteményében. Az időrendi sorban az első az, amelyet Lőcsén 1644-ben jelentetett meg Brewer Lőrinc (ld. 257. tétel). Ezt követi két amszterdami kiadás, a korábbi 1646-ban került ki Jánsonius János nyomdájából (ld. 255. tétel), a későbbi 1687-es (ld. 256. tétel), amelyet „kisdéd formában

¹²³ JANKOVICS – ZVARA, 2009: i. m., p. 143–144. és SZÉKELY, 1957, 1999: i. m., p. 31. [online]

kibocsáttatott. Amstelodámban M. Totfalusi Kis Miklos.”¹²⁴ Wesselényi Kata könyvtárában volt egy debreceni nyomtatású Biblia is 1749-es keltezéssel (ld. 260. tétel). Az itt felsorolt Újszövetségek mind Károlyi Gáspár fordításán alapultak, lényegében annak újbóli, javított kiadásairól van szó, de nem az a könyvtár utolsóként megnevezett példánya, amely 1754-ben Lubańban (Laubanban) jelent meg (ld. 258. tétel). Ezt a kiadást Bárány György, Bárány János és Santorius János közösen fordította le újból görögből, és magyarázatokkal, értelmező jegyzetekkel bővítve adatta ki.¹²⁵

Egyébként Wesselényi Kata gyűjteményében több, a Bibliát magyarázó, értelmező mű is volt, illetve olyanok, amelyek a Szentírás történetével kapcsolatosak. Ezek közül következzenek cím szerint egy-két példa: Bod Péter *A szent bibliának históriája* (Szeben, 1748; ld. 30. tétel), *Az új testamentomi szent irások olvasására való bévezetés* (Kolozsvár, 1775; ld. 259. tétel), Kőrösi Mihály *Az új testamentomra mutató tábla* (Debrecen, 1739; ld. 261. tétel).

Bod Péter művei a gyűjteményben

Felsőcsernátoni Bod Péter (1712–1769) sokoldalú tudósember, erdélyi református lelkész, Bethlen Kata udvari papjaként a Magyar Bibliotéka jegyzékeinek leírója, illetve egyháztörténeti és irodalomtörténeti művek szerzője volt. Tanuló éveit 1724-től a nagyenyedi iskolában végezte. A teológiai tanulmányok folytatásához Bethlen Kata pénzadománnyal patronálta Bodot, aki a kapott ösztöndíjnak köszönhetően 1743-ban a leideni egyetemre iratkozhatott be, ahol a keleti nyelvekkel is megismerkedhetett. Ugyanebben az évben, amikor visszatért, Bethlen Kata a Teleki birtokra hívta őt, hogy legyen a család udvari papja. Bod Péter hat évet töltött el Bethlen Kata mellett, ez idő alatt két leírást készített az asszony könyveiről (*Árva B. Bethlen Kata Széki Teleki Iosef ur özvegye könyveinek laistroma*, 1747 és *Magyar Bibliotéka...*, 1752) és a köteteket is felhasználva elkezdte összeállítani a Magyar Athenas című munkát. A következő években lekipásztori feladatokat látott el előbb Olthévízen, majd Magyarigenben. Az élete során több nagy jelentőségű művet is írt, emellett egy magyar tudós társaság

¹²⁴ RMK I. 1359

¹²⁵ SZÉKELY, 1957, 1999: i. m., p. 32. [online]

létrehozása volt a célja,¹²⁶ amely tervről Ráday Gedeont is tájékoztatta egyik levelében, amelyet 1756. szeptember 20-án Magyarigenből írt: „Régen gondolkodom, hogy írjak a M(éltósá)g(o)s Ur(na)k aziránt, minthogy a Magyar nyelv erőssen kezdett meg romlani a mi időnk(en), jó volna annak ékesítésére s megerősítésére valami jót tsinálni a más nemzetek(ne)k példájok szerint. 1) Jó volna valami Literata Societast felállítani, melly(ne)k tagjai Magyar ország(na)k s Erdély(ne)k minden részeiből lennének;...”¹²⁷

Wesselényi Kata könyvtárában tíz olyan kötet volt megtalálható, amelynek szerzője Bod Péter volt. Ezek között fellelhetőek az író jelentősebb munkái, közülük a könyvjegyzéken kilenc nyomtatott könyv és egy kézírásos mű adatait tüntették fel. A következőkben ezt a tíz munkát veszem sorra a kötetek megjelenésének kronológiai sorrendje szerint.

Bod Péter első nyomtatásban megjelent műve a *Szent írás értelmére vezérlő magyar leksikon* című írás, amely 1746-ban Kolozsvárott Pataki József nyomdájában készülhetett el (ld. 157. tétel). A kötet megjelenésének költségeihez Bethlen Kata is hozzájárult, ezt Bod Péter Önéletírásában is feljegyezte: „A *Magyar Leksikont* írtam Hévízen, melyet elsőben nyomtattatott ki kegyes pátrónám, gróf Bethlen Kata asszony őnagysága.”¹²⁸ A könyv egy olyan magyar nyelvű lexikonszerű mű, amelyben – mint ahogy az a terjedős címben is meg lett fogalmazva – „a` Szent Írásban előforduló példázolások (typusok) és Ábrázolások (emblémák)”, valamint „sok dolgok a` sidó régiségekből kimagyaráztatnak”,¹²⁹ vagyis benne a Biblia értelmezéséhez szükséges fogalmak világosan leírt magyarázatát találja meg az olvasó.¹³⁰

A *szent bibliának historiája* (ld. 30. tétel) ugyancsak Bethlen Kata segítségével köszönhetően jelenhetett meg. Erről Bod Péter a következőképpen emlékezett meg: „*Biblia Históriáját* nyomtatták ki kétszer; elsőben az asszony, B(ethlen) K(ata) őnagysága adott reá 1748. papírosat.”¹³¹ Az irodalomtörténeti munkában Bod a bibliai könyvek, a

¹²⁶ Magyar művelődéstörténeti lexikon. Középkor és kora újkor. Főszerk.: KÖSZEGHY Péter. I. köt. Bp., Balassi, 2003, p. 399. és SZINNYEI József: Magyar írók élete és munkái. [elektronikus dokumentum] Bp., Arcanum, 2000. [online] és Új magyar irodalmi lexikon. Főszerk.: PÉTER László. 1. köt. Bp., Akad. K., 1994, p. 242–243.

¹²⁷ Közzétette: KISS Áron: Bod Péter levelei Ráday Gedeonhoz könyvgyűjtési ügyekben. *Magyar Könyvszemle*, 1882. (7. évf.) 5–6. sz., p. 262. [online]

¹²⁸ BOD Péter: Önéletírás. Bp., Magvető, 1982. [online]

¹²⁹ Bod Péter írásából, írásairól. Szerk.: UGRIN Gáborné. Bp., Püski, 2000, p. 81.

¹³⁰ MAMÜL I., p. 399.

¹³¹ BOD, 1982: i. m. [online]

különböző bibliakiadások és bibliafordítások összefoglalását készítette el a kezdetektől a 18. század közepéig. A kötet kétszer is kiadásra került Bod életében, Wesselényi Kata gyűjteményében az első, vagyis az 1748-as szebeni kiadás volt meg.¹³²

A *Szent Judás Lebbeus apostol levelének rövid tanításokban foglalt magyarázatja* (ld. 113. tétel) is Sárdi Sámuel szebeni műhelyében készült, csak ez egy évvel később, 1749-ben került ki a nyomdából.

A következő néhány művet Bod külföldi nyomdákban adatta ki. Wesselényi Kata könyvei között megtalálható volt a *Szent Heortokrates* (Oppenheim, 1759; ld. 223. tétel) címmel kezdődő könyv, amely egy idegen nyelvű munka fordítása, benne a keresztény ünnepekről, illetve a kalendáriumokban megnevezett szentekről és azok történetéről lehet olvasni.¹³³

Az egyetemes egyháztörténettel foglalkozó műve *Az isten vitézkedő anyaszentegyháza állapotjának... rövid historiája* (ld. 90. tétel) című kötet, amely 1760-ban Bázelen került kinyomtatásra, de a mű valójában már korábban elkészült. A kötet megírásának hátterét, okait az *Elöljáró Beszédből* lehet a legjobban megismerni, amelyben Bod megfogalmazta, hogy „A mí Magyar Nemzetünk vólt még eddig olyan szegény, mellynek az uj Testámentomi idöt a` mí idönkig s` abban véghez mentt, kívált ekklesiai dolgokat elő adó Historiája a` maga nyelvén nem találatnék; ugy hogy a` kik idegen nyelveken nem tudnának, azok kéntelenitetnének vakok lenni az ö idejek előtt véghez ment dolgokban.”¹³⁴

Időrendben a következő négy kötet ismeretlen nyomtatási hellyel van feltüntetve a könyvjegyzékben és Petrik Magyarország bibliographiájában is, de ezekről részben Bod Önéletírásából, részben más forrásokról megállapítható, hogy mely nyomdákban készültek.

1760-ban jelent meg a *Szent Hilárius* (ld. 222. tétel) című könyv, amelyről Bod Péter az alábbi jegyezte fel Önéletírásában: „*Sz. Hiláriust* nyomtattattam Szebenben 1760 (valósággal 1762)-dik esztendőben.”¹³⁵ Tehát innen tudható, hogy ez a szórakoztató jellegű mű 1762-ben Szebenben készült el.

¹³² ÚMIL 1., p. 242.

¹³³ UGRIN, 2000: i. m., p. 116.

¹³⁴ Uo., p. 87.

¹³⁵ BOD, 1982: i. m. [online]

Hasonló a helyzet a *Smirnai szent Polikárpus* (ld. 232. tétel) című kötettel, amelyen csak a nyomtatás évét (1766) jelölték meg. Viszont az Önéletírásban a megjelenési hely is leírásra került, így biztosan tudható, hogy Nagyenyeden nyomták az erdélyi református püspökök életrajzát egybefoglaló munkát.¹³⁶

Az *Erdélyi Féniks* (ld. 67. tétel) című mű címlapján is csak az 1767-es nyomtatási évet adták meg, a nyomtatás helyét, amely egyébként Nagyenyed volt, más forrásokból lehet kideríteni. Ez a könyv a legtöbb Bod írással ellenben nem vallási témájú, benne azok a versek jelentek meg, amelyeket Pápai Páriz Ferenc írt Tótfalusi Kis Miklós halálára. Bod a nyomdászattörténetre vonatkozó jegyzeteivel tette értékesebbé ezt a munkát.¹³⁷

Szintén a nyomtatási hely megjelölése nélkül jelent meg Bod Péter egyik legjelentősebb műve, ami nem más, mint az első magyar nyelvű irodalmi lexikonként számon tartott *Magyar Athenas* (ld. 166. tétel). A kötet címlapján az 1766-os év szerepel, de valójában csak 1767-ben készült el a nyomtatás, ugyanis Bod ajánlása végén is ez az évszám látható, és az Önéletírásban is 1767-et jelölte meg a kiadás évének. A *Magyar Athenast* Nagyszébenben nyomtatták. A szerzői életrajzok és bibliográfiák összeállításához Bod a kor nagyobb gyűjteményeit látogatta meg, elsődleges forrása volt saját könyvtára mellett Bethlen Kata asszonykönyvtára, valamint felkereste a könyvgyűjtő Ráday Gedeon és testvére, Teleki Lászlóné Ráday Eszter geryeszegi gyűjteményét is.¹³⁸

A felsorolásban valójában legelsőként kellett volna megemlítenem a *Kősziklán épült ház ostroma* (ld. 150. tétel) című kéziratot, ugyanis sokkal korábban készült el, mint a nyomtatásban kiadott munkák, ez Bod Péter legelső fennmaradt írása, amely 1732-ben datálódott. A mű alapja Kocsi Csergő Bálint *Narratio brevis de oppressa libertate Ecclesiarum Hungariorum* című emlékirata, amelyet Bod latinról fordított le magyarra. Kocsi Csergő írását mások is lefordították részleteiben, Bod viszont nemcsak egyszerű fordítást készített el, hanem bizonyos részeket elhagyott, másokat hozzátett, néhány pontatlanságot javított, így egy átdolgozott munkát ismerhettek meg az emberek magyarul. A *Kősziklán épült ház ostroma* nyomtatásban nem jelent meg, hosszú évekig

¹³⁶ Uo.

¹³⁷ ÚMIL 1., p. 242,

¹³⁸ MADAS – MONOK, 2003: i. m., p. 189.

kéziratos formában szerezhették meg könyvtáraik számára a tulajdonosok.¹³⁹ A Wesselényi Kata gyűjteményében őrzött példányról a könyvjegyzékből kevés információt lehet megtudni, mivel nem tüntették fel, hogy ki és mikor készítette a kézirat-másolatot.

Tehát látható, hogy Wesselényi Kata Bod Péter jelentősebb írásait megszerezte magának, habár ebből a szempontból gyűjteménye közel sem volt teljes, több Bod-mű hiányzott az állományból.

KÉZIRATOK WESSELÉNYI KATA KÖNYVTÁRÁBAN

Mielőtt Gutenberg a 15. század közepén feltalálta volna a könyvnyomtatást, csak kézzel írt könyvek, kódexek léteztek. Habár az új eljárás rövidesen elterjedt egész Európában, mégis sok kézíratos munka készült a későbbi századokban is. Az erdélyi gyűjteményekre nagyon is jellemző, hogy bizonyos műveket kézíratos formában tudtak megszerezni a könyvtártulajdonosok. A 17–18. század fordulóján sok történelmi témájú művet és emlékiratokat készítettek el, de megfelelő támogatás hiányában ezeket nyomtatásban már nem tudták megjelentetni. Viszont ezek a kéziratok különös értéket képviseltek már akkoriban is, így a főúri gyűjteményekből nem hiányozhattak ezen munkák másolati példányai.

A legnagyobb erdélyi könyvtárakban lemásoltatták például Bethlen Miklós és Kemény János önéletírásait, Bethlen Farkas latinul írt, de Barabás Sámuel által magyarra fordított Erdély és Magyarország történelmét bemutató írását, és az egyik legnépszerűbb históriát, amelynek szerzője Cserei Mihály volt.¹⁴⁰ A történelmi tartalmú művek mellett más kéziratok is fellelhetők egy-egy erdélyi könyvtárban.

Wesselényi Kata gyűjteményében több mű kézírásos formában volt megtalálható, a könyvjegyzékben pontosan 25 címnél van feltüntetve az „*Írásba*” vagy „*Írásban*” kifejezés, tehát majdnem az állomány 10%-át tették ki a kéziratok. Ezek között vannak olyanok, amelyek az adott korban jelentek meg nyomtatásban, Wesselényi Katának mégis kéziratban voltak meg, másokat pedig a 19–20. század folyamán dolgoztak fel és

¹³⁹ BRETZ Annamária: Bod Péter fordítása Kocsi Csergő Bálint *Narratio brevis*éből. *Irodalomtörténeti Közlemények*, 2004. (58. évf.) 3. sz., p. 340–347. [online]

¹⁴⁰ BARICZ Zsolt: Kézíratos könyvkiadás Erdélyben. Az erdélyi emlékirás és a 17–18. századi kéziratosság. *Iskolakultúra*, 1998. 1. sz., p. 77–79. [online]

nyomtattak ki, de vannak olyan művek is, amelyeket még mindig csak kéziratként lehet fellelni levéltárakban vagy könyvtárakban.

A gyűjtemény kéziratai kapcsán nem szabad elfeledkezni Wesselényi Kata imanaplóiról sem, amelyek – habár nincsenek rajta a könyvjegyzéken, mégis – az állomány részét képezték, ezzel tovább növelhető az asszonykönyvtár kéziratos munkáinak száma.

A 25 műből tulajdonképpen egyről már írtam, hiszen fentebb röviden ismertettem Bod Péter kéziratban terjedt fordítását. Hogy a kéziratok szempontjából is bemutassam Wesselényi Kata köteteit, e célból három szerző négy munkáját választottam ki.

Orvosi témájú kéziratok

A 18. századi ember gyűjteményében szinte elengedhetetlen volt, hogy a polcon ne álljon egy olyan mű, amely a betegségek, fájdalmak és nyavalyák kezelésében nyújt segítséget. A kor főúri asszonykönyvtáira is jellemző volt, hogy legalább egy, de akár több különböző orvosi és füveskönyv is az állomány részét képezte, ezek lehettek nyomtatásban megjelent, vagy kéziratos másolatban készült művek. Szükségük is volt akkoriban az orvostudományi jellegű és gyógyfüves könyvekre, mivel betegség esetén sem állt mindig rendelkezésükre tanult orvos, így kisebb-nagyobb bajaikat a leírt receptekkel igyekeztek kikúrálni. Mai szemmel nézve ezek a gyógyfüves kezelések olykor bizarrnak hangzanak, máskor pedig visszataszítónak tűnnek, de a régmúlt időkben ezek kipróbált és hasznosnak tűnő módszereknek bizonyultak, így a kor embere szükség esetén alkalmazta a leírtakat, hogy kigyógyuljanak betegségeikből. Minden bizonnyal Wesselényi Kata is alkalmazta a herbáriumok gyógymódjait és receptjeit saját, családjá, vagy az udvarához tartozók kezelésékor.

A könyvjegyzékben négy olyan kézirat adatait jegyezték le, amelyek az orvoslásra vonatkozó ismereteket tartalmazza. (A gyűjteményben voltak nyomtatott orvosi könyvek is, de most csak a kéziratokkal kívánok foglalkozni.) A címek szerint ezek között volt egy *Herbarium* és három orvosi könyv. A négy műből csak kettőről tudtam megállapítani, hogy kinek a munkája, a másik két írás esetében kevés adatot írt le a lajstrom összeállítója. A *Herbarium*ról (ld. 85. tétel) csak annyit lehet megtudni, hogy magyar nyelvű és a mérete negyedré. Találgatásokba persze lehet bocsátkozni, hogy

mely nyomtatott munka kéziratos változata lehet a mű, talán Melius Juhász Péter 1578-ban Kolozsvárott megjelent Herbáriumáról¹⁴¹ van szó, de lehet, hogy a Beythe András-féle 1595-ös kiadású Fives könyvet¹⁴² illették a Herbarium címmel, de akár más szerző munkájára is utalhat a cím, például akár lehet egy idegen nyelvű munka fordítása is.

Szintén nehéz megállapítani az *Orvosságos Könyv* (ld. 190. tétel) eredetét is, habár ebben az esetben a méret (fólió) mellett egy évszámot is megadtak: 1771. Ez szinte biztos, hogy a lemásolás évére vonatkozik, ami viszont nem segít eléggé a mű azonosításában. De bővebb információkat tudtam kideríteni a másik két orvosi könyvről, így a következőkben ezt a két kötetet szeretném bemutatni.

Egy 16. századi orvosi könyv másolata

Az *Ars medica* (ld. 8. tétel) szerzőjének Lencsés Györgyöt (1530–1593) tekintjük. Az ő életére vonatkozó kutatások a kéziratának tanulmányozásával párhuzamosan kezdődtek. Kortársai, illetőleg az őt követő időszakban élő kutatótudósok nem jegyezték fel vele kapcsolatos adatokat, Bod Péter sem emlékezett meg róla a Magyar Athenas című irodalmi lexikonában, így napjaink lexikonjai és szakirodalma kevés életrajzi adatát tüntetik fel. Annyit lehet róla biztosan tudni, hogy erdélyi nemes volt, 1577-től Báthory Kristóf feleségének, Bocskai Erzsébetnek volt hoppmestere, majd 1587-től kincstári számvevő, és természetesen ő volt az *Ars medica* elkészítője.¹⁴³

Ez a fent nevezett orvosi mű 1943-ban jelenhetett meg nyomtatásban,¹⁴⁴ tehát ezt megelőzően csak kéziratos másolatokban szerezhették meg maguknak a könyvtártulajdonosok. Ma három fennmaradt példánya ismert: egy a 16. század végén készített változat, amely alapján a nyomtatott közzététel valósult meg. Ez a kézirat ma a Teleki Könyvtár állományát gazdagítja, de nem ez volt Wesselényi Katáé, hanem az úgy nevezett erdőszentgyörgyi változat, amelyet a 18. században íratott le magának az asszony. Az előbbieket mellett ismernek egy 1610-es keltezésű másolatot is.¹⁴⁵

¹⁴¹ RMK I. 141, RMNy 413

¹⁴² RMK I. 278, RMNy 766

¹⁴³ Magyar művelődéstörténeti lexikon. Középkor és kora újkor. Főszerk.: Kőszeghy Péter. VI. köt. Bp., Balassi, 2006, p. 487. és Spielmann József: A közjó szolgálatában. Tudomány- és művelődéstörténeti tanulmányok. Bukarest, Kriterion, 1977, p. 52–53. és Új magyar irodalmi lexikon. Főszerk.: Péter László. 2. köt. Bp., Akad. K., 1994, p. 1212.

¹⁴⁴ XVI. századi magyar orvosi könyv. Szerk.: VARJAS Béla. Kolozsvár, Sárkány Ny., 1943. [online]

¹⁴⁵ Minden doktorságot csak ebből készértek”. Szemelvények a XVI–XVII. század magyar nyelvű orvosi kézikönyveiből. Bp., Magvető, 1983. (Magyar Hírmondó), p. 393.

A Wesselényi Kata tulajdonában lévő példányt a könyvjegyzék alapján 1710-re datálták, amelynek elméletileg – mivel kéziratról van szó – a másolás évének kellene lennie, de ez minden bizonnyal valamilyenfajta elírás, ugyanis a mű címlapján ez áll: „Ars medica azaz olyan könyv, melyben mindenféle nyavalyák ellen melyek szoktanak történni az emberi testben, sok hasznos és gyakorta megpróbált orvosságok találtnak, melyet először öszve szedegetett tudós embereknek obsevatiojokból Lencsés György Váradon, 1610 esztendő 26 Mai.”¹⁴⁶ emellett azt is feltüntették, hogy „M(éltósá)g(o)s és Gróf Rhédei Zsigmond Úr kedves élete párjával B. Wesselényi Kata Asszonnyal leirattatott Erdő Sz. Györgyön 1757 Januario Z. J. S. által.”¹⁴⁷ Ezenfelül a kézirat lemásolásának okát is megfogalmazták: „Most pedig ujjolag, szent és Istenes szándékából, hogy mind a maga uri Házában eshető (mellytől Isten őrizzen) mind pedig más ügjfogjottakon történhető mérges és megemésztő nyavallyák ellen tudjon használni...”¹⁴⁸ Ezek az adatok több hasznos adalékot szolgáltatnak a mű és a Wesselényi Kata könyvei iránt kutatók számára.

Mint ahogy említettem, a könyvjegyzéken olvasható 1710-es évszám biztos, hogy elírás, mivel az a források alapján egyértelműen megállapítható, hogy a művet Wesselényi Kata másoltatta le, de 1710-ben ő még meg sem született. Az *Ars medica* címlapja alapján 1757-ben kezdték el a másolatkészítést, de a leíró személye előttem homályban maradt, mivel a monogramja (Z. J. S.) alapján nem sikerült kiderítenem az illető nevét.

Az *Ars medica* pontos keletkezési idejét nem lehet meghatározni, valamikor a 16. század végén készült el, a források alapján az 1570-es és 1590-es évek közötti időszakra datálható, de mindenképpen 1593-nál korábbra, mert abban az évben halt meg Lencsés György. Tulajdonképpen ezt a gyógyászati segédletet tekintik a század egyetlen, illetve az orvoslástörténet első fennmaradt magyar nyelvű általános orvosi könyvének.¹⁴⁹

A három ismert kézirat vizsgálata során a kutatókban számos kérdés fogalmazódott meg, sok volt a bizonytalanság. Amikor 1943-ban kiadták betűhíven átirtnyomtatásban a 16. század végéről származó kéziratot, nem ismerték a mű valódi címét

¹⁴⁶ Idézi: Uo.

¹⁴⁷ Idézi: Uo.

¹⁴⁸ Idézi: DEÉ NAGY, 2008: i. m., p. 45.

¹⁴⁹ MAMŰL VI., p. 487.

sem, mivel a címoldal hiányzott, és Lencsés Györgyöt nem szerzőnek, hanem a másolat leírójának tekintették, mivel némely gyógymód után „ez orvosságot én, Lencsés György megpróbáltam és igaznak találtatott”¹⁵⁰ és hasonló tartalmú megjegyzések találhatók. Viszont a 18. századi erdőszentgyörgyi másolat megismerése után minden kétség megszűnt, a Wesselényi Kata által leíratott példány címlapjáról egyértelműen kiderült a mű pontos címe és szerzőjének neve is. Továbbá a kutatások eredményeként az is bebizonyosodott, hogy a három ismert példány között van kapcsolat, mivel a 16. századi, eredeti kéziratról készülhetett az 1610-es évszámú, amelyről később Wesselényi Kata lemásoltatta saját példányát, erre a címlap évszáma is utal: „melyet először öszve szedegetett tudós embereknek obsevatiojokból Lencsés György Váradon, 1610 esztendő 26 Mai.”¹⁵¹

Az a kevés adat, amelyet Lencsés György életéről tudunk, nem utal arra, hogy orvosi ismeretekkel rendelkezett volna, nem tudni azt sem, hogy járt-e egyetemre, tanulta-e az orvoslást, viszont az általa készített 16. századi kézirat, tehát az eredeti mű alapján a szakirodalom úgy véli, hogy az orvosi könyv a szerző orvostudományban való jártasságáról tanúskodik, a mű teljes tartalma is bizonyíték arra, hogy Lencsés nemcsak a házi gyógymódokat ismerte. Ez persze nem azt jelenti, hogy orvos lehetett, hiszen erre vonatkozóan talán lennének feljegyzések, de nincsenek, így az tűnik valószínűnek, hogy Lencsés egy tanult, rendkívül művelt ember volt, aki képes volt egy orvosi mű megírására.¹⁵²

Figyelembe kell venni azt is, hogy az *Ars medica* alapja több, a korban ismert latin nyelvű alkotás, a bennük leírtakat Lencsés György lefordította magyarra és az orvosi ismereteket egybefoglalta. A megírás során két fő forrása volt, ezek Jean Fernel (1497–1558) *Universa Medicina* (Párizs, 1554) és Leonhard Fuchs (1501–1566) *De curandi ratione libri VIII* (Leiden, 1548) című könyvei, de részleteiben használta Petrus Andreas Matthiolus/Pietro Andrea Matthioli (1501–1577) *Commentarii in sex libros Pedacii Dioscoridis* (Velence, 1554) és Petrus Bayrius/Pierre Bayre (1468–1558) *De medendi humani corporis malis enchyridon* (Bázel, 1560) című műveit is.¹⁵³

¹⁵⁰ Idézi: SPIELMANN, 1977: i. m., p. 54.

¹⁵¹ Idézi: „Minden doktorságot...”, 1983, p. 393.

¹⁵² SPIELMANN, 1977: i. m., p. 52–64.

¹⁵³ MAMŰL VI., p. 487. és „Minden doktorságot...”, 1983, p. 394–395.

Az *Ars medica* lényegében hat könyvből áll, amelyben hat témakört különböztethetünk meg. Az első könyv a legterjedelmesebb rész, a teljes mű közel kétharmadát teszi ki, benne az emberi testnek betegségeiről való orvosságok kerültek leírásra, ez a fejtől a lábig veszi sorra az egyes testrészeknél előforduló betegségeket, panaszokat és azok gyógymódjait. Egy-egy leírásban több, akár negyven javaslatot is összegyűjtött. Az első könyv Fernel művére támaszkodik. A második könyv a testnek ékesítésére való orvosságokat, ma úgy mondanánk, a kozmetikai tanácsokat ismerteti. Ennek a résznek alapja Fernel és Bayre munkái. A harmadik könyv a forróságokról, avagy hideglelésről való receptjeit tartalmazza, azaz benne a lázak kezelését írta le. A negyedik könyv a dagadásokról és annak sebeiről szól, ennek forrása szintén Fernel műve volt, akárcsak a következő, ötödik könyvnek, amely a fegyver, avagy egyéb miatt lett sebekről és csontbeli nyavalyák kezeléséről ír. Végezetül a hatodik könyvben a mérges állatoknak megmarásáról és egyéb mérges dolgoknak ártalmi ellen valókat ismertette, ennek forrása Matthiolus volt.¹⁵⁴

Az *Ars medica* több szempontból is jelentős mű. Ami kiemelten fontossá teszi, az az, hogy tulajdonképpen ez volt az első magyar nyelvű általános orvosi könyv, ami hasznára válhatott a kor orvosainak, illetve a kéziratot lemásoltató embereknek is. Az orvosi ismeretek tekintetében azért jelentős, mert tudományos alapossággal készült a kor külföldi orvosi művei alapján, így az ismert betegségek kezelésére, az egyszerű fájdalomtól kezdve az elmebajon és fertőző betegségeket át a komolyabb sérülések, vágások gyógyítása mellett egész a mérgezésekig találhatóak benne tanácsok.¹⁵⁵

Zay Anna munkái Wesselényi Kata könyvtárában

Az *Ars medica* című orvosi könyv után egy újabb, a gyógyításban használható műről szeretnék szólni, amelynek szerzője Zay Anna. Csömöri Zay Anna (? 1687–1730 után) életére vonatkozóan kevés a pontos adat, annyi biztos, hogy a 17. század végén, a 18. század elején élt. Férje Vay Ádám volt, aki II. Rákóczi Ferenc mellett az udvari marsalli pozíciót töltötte be. A család, vagyis Vay Ádám második feleségével, Zay Annával és gyermekeikkel együtt 1711-ben emigrációba vonult, Lengyelországba, Gdańskba menekültek, ahol 12 hosszú évig bujdosnak. Zay Anna a száműzetés idején

¹⁵⁴ „Minden doktorságot...”, 1983, p. 394–396. és. SPIELMANN, 1977: i.m., p. 71.

írta meg orvosságos, majd imakönyvét,¹⁵⁶ mindkét műről készült másolat Wesselényi Kata könyvtára számára is.

A könyvjegyzék 191. tétele a Zay Anna által fordított és összeállított *Orvos Könyv*, amelynek legfőbb alapja Matthiolus doktor munkája volt, de az asszony más forrásokat, más orvos- és füveskönyveket is felhasznált a kézirat megírása során, amely 1712–1719 között történt meg.¹⁵⁷ Zay Anna a mű lefordításának okát maga fogalmazta meg a könyv előszavában: „Dantzka várossaban [...] tsoportosan rám todult nyomoruságinak enyhítésére, bús elmém háboruinak tsendesítésere s mulatására fogtam e tsekély munkához, gondolván azt-is, hogj Gyerme kimnek hasznalok vélle...”¹⁵⁸

A kötet tartalmát talán jobban kifejezi a herbárium vagy a füveskönyv szó használata az orvos könyv helyett, mivel benne a különféle növények és egyéb anyagok gyógyszerkészítésre vonatkozó receptjeit találjuk meg. Így a kor embere találhatott megoldást például a „főnek korpája ellen”, a „főben való tetű ellen”, a haj feketére festésére, mindenféle nyavalyákra, hideglelésre, hurutra, tisztálkodási szerek készítésére („kéz mosni való por”, „szappan tsinálásnak módja”), a test különböző részein kialakuló fájdalom kezelésére, fulladásra, gyulladásokra, „dagadás ellen”, pestis elleni védelemre és kezelésre, különféle sebek gyógyítására, stb. Tehát látható, hogy az *Orvos Könyv*ben nemcsak gyógyszereket és kezelési módokat írtak le, hanem szépségápolási praktikákat, tanácsokat is.¹⁵⁹

A mű napjainkban is csak kéziratos formában érhető el, de annak megtekintéséhez nem feltétlen kell levéltárakban kutakodni, ugyanis a Folia Rákócziana sorozatban 1979-ben kiadták az OSZK Kézirattárában őrzött jó állapotú példányt.¹⁶⁰

Ez a kéziratos mű is másolatok formájában terjedt az emberek körében, a 18. században valószínűleg több példányt készítettek belőle, közéjük tartozott Wesselényi Katáé is, aki 1766-ban másoltatta le magának Zay Anna munkáját. A 18. századi írás ma is megtalálható a Teleki Téka gyűjteményében, jelzete Thq-78/a MS. 243. Az említett 20.

¹⁵⁵ „Minden doktorságot...”, 1983, p. 394–396.

¹⁵⁶ SZABÓ Csaba: *Árva Zay Anna „Nyomoruság oskolája” című ima- és énekeskönyve (1721)*. Szeged, Scriptum, 1999. (A Lymbus Füzetek, 41.), p. 75–79. és Új magyar irodalmi lexikon. Főszerk.: PÉTER László. 3. köt. Bp., Akad. K., 1994, p. 2304.

¹⁵⁷ ZAY Anna: *Herbárium 1718*. Nyíregyháza, 1979. (Folia Rákócziana, 2.), p. XX.

¹⁵⁸ Uo., *Előjáró beszéd* (oldalszám nélkül)

¹⁵⁹ ZAY Anna: *Herbárium 1718*. Nyíregyháza, 1979. (Folia Rákócziana, 2.)-ben kiadott kéziratismásolat alapján.

századi kiadványban a Wesselényi Kata kérésére készítettetett másolat címlapja látható, mivel az OSZK Kézirattárában meglehető példány címlapja hiányzik. Tehát az asszonykönyvtárban őrzött példány alapján a mű teljes címe: „Orvos Könyv, Mellyet Néhai tudos és igen hires Doctor Mathiolus Tseh nyelvre fordittatott, `s bővítettett Herbáriumából A` Nyavallyáknak rende szerént Dantzkai keserves bujdosásában maga és gyermekei számokra öszveszedegtetett és Magyar nyelvre forditott Néhai T. N. Vay Ádám Uram Árva Özvegye Tsömeri Zay Anna Mostan pedig Maga számára leirattatott Mélt(óságos). L. B. Veselényi Kata 1766-dik Esztendőben”,¹⁶¹ amelyből habár sok információ kiderült, de a másolat készítőjének személye rejtély maradt. Lehetséges, hogy a kötet más részén feltüntette nevét a másoló, de ezt biztosan csak a mű kézbevétele után lehetne megállapítani, erre viszont nem volt lehetőségem.

A Vay családban előbb leányuk, Júlia, majd 1719-ben a családfő, Vay Ádám is meghalt, ezután fogott hozzá Zay Anna a *Nyomoruság Oskolája* című ima- és énekeskönyvéhez. Ez a mű Wesselényi Kata könyvjegyzékében a 187. tétel alatt található, a leírásban 1710-et jelölték meg a másolat elkészítésének évének, de ez nagy valószínűséggel tévedés, vagy elírás, mivel abban az évben a Vay család még Magyarországon tartózkodott, az viszont biztos, hogy az imakönyv a bujdosás idején készült, ez az alcímből is megállapítható: „... Nyomoruságának `s Bujdosásának hosszas napjaiban lehető vigasztalására és az Istennek ellene felgerjedett haragjának engesztelésére el-készített Cs. Zay Anna Dantzkán 1721. Esztendőben.”¹⁶² Miután az elírási lehetőségeket számba vettem, úgy gondolom, hogy Wesselényi Kata 1770-ben íratthatta le magának a kéziratot.

Zay Anna a könyvet fiának, Vay Sámuelnak ajánlotta, benne az első részben könyörgéseket, elmélkedéseket, hálaadásokat fogalmazott meg, a második felében pedig istenes énekeit írta le.¹⁶³

Kézírásos szakácskönyv

A háztartás irányításához és a ház körüli teendők ellátásához a 18. századi nőknek jó gazdasszonyoknak kellett lenniük. Az erre vonatkozó tanácsokat és tapasztalatokat

¹⁶⁰ Uo.

¹⁶¹ Uo., p. XXXIII.

¹⁶² SZABÓ, 1999: i. m., p. 85.

begyűjthették a család nőtagjaitól, a családi birtokon és a környezetében élő asszonyoktól, és ezeket a házi bölcsességeket lejegyezheték maguknak (és az utókor számára is) a 18. század főúri asszonyai.

Úgy gondolom, a háztartás egyik legfontosabb írásos forrása a szakácskönyv volt. Egy jó étel elkészítése és annak elfogyasztása mind a szakácsnak, mind a család többi tagjának sok örömet és elégedettséget nyújt. A 16–18. század receptjei sütésről, főzésről, befőzésről leginkább kéziratos szakácskönyvekben maradtak fenn.¹⁶⁴ Wesselényi Kata gyűjteményében is volt egy ilyen kézirat, amelynek teljes címe hosszú és tartalmas: „Szakács könyv és holmiknak készítés Mogyá Festekeknek is és egyéb gazdasszonysághoz való írások melyet egyben szedett és dolgozott B. Vesselényi Kata gazdasszonyságának első esztendejétől fogva az más folyó esztendőnként egy szóval Gazdasszonynak szükséges Könyv...”¹⁶⁵ Több információ is megtudható ebből a címből: nemcsak egy egyszerű szakácskönyvről, hanem háztartási tanácsokat is felvonultató műről van szó, amelynek receptjeit az asszony saját maga gyűjtötte össze.

A könyvjegyzékre 1760-as évvel jegyezték fel ezt a könyvet, de számomra az nem derült ki, hogy mire vonatkozhat ez az évszám. A címlapon lévő „B. Vesselényi Kata gazdasszonyságának első esztendejétől fogva” mondatrész arra utal, hogy már 1751-ben elkezdte gyűjteni a recepteket, és az egyik köztes bejegyzés alapján az 1770-es években is írtak bele újabb recepteket.¹⁶⁶

Az eredeti kézirat tanulmányozásakor megállapították, hogy a mű leírása több kéztől származik, nemcsak Wesselényi Kata nehezen olvasható betűit lehet megtalálni a *Szakácskönyv* oldalain, hanem mások írása is megkülönböztethető, közülük csak Lázár János (1703–1772) jegyezte le nevét.¹⁶⁷ Róla már volt szó, ő volt az egyike azoknak, akik érdeklődtek az özvegyen maradt Rhédei Zsigmondné iránt.

Lázár a *Szakácskönyv* 238. számú receptje alá, amely *A nádméz csinálásának módját* adja meg, az alábbi bejegyzést tette: „Fordítottam Németből Méltóságos Groffné

¹⁶³ Uo., p. 80.

¹⁶⁴ FÜREDER Balázs Gábor: A „Hosszú reneszánsz konyhakultúra” magyar nyelvű szakácskönyveinek bemutatása és összehasonlító elemzése. Doktori (PhD) értekezés. Debrecen, 2009, p. 25. [online]

¹⁶⁵ Idézi: DEÉ NAGY, 2008: i. m., p. 45.

¹⁶⁶ Uo., p. 45–46.

¹⁶⁷ FÜREDER, 2009A: i. m., p. 59. [online]

Aszszonyom parancsolatyára Szebenben 16-dik August. A(nn)o. 1772.”¹⁶⁸ Vagyis a bejegyzésből nemcsak a leíró neve, a leírás dátuma és helye derül ki, hanem a recept forrása is. A tartalomra vonatkozó kutatások eredményeként megállapították, hogy Wesselényi Kata *Szakácskönyvének* néhány receptje szó szerint megtalálható más magyar nyelvű, korábban leírt szakácskönyvekben. Azaz teljes átvételről van szó például a *Kandírozni virágot az maga színében* vagy a *Madár tej* leírása esetében.¹⁶⁹

A kézirat összesen 279 háztartási ismertetést tartalmaz, ezek mindegyike sorszámozott és címmel van jelölve. A tartalomjegyzéket megtekintve különféle ételek elkészítésének módját lehet megtalálni, úgy mint levesek, főtt ételek (*Tálban főtt*), jó ételek (*Egy jó éték káposztával*) és italok (*Ez is lemonáda csinálás az holott elég citrom nincsen*, *Hűsítő italok csinálásának módja*), torták (*Mandula tortáta*, *Cipó tortáta*, *Jó torta*), fánkok és pogácsák (*Velőfánk*, *Csipke és birsalma pogácsát csinálni*), egyéb édességek (*A csokoládé perec*, *Mandula peracet csinálni*), kandírozott finomságok (*Kandírozni mindenféle gyümölcsöt*, *virágot*, *fűszerszámot*) és lekvárok (*Birsalma fényes liktárium*, *Zöld dió liktárium*, *Citrom virág liktárium*, *Rózsa liktárium*) receptjeit.¹⁷⁰

Ez a 18. századi szakácskönyv nemcsak könyvtörténeti jelentőséggel bír, hanem a magyar gasztronómiatörténeti kutatások egyik forrása is lehet, ugyanis belőle megismerhető, hogy egy 18. századi erdélyi főúri családban milyen ételeket fogyasztottak, azok elkészítéséhez milyen alapanyagokat (hús, zöldség, gyümölcs, fűszerek) ismertek és használtak.¹⁷¹

Míg a *Szakácskönyv* első felének körülbelül 180 receptje csak különböző ételek elkészítésének módjával foglalkozik, addig az utána következő szakaszban vegyesen fordulnak elő ételek és háztartási tanácsok, de inkább ez utóbbiak kerültek túlsúlyba. Néhány leírás címe: *A viaszt így kell fehéríteni*, *A kék fonalat így kell festeni*, *Gyapjat festeni sárgán*, *A festéknek való gyantát így kell főzni*, *Len készítésének módja*, *Sima ezüst tisztításának módja*, *Az öntöttvas kemence megfestésének módja*, *A sáfrányt ültetésének módja*.¹⁷²

¹⁶⁸ Idézi: DEÉ NAGY, 2008: i. m., p. 46.

¹⁶⁹ FÜREDER, 2009A: i. m., p. 59. [online]

¹⁷⁰ FÜREDER Balázs: A XVIII. századi kéziratós magyar szakácskönyvek tartalomjegyzéke. II. rész. Lymbus, 2009, p. 346–348. [online] alapján.

¹⁷¹ FÜREDER, 2009A: i. m., p. 60. [online]

¹⁷² FÜREDER, 2009B: i. m., p. 348–349. [online] alapján.

A kéziratot ma az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában lehet fellelni a Quart. Hung. 3023. jelzet alatt. Talán kissé különös, hogy Erdélyből fővárosunk gyűjteményébe került ez a munka. Nem igazán lehet tudni, hogy milyen utat járt be Wesselényi Kata halála után a *Szakácskönyv*, egyetlen későbbi tulajdonos, bizonyos báró Jósika Sámuel személye biztos, mivel ő címeres ex librisével jelölte meg a kéziratot.¹⁷³

A GYŰJTEMÉNY SORSA WESSELÉNYI KATA HALÁLA UTÁN

Emlegettem már, hogy Wesselényi Kata könyvtára azért is jelentős, mert három generáción keresztül öröklődött. A család két tagjáról, vagyis a gyűjtemény első két tulajdonosáról (Rhédei Zsuzsánáról és Wesselényi Katáról) már bővebben is írtam és tulajdonképpen a harmadik tulajdonosra is többször utaltam, róla is esett már szó. A könyvtár története Wesselényi Kata halála után Bethlen Zsuzsánna személyével folytatódott.

Bethlen Zsuzsánna és a Teleki Téka

Bethlen Zsuzsánna (1754–1797) Rhédei Zsuzsánna kisebbik leányának, Wesselényi Máriának és Bethlen Domokosnak gyermeke volt. 1770-ben ment hozzá Teleki Sámuelhez¹⁷⁴ (1739–1822), aki szintén bibliofil könyvgyűjtő volt. Ő már a külföldi tanulmányútjai során teljes hozzáértéssel gyűjtötte könyveit, ekkor még nagyon fiatal volt, mégis mindent tudott a könyvekkel kapcsolatosan, tájékozott volt a könyvek árát illetően, és érdeklődött a külföldi könyvaukciók iránt is, ahol újabb kötetekkel bővíthette gyűjteményét. Leveleiben is gyakori téma volt a könyv, ezzel kapcsolatosan bölcs gondolatokat is megfogalmazott: „Nyilván a tudomány nagyrészt azt jelenti, hogy ismerjük a jó könyveket, másrészt, elborít a könyvek tömege, amelyekben ma a tudományos világ bővelkedik. A változatos olvasmány gyönyörködtet, de a válogatott inkább javunkra van.”¹⁷⁵ A házasságkötés után sok szerepe volt felesége gyűjteményének formálásában is.¹⁷⁶

¹⁷³ DEÉ NAGY, 2008: i. m., p. 46.

¹⁷⁴ RETTEGI, 1970: i. m., p. 227.

¹⁷⁵ Idézi: KELECSÉNYI, 1988: i. m. [online]

¹⁷⁶ DEÉ NAGY, 1996: i. m., p. 121.

Wesselényi Kata életrajzából tudható, hogy korán elvesztette férjét, és fiatalon meghalt egyetlen fia is, így tulajdonképpen örökös nélkül maradt. Egyetlen közeli rokona testvérének leánya, Bethlen Zsuzsánna volt, aki örökölte a család nőtagjainak könyvszeretetét. Azt nem lehet teljes bizonyossággal kijelenteni, hogy édesanyja, Wesselényi Mária is szívesen foglalatzkodott a könyvekkel, de akárcsak nővérét, őt is Rhédei Zsuzsánna nevelte, és ezért azt gondolom, hogy neki is megtaníthatta a könyvek szeretetét. Viszont nagyon fiatalon meghalt, leánya csupán egy éves volt ekkor, így nem volt lehetősége arra, hogy esetleg ő is létrehozzon egy kisebb asszonykönyvtárat. Azt viszont biztosan megállapítottam a forrásokból, hogy legalább két Bibliát hagyott leányára, az egyik a már sokat emlegetett 1737-es utrechti kiadás volt, a másik pedig egy 1751-ben Bázelen kiadott Szentírás, amelynek fémkapcsán olvasható a B.W.M. monogram.¹⁷⁷

Wesselényi Kata gyakran meglátogathatta unokahúgát a Teleki birtokon, ahol megtapasztalhatta, hogy a fiatal asszony és különösen a férje milyen bibliofil szenvedéllyel gondozta a könyveket, és gyarapította a könyvtárat. Teleki Sámuel esetében úgy gondolom, valóban lehet szenvedélyről beszélni, mert számomra az tűnt ki a levélrészletekből, hogy a könyvre nem mint egyszerű tárgyra tekintett, amelyet olvasni és ezáltal belőle tanulni lehet, hanem nagy értéknek tartotta, amelyet épségben meg kell őrizni a jelene és az utókor számára. Szeretnék a könyvek állapotáért, biztonságáért aggódó levelekből egy-egy sort idézni. 1797-ben feleségének a könyvek Bécsből Erdélybe való szállításával kapcsolatban így írt: „A könyves Verschlagokat az alsó boltozott szobákban kell száraz helyre, ászkokra rakatni, ha szinte öt-hat szobát elfoglalnak is, mert ez nagy kincs.”¹⁷⁸ Egy másik levélben ekképpen aggódik könyveiért: „Meg kell építtetnem haladék nélkül Vásárhelyen a bibliothecát is, mert könyveim sokáig bérakva kár nélkül nem állhatnak, azt sem tudom, ha az úton nem érte-é valami víz őket; azt a nagy költséget pedig nem tehetem, hogy ismét visszavitessem őket Bécsbe, mert a hányódással, rázkódással is nagyon romlanak.”¹⁷⁹ A könyvtárépület környezeti kialakításában is a könyvek megőrzését tartotta szem előtt: „Jó volna a Bibliothecát kívülről körös-körül ásatni [...] és a fekete föld helyit jóféle sárga

¹⁷⁷ DEÉ NAGY, 1998: i. m., p. 637. és P. VÁSÁRHELYI, 2009: i. m., p. 17.

¹⁷⁸ Idézi: KELECSÉNYI, 1988: i. m. [online]

¹⁷⁹ Idézi: Uo.

agyaggal bétölteni és keményen bédöngöltetni, mert a jó agyag eltávoztatja a kőfáltól a nedvességet.”¹⁸⁰ Tehát látható, hogy Teleki Sámuel egy valódi bibliofil ember volt, aki mellett Bethlen Zsuzsánna is a könyvek tisztelőjévé, gyűjtőjévé és gondozójává vált.

Valószínűleg ennek hatására Wesselényi Kata még életében elhatározta, hogy könyveit unokahúgának adja, sőt bizonyos köteteket már 1770 előtt átadott Bethlen Zsuzsánnának, aki azokat a saját könyvjegyzékébe is belevette. Talán épp ezek a könyvek alapozták meg a későbbi nagy és jelentős, magyar nyelvű köteteket tartalmazó erdélyi gyűjteményt. Miután Wesselényi Kata meghalt, valószínűleg minden kötet Bethlen Zsuzsánnához került (habár ennek ellent mond, hogy például a kézírásos szakácskönyv ma az OSZK Kézirattárában van), továbbá rá testálta a marosvásárhelyi Wesselényi házat is.¹⁸¹

Bethlen Zsuzsánna férje segítségével és támogatásával szorgalmasan gyűjtötte a könyveket. Érdeklődési körébe csak a magyar nyelvű munkák tartoztak, az idegen nyelvű könyveket Teleki Sámuel saját gyűjteményébe tetette át, valamint a férfi a magyar nyelvű könyvei közül párat a felesége gondozására bízott. Mivel Bethlen Zsuzsánna a 18. század végén élt, így szinte biztos, hogy Wesselényi Katához hasonlóan már tudott idegen nyelv(ek)en, akár olvashatott is az adott nyelv(ek)en, de a könyvtára erre nem utal. Valószínűleg Teleki Sámuel tervei is befolyásolták az asszonykönyvtár nyelvi összetételét, mivel Teleki célja az volt, hogy egy tudományos gyűjtemény mellett létrejöjjön egy magyar nyelvű műveket magába foglaló állományrész is.¹⁸²

Bethlen Zsuzsánna a kezdetekben kevesebb hozzáértéssel, később pedig már valódi bibliofilként gyűjtötte a könyveket és rendezte a könyvtárát, amely megmutatkozott az általa összeállított könyvjegyzékeken is. Az első összeírást egy kis formátumú füzetbe készítette el, ez az 1782-ig megszerzett könyvek adatait tartalmazta. A második leírásnak címe: *1779 Gróf Iktári Bethlen Susánna Szébeni Magyar Könyvei*. Viszont a legfontosabb és legérdekesebb a harmadik jegyzék a *Könyveim Nevei melyeket én G. Iktári Bethlen Susanna Istenem segedelmével kezdettem szerezni még 1770-től fogva* című. Ennek könyvtörténeti jelentőségét, és Bethlen Zsuzsánna könyvek és szerzőik iránti érdeklődését jól tükrözi, hogy az asszony nemcsak az állomány köteteinek

¹⁸⁰ Idézi: Uo.

¹⁸¹ DEÉ NAGY, 1996: i. m., p. 117.

¹⁸² Uo., p. 120–121. és SOMKUTI, 1991: i. m., p. 293–294.

legfontosabb adatait írta le, hanem információkkal, megjegyzésekkel bővítette ki a katalógust például a szerző életével kapcsolatosan. Ezt a harmadik számú könyvjegyzéket Teleki Sámuel *Bibliothecae Samuelis com. Teleki de Szék Pars Tertia, scriptores rerum Hungaricarum et Transilvanicarum complexa, cum Catalogo Librorum Hungaric. conjugis desideratissimae Susannae com. Bethlen de Iktár* címmel Bécsben 1811-ben nyomtatásban is megjelentette saját könyvkatalógusaival együtt, de benne csupán a könyvek adatait adta közre, a betoldások, kiegészítések hiányoznak a nyomtatott műből.¹⁸³

Bethlen Zsuzsánna a megörökölt könyvtárat a többszörösére növelte, körülbelül 1200 magyar nyelvű kötet volt a tulajdonában, amelyek témabeli összetételén már jobban érezhető volt a könyvgyűjtésben tapasztalható változás hatása, ugyanis habár még mindig a vallásos irodalom tette ki az állomány nagyobb részét, de aránya már csökkent a század elejének, közepének asszonykönyvtáraihoz képest. A század vége fele egyre több a szépirodalom is, köztük magyarok és külföldiek (francia, olasz, német szépirodalom) magyar fordításban, megjelentek a kortárs szerzők művei is, illetve nőtt a tudományos témájú (egyetemes és magyar történelem, természettudomány, gazdaság, orvoslás) aránya is.¹⁸⁴

Bethlen Zsuzsánna halála után a magyar könyvtári rész is férje, Teleki Sámuel gondos kezei közé került, aki az 1788-ban megörökölt marosvásárhelyi Wesselényi ház szomszédságában lévő telkeken 1799-ben megkezdte az építési munkálatokat.¹⁸⁵ Az elkészült épületben rendezte el a gyűjteményeket, és 1802-ben megnyitotta az olvasóközönség számára a Teleki Tékát, vagyis az ő és a felesége által összeállított könyvtárat, tehát azokat a könyveket is, amelyek egykoron Wesselényi Kataéi, előtte pedig Rhédei Zsuzsánnaéi voltak, nyilvánosan hozzáférhetővé tette. Így napjainkban is fennmaradhatott ez a jelentős, családon belül öröklődött gyűjtemény, amelyen belül a possessorbejegyzések, Wesselényi Kata könyvjegyzéke és Bethlen Zsuzsánna katalógusa segítségével akár elkülöníthetőek lehetnének a női tulajdonosok szerint a könyvek.

¹⁸³ DEÉ NAGY, 1996: i. m., p. 117-118.

¹⁸⁴ SOMKUTI, 1991: i. m., p. 294.

¹⁸⁵ KELECSÉNYI, 1988: i. m. [online]

ÖSSZEGZÉS ÉS BEFEJEZÉS

Úgy gondolom, jelen dolgozatommal teljesítettem a magam elé kitűzött célokat. Célom volt, hogy Wesselényi Kata könyvjegyzékének tételeit feloldjam, hogy a könyvösszeírás és a szakirodalmi források felhasználásával bemutassak egy jelentősnek tekinthető, 18. századi főúri asszonykönyvtárat, annak tulajdonosát, összeállítóját, gondozóját, vagyis egy szóval Wesselényi Katát, és a gyűjteményének néhány érdekesnek, különlegesnek vagy fontosnak tekintett kötetét és kéziratát.

Habár a könyvjegyzék csak a dolgozat mellékletét képezi, mégis úgy vélem, ez volt a munkám fő gerincvonala, ezért is kellett elsőként az azon feltüntetett könyvcímeket azonosítanom, ami a néhány feloldatlan tételtől eltekintve, a kisebb-nagyobb nehézségek ellenére megvalósításra került.

Az azonosított könyvjegyzék elkészítése után nem kisebb feladat volt a dolgozat megírása. Igyekeztem teljes alaposággal körbejárni a témát, ezért is foglalkoztam röviden más, 18. századi asszonykönyvtárakkal is, hogy rávilágítsak arra, hogy nemcsak a téma kapcsán mindenkinek elsőként eszébe jutó Árva Bethlen Kata foglalkozott könyvgyűjtéssel abban az időben.

A következőkben rátértem az írásom középpontjában álló személy, a tulajdonképpen egészen sokoldalú Wesselényi Kata életének ismertetésére, hiszen nemcsak mint könyvgyűjtőt kívántam őt bemutatni, hanem mint főúri asszonyt, patrónát, édesanyát, gazdasszonyt és írónőt is. Olykor kisebb-nagyon kitérőket is tettem. Az, hogy az említés szintjénél egy kicsit részletesebben foglalkoztam Wesselényi Kata édesanyjának, Rhédei Zsuzsánnának, majd unokahúgának, Bethlen Zsuzsánnának könyvgyűjtésével, szinte megkerülhetetlen volt, de nem is akartam ezeket a részeket elhagyni, mert úgy gondolom, ennek az asszonykönyvtárnak épp az az egyik különlegessége, hogy a család női tagjai között három generáción keresztül öröklődött. Szükségesnek éreztem azt is, hogy Wesselényi Kata férjének, Rhédei Zsigmondnak, és egyetlen fiuknak, Rhédei Ferencnek könyveiről is szóljak, mert főként a fiú kötetei, nagyon is összefüggésben álltak Wesselényi Katával és az ő könyvgyűjtésével, valamint azzal, amit ő maga a helyes nevelésről, tanítatásról gondolt.

Részleteiben foglalkoztam a könyvjegyzékkel, az azon felsorolt könyvekkel, amelyek közül néhány érdekesebbet igyekeztem kiemelni, hogy ezzel is jobban megismerhetővé tegyem Wesselényi Kata könyvtárának legalább egy kis részletét.

A dolgozatom itt és most befejeződik, de vannak még lehetőségek ebben a témában. Egyrészt például a könyvbeszerzéssel kapcsolatos feltételezéseimet – ha megbízható források kerülnének még elő – lehetne megerősíteni, vagy épp cáfolni. Másrészt úgy gondolom, Wesselényi Katáról és könyvtáráról a kötetek kézbevétele után (amelyre nekem nem volt lehetőségem) sokkal többet meg lehetne még állapítani, hiszen a Teleki Tékában, ha nem is hiánytalanul, de többségében megtalálhatóak az asszony könyvei, amelyeket lehetne még tanulmányozni, és így újabb eredmények születhetnének a possessorbejegyzések, a könyvekbe tett verses és egyéb szöveges bejegyzések megismerése után.

**NÉHAI M(É)L(TÓSA)G(O)S GRÓFF RHÉDEY SIGMONDNÉ ASSZONY
HALÁLA UTÁN MARADOTT KÖNYVEI CATALOGUSSA**

(1.) *1-o Ábel Kain által lett halála. Magyar. fordítatott Kónyi János által in 8-o Pesten. 1775.*

GESZNER: Ábel Kain által lett halála. G. írásból magyarra fordította Kónyi János. Pesten, Royer Ferentz bet., 1775. 8 fol.+178 p., 8o – Petrik I. 900

(2.) *2-o Antoni le Grand Institutio Philosophiae, in 4-o Tom. I. Norimbergae 1683.*

LE GRAND, Antoine: Antonii Le Grand Institutio Philosophiae, Secundum Principia D. Renati Descartes Nova Methodo Adornata, et Explicata. In Usum Iuventutis Academicae. Norimbergae, Ziegerus, Spörlinius, 1683. [872] S.+[24] Bl., 4o – VD17 12:643460G

(3.) *3-o Alstedii Joannis Henrici Encyclopedia in Fol. Tom. 2. Herbornae. Nassoviae, 1600.*

ALSTED, Johann Heinrich: Cursus Philosophici Encyclopaedia Libris XXVII [...] Herbornae Nassoviorum, Corvinus, 1620. – VD17 23:000174V

Megjegyzés: az évszám nem egyezik, a KVK-ban nincs 1600-as kiadással.

(4.) *4-o Apocriphius Könyvek, ugyan a Szt. Dávid 150. Soltári. In 8-o. Amstelod(am). 1645.*

SZENCI MOLNÁR Albert: Szent David kiralynak es prophetanak szaz ötven soltari. [...] Amstelodamban, Iansonius Ianos, 1644. [337] p., 8o – RMNy 2045

Megjegyzés: az évszám nem egyezik.

(5.) *5-o A Keresztényi Vallásnak fundamentumi. magy(ar). ford(ítatott). Gyöngyösi László által. In 8-o Ultrajectumb(an). 1667.*

GYÖNGYÖSI László: A' Keresztyeni Vallasnak Fundamentumi. [...] Magyar nyelvre, Nemzete hasnáért fordított. [...] Ultrajectomban, Dreunen Meinárd, 1657. 8 fol.+423 p.+3 fol., 8o – RMK I. 925, RMNY 2744

Megjegyzés: az évszám nem egyezik, talán elírás a könyvjegyzéken.

(6.) *6-o Apologiája a Római Szt. Ecclesiának. In 8-o. Tusvai János által 1748.*

JUELLUS János: A reformata ekklesiának apologyiaja, vagy maga-mentsége. Mellyben, bé-foglaltatnak az igaz keresztény hitnek s vallásnak nevezetesebb ágazati. [...] Most pedig a deákúl nem tudóknak lelki hasznokra, és szükségekre magyar nyelvre fordítottatott Tussa-Uj-Falusi Tussai János által. S. l., s. typ., 1748. 19 fol.+[267] p., 8o – Petrik II. 300

(7.) *7-o Arnd Jánosnak, az igaz Keresztyénségről irott Négy Könyvei. Tom. 1. in 4-o. Jénábann 1741.*

ARND Jánosnak ... az igaz keresztyénségről irott négy könyvei. [...] [Ford. Wázsonyi Márton, jobbitotta Bárány György, bővítve kiadta Szabó János.] Jénában, s. typ., 1741. [34] fol.+[956] p., 8o – Petrik I. 117

(8.) *8-o Ars medica in Folio, magyar Irásbann. Lentsés György által, 1710.*

LENCSÉS György: Ars medica

Megjegyzés: kéziratban maradt fenn. Mai lelőhely: Marosvásárhely, Teleki Téka, jelzete: Thf-14 MS. 2

(9.) *9-o Arany Csésze in 12-o Kolosvárt 1772.*

Arany-tsése. Jel. V. v. VIII. A szentek imádságaikkal, mint valamelly jó illatokkal tellyes -. [...] Kolosv., ref. coll. bet., 1772. 280 p.+2 fol., 12o – Petrik I. 103

(10.) *10-o Arany Láncz Könyörgéses Könyv. Ács Mihály által in 12-o Augustába 1760.*

ÁCS Mihály: Arany lántz, avagy olly buzgó fohászokadások és rövid alázatos imádkozások. [...] Augustában, Ludvig János [...] költségével, 1760. 5 fol.+[251] p., 12o – Petrik I. 14

(11.) *11-o Aranyos, avagy Keresztyéni Ábéce. In 12-o Kolosvárt, 1777.*

A ditsóság királlya előtt... el-mondandó aranyas avagy keresztyén abece... Kolosváratt, Pataki, 1747. [12]+279+[5] p., 8o – Petrik VII. 128

Megjegyzés: az évszám nem egyezik, valószínűleg elírás a könyvjegyzéken.

(12.) *12-o A mi Urunk Jésus Kristusról tanult Imádságnak röviden való magyarázattya. in 8-o. Ketskés János által.*

Megjegyzés: nem sikerült azonosítani. (ismeretlen?)

(13.) 13-o *A Jehova nevébenn a Pestisről való rövid beszélgetés. in 8-o. Felvinczi Sándor által. Debreczenben.*

FELVINCZI Sándor: A Jehova nevében a' pestisről való Rövid Beszelgetes. [...] Debreczenben, Rosnyai Janos, 1679. [4] fol.+156 p., 8o – RMK I. 1230

(14.) 14-o *Austriai Paraszt, avagy a jó gazdaságra oktató Könyvetske. in 8-o. Viegand János által. Posonybann. 1774.*

WIEGAND, Joan: Handbuch für die österreich. Landjugend zum Unterricht einer wohlgeordneten Feldwirtschaft. Pressburg, Frz. Aug. Patzko, 1774. [286] p., 8o – Petrik III. 846

(15.) 15-o *Aveman Danielis Hodegeta Horatianus, seu Index omnium verborum Horatii in 8-o min. Brunsvigae 1667.*

AVEMAN, Daniel: Hodegeta Horatianus sive Index omnium verborum in Horatii. [...] Brunsvigae, Zilligeriana, 1667. [5] Bl.+690 S.+[6] Bl., 12o – VD17 23:295628U

(16.) 1-o *Belii Mathiae Scriptorum Rerum Hungaricarum, veteres ac gemini. in Folio. Tom. 3. Vindobonae. 1746 et 48.*

SCHWANDNER, Johann Georg von – BÉL Mátyás: Scriptorum Rerum Hungaricarum, Veteres, ac Gemini. [...] Vindobonensis, Ioannis Pavli Kravs, 1746–1748. – BVB

(17.) 2-o *Beckers Vilhelmi, Synopsis Juris Imperii Romano Germanici in 12-o Francofurti. 1676.*

BECKERS, Wilhelm: Synopsis Iuris Imperii Romano-Germanici. Francofurti, Schiele, 1676. [3] Bl.+398 S., 12o – VD17 1:019188T

(18.) 3-o *Bethlen Miklós élete írásbann. in 4-o maj.*

Emlékek, Magyar történelmi -. [...] II. és III. köt. Gróf Bethlen Miklós önéletírása. Kiadta Szalay László. 2 köt. Pest, Heckenast Gusztáv, 1858–60. XVI+556; VIII+434 p., 8o – Petrik I. 616

Megjegyzés: kézirat. A leírásban a nyomtatott változat adatai.

(19.) 4-o *Belisarius Magyarul. in 8-o. Kolosvárt. 1773.*

MARMOUTEL: Belisárius, mely a frantzia nyelv mivelésére rendeltetett [...] Mostan pedig magyarra fordította Z[alányi] P[éter]. Kolosváratt, réf. coll. bet., 1773. 6 fol.+273 p., 8o – Petrik II. 679

(20.) *5-o Biblia S.Latina in 8-o maj. Hannov(er). 1715.*

Biblia Sacra, Sive Testamentum Vetus. [...] Hannoverae, Försterus, 1715. [475] Bl., 8o – GVK

(21.) *6-o Biblia Magy(ar). in 4-o min. Ultrajectum. 1737.*

Biblia. Szent - - az-az Istennek Ó és Uj Testamentumában foglaltatott egész Szent Írás. Ford. Károli Gáspár. [...] Ultrajectum, Reers ny., 1737. 1196 p., 20 cm – Petrik V. 62

(22.) *7-o dto. dto. dto. dto.*

Ld. (21.) tételt.

(23.) *8-o dto. dto. in 8-o maj. Basileában 1751.*

Biblia, Szent - -, az-az Istennek Ó és Uj Testamentumában foglaltatott egész Szentírás. Ford. Károli Gáspár. [...] Basel, Imhoff ny., 1750. [1169] p. – Petrik V. 62

Megjegyzés: az évszám nem egyezik.

(24.) *9-o Biblia in 8-o Tótfalusi. Amstelod(am). 1685.*

KÁROLI Gáspár: Szent Biblia. [...] Amstelodámban, M. Tótfalusi Kis Miklós, 1685. [2] fol.+1197+[1] p., 12o – RMK I. 1324

Megjegyzés: a méret nem egyezik.

(25.) *10-o Biblia Német, in folio. Regenspurg. 1756.*

Biblia, Das ist: Die ganze Heil. Schrift Alten und Neuen Testaments. [...] Regensburg, Zunkel, 1756. [8] Bl.+VIII+44 S.+[3] Bl.+1116 S.+[1] Bl.+309 S.+[5] Bl., 2o – GVK

(26.) *11-o dto magyar dto. N.Várad. 1661.*

KÁROLYI Gáspár: Szent Biblia. [...] Varadon, Kezdettetett nyomtatása [...] el-végeztetett Colosvarat, Szenci K. Abraham, 1661. [2] fol.+[1057] p., 2o – RMK I. 970, RMNy 2982

(27.) *12-o dto in 4-o Ultrajectum. 1737.*

Ld. (21.) tételt.

(28.) *13-o dto in 8-o Komáromba. 1685.*

KOMÁROMI CSIPKÉS György: Magyar Biblia Avagy az Ó es Uj Testamentom könyveiből álló tellyes Szent Irás á Magyar nyelven. [...] (Leyden), s. typ., 1685. 1386+[2] p.+[1] fol.+104 p.+[1] fol., 8o – RMK I. 1336

Megjegyzés: valószínűleg tévedésből jelölték Komáromot nyomtatási helynek, összekeverhették Komáromi Csipkés György nevével.

(29.) *14-o dto Német in 4-o Hálába. 1745.*

Biblia, Das ist: Die gantze Heil. Schrift Altes und Neues Testaments. [...] Halle, Zu finden im Wäysenhause, 1745. 14 S.+[1] Bl.+1079+308 S.+[2] Bl., 8o – GVK

(30.) *15-o Biblia Historiája in 8-o Bod Péter által Szebenbe 1748.*

BOD Péter: A szent bibliának historiája. [...] Szebenben, Sárdi Sámuel, 1748. 11 fol.+176 p.+1 fol., 8o – Petrik I. 306

(31.) *16-o Bocknerii Justi Henningii. Institutiones Juris Canonici Ecclesiastici tum Pontificii. in 4-o. Halae Magdeburg. 1741.*

BÖHMER, Justus Henning: Institutiones juris canonici tum ecclesiastici tum pontificii. [...] Halae Magdeburgicae, Orphanotropheum, 1741. 716 S. – SWB

(32.) *17-o Boldog halál Szekere. in 8-o N. Enyed. 1771.*

BARDO CZ Gábor, Batzoni: Boldog halál szekere. [...] N. Enyeden, Debreczeni Sámuel, 1771. [327] p., 8o – Petrik I. 180

(33.) *18-o Brunnemanni Joannis. Jus Ecclesiasticum in 4-o. Franc(ofurti). 1681.*

BRUNNEMANN, Johann: Johannis Brunnemanni, IC. ... De Iure Ecclesiastico, Tractatus Posthumus, In Usum Ecclesiarum Evangel. et Consistoriorum Concinnatus. [...] Francofurti ad Viadrum, Schrey, Meyerus, Coepselius, 1681. [7] Bl.+896 S.+[40] Bl.+168 S.+[8] Bl., 4o – GVK

(34.) *19-o Bujdosók Vezére in 12. Kolosvárt. 1769. no.2.*

Bujdosók vezére. [...] Mostan pedig M. G. Kis Rhédei. Rhédei Farkas úr és kedv. hit. társa, Sz. B. G. Széki Teleki Kata asszony ... ismét kinyomtatott. Kolosv., Páldi István özvegyénél, 1769. 216 p., 24o – Petrik I. 363

Megjegyzés: a méret nem egyezik.

(35.) 20-o *Budai Basa. Franciából fordítatott Aranka György által írásban. in. 8-o 1786.*

A(RANKA) György: A budai basa. Frantziából fordította ... Bétsben, Alberti I., 1791. 83 p., 8o – Petrik I. 101

Megjegyzés: kézirat. A leírásban a nyomtatott változat adatai.

(36.) 21-o *Bűnös Lélek[ne]k fohászkodásai. G. Teleki Pálné által. in 12.*

Megjegyzés: a művet nem sikerült azonosítani.

(37.) 22-o *Bujdosásnak emlékezet Köve. in 12-o. Debrecz(enben). 1747.*

(BETHLEN Kata): Bujdosásnak emlékezet köve. [...] Debrecen, Városi ny., 1747. – Petrik V. 61

(38.) 1-o *Castelionis Sebastiani. Dialogor. Sacror. Lib. 4. 8. min. Lipsiae. 1594.*

CHÂTEILLON, Sébastien: Dialogorvm Sacrorvm Libri Qvatvor. [...] Leipzig, Michael Lantzenberger, 1594. [1] Bl.+[298] S.+[1] Bl., 8o – VD16 C 2127

(39.) 2-o *Cathechismus. Házi Kints in 4-o. Kolosvárat. 1752.*

STEHÉLIN Kristóf: Catechismusi házikints, avagy a keresztényi hit fő ágazatainak kérdések és feleletek által való magyarázattya. [...] Kolosvárat, s. typ., 1752. 8 fol.+[864] p., 4o – Petrik III. 435

(40.) 3-o *Cathechismus magyarázattya. Tiszt. Szathmári Mihálly Pataki Professor által Tom. 3. írásba in 4-o.*

Megjegyzés: nem sikerült azonosítani.

(41.) 4-o *Cathechismus ./ a Keresztyéni Hitnek ágazataira. Kérdések és feleletek által rövid tanítás in 8-o. Posonyba. 1780. No.2.*

Keresztyén catechismus, az az: A keresztyeni hitnek ágazatira kérdések és feleletek által való rövid tanítás. [...] Pozsony-Kassa, Landerer ny., 1780. [367] p., 17 cm – Petrik V. 250

(42.) 5-o Calvinus János Istene. in 8-o Csiki Clastromba. 1726.

CALVINUS János istene. Azaz demonstratio. [...] Nyom. a csiki kalastromban, 1726. 92 p.+2 fol., 8o – Petrik I. 375

(43.) 6-o Calvinus János Keresztyéni, s igaz hitre való Tanítás in 4-o. Hannoviába. 1624.

SZENCI MOLNÁR Albert: Az keresztyeni religiora es igaz hitre valo tanitas, mellyet deakúl irt Calvinus Janos. [...] Hanoviaban, Aubrius Daniel s David és Sleikius Kelemen költségeckel, 1624. [1620] p., 4o – RMK I. 540, RMNy 1308

(44.) 7-o Czid szomorú Játéka. Verseken foglaló G. Teleki Ádám Úr. in 8-o. Kolosvárt 1773.

CORNEILLE Péter: Czid. Szomorú játék. [...] Mostan pedig magyar versekbe foglalt grof Teleki Ádám. Kolosváratt, ref. koll. betűivel, 1773. 3 fol.+98 p., 8o – Petrik I. 443

(45.) 8-o Commentarius Joannis Com. de Bethlen. De rebus Transylvanicis. in 8-o Wiennae 1779.

BETHLEN János: Commentarii de rebus transsilvanicis proximis. [...] Viennae, Jos. Nob. de Kurzböck, 1779–80. XXXII+[366] p.+3 tábl., 8o – Petrik I. 272

(46.) 9-o Confessio Helvetica Magyarul in 8-o. Kolosvárt. 1755.

Confessio et expositio fidei christianae. [...] Az-az, a keresztyéni hitről való vallástétel. [...] [Ford. Szentzi Tsene Péter.] Kolosváratt, Páldi István, 1755. 12 fol.+[359] p., 8o – Petrik I. 437

(47.) 10-o Clavis Apocaliptica...

Megjegyzés: hiányos címleírás, nem sikerült azonosítani.

(48.) 11-o Cornelii Nepotis. Historia Imperatorum. in 12-o. Debrecz(enben). 1737.

NEPOS, Cornelius: Vitae excellentium imperatorum. Debrecini, Margitai, 1740. [11]+237 p., 11 cm – Petrik V. 345

Megjegyzés: az évszám nem egyezik.

(49.) 12-o *Corpus Juris Hungarici. in Fol. Tom. 2. Tirnaviae 1750.*

Corpus juris hungarici, seu decretum generale incltyti regni Hungariae, partiumque eidem annexarum. 2 tomi. Tyrnaviae, typ. Academicis soc. Jesu, 1751. Tom I.: 7 fol.+[879] p., Tom II.: [667] p., 2o – Petrik I. 445

Megjegyzés: az évszám nem egyezik.

(50.) 13-o *Comedia Tom. 2 egyik Plautusból, másik Terentiusból fordítatott magyarra Kovásznai Sándor által in 8-o. Kolosvárt. 1782.*

Két komédia, mellyek közüll az egyik Plautusból, a másik Terentiusból fordítatott magyarra Kovásznai Sándor. [...] Kolosvárat, a ref. collegium bet., Kaprontzai Ádám, 1782. 5 fol.+[123] p., 8o – Petrik II. 376

(51.) 1-o *Dágon le düllése az Úr Szekrénye előtt in 4-o Kolosvárt 1670.*

CZEGLÉDI István: Az Ur frigy szekrénye előtt. Dagon Le-dülese. Az az, Gorup Ferencz, Györi Nagy Prepost Miserül irt könyvecskéjének, olly meg-semmisítése. [...] Colosvarat, Veresegyhazi Szentyel Mihaly, 1670. [21] fol.+76 p., 4o – RMK I. 1100, RMNy 3645

(52.) 2-o *Daniel Proféta Könyvének, a Szt. Irás szerint való igaz magyarázattya, Ketskeméti János által in 4-o maj. Debreczenb(en). 1621.*

KECSKEMÉTI A(LEXIS) János: Az Daniel propheta... könyvenek az Szent Iras szerint valo igaz magyarazattya. [...] Debreczenben, Rheda Peter, 1621. [968] p., 4o – RMK I. 510, RMNy 1236

(53.) 3-o *Dacia ó és újj ./ Erdélynek régi és mostani állapotjáról való rövid História Huszti András által írásba in 4-o maj.*

HUSZTI András: Ó és újj Dacia az az Erdélynek régi és mostani állapotjáról való historia. [...] Bétsben, [Diénes Sámuel], 1791. 4 fol.+294 p.+17 fol., 8o – Petrik II. 191

Megjegyzés: kézirat. A leírásban a nyomtatott változat adatai.

(54.) 4-o *Daniel István B. Úrfi emlékezet Köve Kováts József által in 8-o Kolosvárt 1775.*

(KOVÁTS Josef): Emlékezet köve. Mellyre egy gyözedelmes vitéznek néh. l. baro Vargyasi Dániel István urfi ő Nagyságának ... vitézül folytatott életét és virtusait el irta,

és azt kedves emlékezetének oszlopául fel-emelte. Kolozsváratt, réf. Coll. bet., 1775.
[120] p.+1 fametszet, 8o – Petrik II. 470

(55.) *5-o Decretum Tripartitum, Latino Hungaricum, Verböczi István által in 4-o Kolosvárt 1698.*

VERBŐCZI István: Decretum Latino-Hungaricum. Sive, Tripartitum Opus Juris Consuetudinarii Inlyti Regni Hungariae et Transsilvaniae. [...] Kolosváratt, M. Tótfalusi Kis Miklós, 1698. [12] fol.+425 p.+[48] fol., 4o – RMK I. 1529

(56.) *6-o Diatales Articuli, sine Tab. In Folio Cibinii 1751.*

Articuli diaetales principatus Transylvaniae anni 1751. Cibinii, Typ. Publ., [1751] [6] fol., 2o – Petrik V. 37

(57.) *7-o dto dto dto 1752.*

Articuli diaetales Principatus Transylvaniae anni 1752. Cibinii, Sárdi, [1753] [5] fol., 2o – Petrik VII. 45

(58.) *8-o Dictionarium Paris Pápai Lat. Hung. in 4-o Cibinii 1767.*

PÁRIZ-PÁPAI Ferencz: Dictionarium latino-hungaricum. [...] (Editio tertia.) [...] Cibinii, Sam. Sárdi, 1767. 8 fol.+648 p.+1 táblázat, 8o – Petrik III. 45

(59.) *9-o Dominicalis Praedicatiók toldalékja, Szathmar Németi Mihály által. in 8-o Kolosvárat, 1686.*

SZATHMÁR-NÉMETHI Mihály: Dominicalis Praedikaciok, Toldalikia. [...] Kolosvaratt, Nemethi Mihaly, 1686. [8] fol.+464 p., 8o – RMK I. 1353

(60.) *10-o Diaetetica óo és újj Tom. 3. in 8-o maj. Mátyus István által. Posonybann 1787.*

MÁTYUS, István: Ó és uj diaetetica az az: Az életnek és egészségnek fenn-tartására és gyógyolgtására Istentől adattatott nevezetesebb természeti eszközöknek a szerint való elé-számlálása. [...] 3 köt. Posonyban, Fűskúti Landerer Mihály, 1787. LVIII p.+7 fol.+418 p., 8o – Petrik II. 695

(61.) *1-o Enyedi Georgii Explicationes Iocorum, veteris et Novi Testamenti in 4-o*

ENYEDI György: Explicationes locorum Veteris et Novi Testamenti. [...] [Claudiopoli, Heltai, 1598] [8]+441+[13] p., 4o – RMK II. 281, RMNy 836

(62.) 2-o Engesztelő áldozat in 8-o Torkos András által, Lipsiában 1736.

TORKOS András: Engesztelő áldozat, az az: hét részekből álló áhítatos és buzgóságos imádságos könyv. [...] Lipsiában, Ludwig János [...] költségével, 1736. 7 fol.+658 p.+17 fol., 16o – Petrik III. 656

(63.) 3-o Encyclopaedia magyar, Apáczai Csere János által in 12-o Ultrajectumba. 1653.

APÁCZAI CSERE János: Magyar encyclopaedia. Az az, Minden igaz es hasznos Böltseségnek szep rendbe foglalása és Magyar nyelven világra botsátása. [...] Ultrajecti, Joannis á Waesberge, 1653. [20] fol.+412 p., 12o – RMK I. 876, RMNy 2617

(64.) 4-o Énekes Könyv, vagy közönséges Isteni tiszteletre rendeltetett Soltár

Énekes könyv, Az anyaszentegyházabéli közönséges isteni-tiszteletre rendeltetett –

Megjegyzés: a 18. században több kiadása is volt. (Petrik I. 640–641)

(65.) 5-o Erköltsi Elmélkedések, a természet munkáiból. Joan. Georg. Sultzer által

SULZER, Johann Georg: A természet munkáiból vétetett erköltsi elmélkedések [...] magyarra fordított Sófalvi Josef. Kolosváratt, református koll. bet., 1776. 9 fol.+[142] p., 8o – Petrik III. 461

(66.) 6-o Estvéli idő töltésse L. B. Bornemissza János[na]k in 8-o Kolosv(árott). 1777.

BORNEMISSZA János: Estvéli időtöltése I. b. Kászoni B. J. urnak. [...] Kolosváratt, Kollmann József, 1777. 125 p., 8o – Petrik I. 323

(67.) 7-o Erdélyi Fenix in 8-o Bod Péter által 1767.

BOD Péter: Erdélyi Fénix Tótfalusi Kis Miklós. Avagy profes. Pápai P. Ferentznek a könyvnyomtatás mesterségének találásáról, és folytatásáról, a Tótfalusi Kis Miklós emlékezetére irott versei. [...] S. l., s. typ., 1767. 27 p., 8o – Petrik I. 308

(68.) 1-o Florinda Historiája in 8-o G. Lázár János által. Szebenbe 1776.

LÁZÁR János: Florinda. Az az: Spanyolországnak ezen gróf kisasszonyon a Roderig királytól tett erőszak alkalmatosságával a maurosok által lett elfoglaltatásának rövid

historiája. Magyar versekbe foglaltatva. [...] Szebenben, Sárdi Sámuel, 1766. 2 fol.+164 p.+8 fol., 8o – Petrik II. 558

Megjegyzés: az évszám nem egyezik, talán elírás a könyvjegyzéken.

(69.) 2-o *dto dto dto*

Ld. (68.) tételt.

(70.) 3-o *Fő Hadi Vezérének halálos ágyában gyermekeihez tett utolsó tanítása, magyarra Németből fordítatott Josinczi Sándor által in 8-o Kolosvárt. 1781.*

JOSINTZI Sándor, b.: A * * főhadi-vezérnek halálos ágyában gyermekeihez tett utolsó tanításai. [...] Kolosvárat, reform. kollegium bet., Kaprontzai Ádám, 1781. 5 fol.+237 p., 8o – Petrik II. 296

(71.) 4-o *Francia Országban Kegyetlenül el nyomtatott Protestánsok Panaszi Irásba in 4-o 1686.*

KOVÁSZNAI (TÓTH) Sándor: A Franciaországban nyomtatott protestánsok panasza. Köln, Markó Péternél, fordította – Szinnyei

Megjegyzés: kéziratban maradt fenn. Mai lelőhelye: „marosvásárhelyi collegium könyvtárában” (Szinnyei)

(72.) 5-o *Frisius Jákobb különbb különbb féle elmélkedéssei in 8-o Tigurumba 1600.*

FRISIUS Jakab János: Különbbkülönbbféle Elmélkedések és Könyörgések. Tigurum, s. typ., 1605. 8o – RMK I. 400

Megjegyzés: az évszám nem egyezik. (tévesen szerepel a kolofonban)

(73.) 6-o *Frauenzimmer Lexicon Tom 2. in 4-o Leiptzik 1773.*

CORVINUS, Gottlieb Siegmund: Nutzbares, galantes und cürieuses Frauenzimmer-Lexicon. [...] zwey Theile. Leipzig, Gleditschen, 1773. 8o – GVK

(74.) 7-o *Fűves Kert in 4-o Csapó Jóseff által. Posonyba 1775.*

CSAPÓ, Josef: Uj füves és virágos magyar kert, mellyben mindenik fűnek és virágnak neve, neme, ábrázatja, természete és ezekhez képest különbbféle hasznai, értelmesen megjegyeztettek. Posonyban, Landerer Mihály, 1775. [325] p., 8o – Petrik I. 454

(75.) 1-o *Gileadi Balsamom in 8-o Németből fordítatott Hunyadi Szabó Ferencz által. Debreczenbe. 1741.*

LAMPE, Adolf Fridrich: Gileádbéli balsamon a dög-halál ellen. [...] ford. Hunyadi Szabó Ferenc. Debrecen, Margitai ny., 1741. [377] p., 17 cm – Petrik V. 283

(76.) 2-o *Goriczin és Ebál. Debreczeni Ember Pál által in 8-o Kolosv(árott). 1702.*

EMBER Pál (Debreczeni): Garizim és Ébál. Mellyeknek egyikén Áldást és Szeretetet, a' másakra Átkot és Gyűlölséget parantsolt Isten. [...] Kolosváratt, M. Tótfalusi Kis Miklós, 1702. [16] fol.+200 p.+[8] fol., 8o – RMK I. 1650

(77.) 3-o *Gállya Rabb, avagy Jutalma, a fiúi, vagy magzati Szeretetnek. Francziából magyarra fordítatott, Wesselényi Susánnától in 8-o Kolosvárt. 1785.*

FENOUILLOT, Falbaire: Gállya rabb, avagy jutalma az fiúi vagy magzati szeretetnek. [...] magyarra fordítottatott l. b. Vesselényi Susannától. Kolosváratt, ref. kollegíom bet., 1785. 88 p., 8o – Petrik I. 777

(78.) 4-o *Gazda ember Könyvecskéje, mellybenn tanitatik, hogy az ő rendes Hivatallya követésébenn mi módon visellye magát, in 8-o Wood Eduard által Szebenbe 1768.*

WOOD Edward: Gazda ember könyvecskéje [...] Anglus nyelvből a tizedszeri kiadás szerint fordította Weszprémi István. Szebenben, Sárdi, 1768. 64 p., 8o – Petrik III. 859

(79.) 5-o *Gileadi Balsamom, Friderik Adolf Lampe által in 8-o. Franeker. 1741.*

LAMPE, Frid. Ad.: Gileadi balsamom. A dög-halál ellen. [...] ki-botsátott F. Bányai István. Hozzá adattak a dög halálnak idejére alkalmaztatott két buzgó könyörgések, mellyeket irt Tiszt. T. Szathmári Mihály uram. Franekeraban, s. typ., 1741. 11 fol.+418 p., 8o – Petrik II. 537

(80.) 1-o *Halmágyi Istvánnak Gubernialis Secretariusságábann 1762=1764 Curiositássai irásba in 4-o.*

SZÁDECZKY Lajos: Halmágyi István naplói 1752–53., 1762–69. és iratai 1669–1785. Budapest, 1906.

Megjegyzés: kézirat. A leírásban a nyomtatásban közzétett változat adatai.

(81.) 2-o *Harmas Historia in 4-o Posonba. 1767.*

HALLER János: Hármass istoria, mellynek első része Nagy Sándornak egynéhány nevezetes dolgait illeti. Második jeles példabeszédekből áll. Harmadik a nagy Trója veszedelmének leg-igazabb istoriája. [...] Harmadik nyomtatás. Posonyban, Landerer János Mihály, 1767. 7 fol.+[72] p.+1 címkép; [294] p.; 3 fol.+214 p.+1 fol., 4o – Petrik II. 54

(82.) 3-o *Halotti Actiók Tom. 11. in 4-o 1709=1775.*

Megjegyzés: nem lehet azonosítani.

(83.) 4-o *Házi Különös Orvosságok in 8-o Kolosv(árott). 1763.*

[JUHÁSZ Máté]: Házi különös orvosságok, melyek az orvosok nélkül szűkölködő betegeskedőknek vigasztalására következő-képpen a betűk rende szerént külön külön nyomtatásokból és írásokból szedettek egyben. Kolozsvár, Akad ny., 1763. 148 p., 19 cm – Petrik V. 235

(84.) 5-o *Hausshalter. Feldek Jóseff által. Francoff(urt). 1730.*

FELDECK, Josef von: Kern einer vollständigen Haus- und Landes-Wirtschaft; oder d. wohlerfahrne boehm.- u. österreich. Haushalter ... Franckfurt, Krauß, 1730. 768 p. – BVB

(85.) 6-o *Herbarium, magyar Irásba in 4-o*

Megjegyzés: kézirat, adatok hiányában nem azonosítható.

(86.) 7-o *Hét Napi Úti Társ. In 12-o Szebenbe. 1708.*

(KÚN István): Het-napi Uti-tars, az az: A' Hétnek minden Napjaira rendeltetett idvességés Imádságok. [...] Szebenbe, Heltzdörffer Mihaly, 1708. [3] fol.+260 p.+[2] fol., 24o – RMK I. 1750

(87.) 8-o *Heltai Gáspár, Magyar Kronikája in Folio Kolosv(árott). 1572.*

HELTAI Gáspár: Chronica az magyaroknac dolgairól. [...] Colosvarot, Heltaj Gasparne, 1575. [212] fol., 2o – RMK I. 118, RMNy 360

Megjegyzés: az évszám nem egyezik.

(88.) 9-o *Historiás Énekek régi dolgokról*

Cangionale, az az historias enekes könyw, mellyben külemb külemb féle szép löt dolgoc vadnac nyomtatua a magyar királyokról és egyéb szép löt dolgokról. [...] Colosvarot, Heltai [és Heltai Gáspárné], 1574. [231] fol., 4o – RMK I. 112, RMNy 351

(89.) *10-o Historiája az Asszonyi Nemes Nem[ne]k. irásba in 4-o*

KOLOSÍ TÖRÖK István: Az Asszonyi-nemnek nemessegeről, meltosagarol és ditsiretiről valo Rythmusok. [...] Lőcse, s. typ., 1655. [12] fol., 4o – RMK I. 901, RMNy 2586

Megjegyzés: kézirat. A leírásban a nyomtatott változat adatai.

(90.) *11-o Historiája az Isten vitézkeő Anyaszentegyházának Bod Péter által in 4-o Basileáb(an). 1760.*

(BOD Péter): Az isten vitézkeő anyaszentegyháza állapotjának, és világ kezdetétől fogva a jelen való időig sokféle változásinak rövid historiája. [...] Basileában, Rudolf János, 1760. 496 p., 8o – Petrik I. 307

(91.) *12-o História Erdélyi és Magyar Országi, G. Bethlen Farkas által Magyarra fordítatott Barabás Sámuel által. Irásba 1770. in fol.*

Erdélynek és Magyar Ország Némely Részeinek... az MCXXVI Esztendőtől fogva... rövid, de ... valóságos Históriaja, Mellyet... Gróf Bethlen Farkas Ur ... Deák nyelven irott nagy Históriaból, Magyar nyelven ki szedegette, és rövid summába szoritott és ... Maria Theresiáig igen rövidesen le hozott Barabás Sámuel, az N. Enyedi Ref. Collégiumnak egyik Assessora az 1770 Esztendőben Nagy Enyeden. 276 fol.

Megjegyzés: kézirat. Mai lelőhely: Bp., OSZK Kézirattára, jelzete: Fol. Hung. 1418

(92.) *13-o Historia Cserei Mihály által in fol. Irásba 1709.*

Könyvtár, Ujabb nemzeti -, [...] 1. Nagyajtai Cserei Mihály historiája. A szerző eredeti kéziratából Kazinczy Gábor által. Pest, Emich Gusztáv, 1852. 480 col. – Petrik II. 485

Megjegyzés: kézirat. A leírásban a nyomtatásban megjelent változat adatai.

(93.) *14-o Historia Universalis in Fol. Irásba. Kovasznai Sándor által 1767.*

KOVÁSZNAI (TÓTH) Sándor: Királyi Erdély vagy Erdélyország historiája Haner Jeremiás György lerajzolása és munkája után. Marosvásárhely, 1766. – Szinnyei

Megjegyzés: kéziratban maradt fenn, az évszám nem egyezik.

(94.) 15-o Hugo Grotiusnak Keresztyén Vallás igazgatásáról irott Könyvei. in 8-o Tom. I. Marburgum. 1742.

GROTIUS Hugo: H. G.-nak a keresztyén vallás igazsagarul irott könyvei. [...] Miaburgumban, Müller Filep, 1732. 16 fol.+480 p., 8o – Petrik I. 942

Megjegyzés: az évszám nem egyezik, talán elírás a könyvjegyzéken.

(95.) 16-o Huszti Stephani, Juris Prudentia Practica in 4-o Budae. 1781.

HUSZTI, István: Jurisprudenti practica, seu commentarius snovus in jus hungaricum. Libri 3. Editio nova. Budae, Veron. Nottensteinin, viduae, 1745. [919] p.+73 fol., 4o – Petrik II. 191

Megjegyzés: az évszám nem egyezik.

(96.) 17-o Hugo Grotiusnak, ugyan a Keresztyén Vallás igazgatásáról irott Könyvei in 8-o magyarra ford(ítva). Marburg. 1742.

Ld. (94.) tételt.

(97.) 1-o Idvességes Tizenkét Elmélkedések in 8-o Filep Kegelius által Kolosvárt 1738.

[KEGEL] KEGELIUS, Philippus: Tizenkét idvességes elmélkedések... melyeket Debreczeni Péter magyarrá fordított... Kolosváratt, Szathmári Pap, 1738. [448] p., 4o – Petrik VII. 254

(98.) 2-o Idvességes beszélgetések, némelly Szt. Irásbéli Helyekből, Otrokotsi Foris Ferencz által in 8-o Kolosvárt 1683.

OTROKOCSI FÓRIS Ferencz: Idvességes Beszélgetések, Némelly válogatott Szent Irásbéli helyekről. [...] Kolosváratt, Veres-egyházi Szentyel Mihály, 1683. [4] fol.+414 p., 8o – RMK I. 1300

(99.) 3-o Idvesség Kapuja Nógrádi Mátyás által in 4-o. Kolosv(árott). 1672.

NÓGRÁDI Mátyás: Idvösség Kapuja, Söt, A' meny-ország csalhatatlan uta. [...] Colosvarat, Veres-egyhazi Szentyel Mihály, 1672. [12] fol.+1440 p.+[8] fol., 4o – RMK I. 1133

(100.) 4-o *Igasság Istápja, Posaházi János által - - -*

PÓSAHÁZI János: *Igasság Istápja. Avagy olly Catechismusi Tanítás. Mellyben a' Keresztyén Reformata Vallás böven megmagyaráztatik. [...]* Saros-Patakon, Rosnyai Janos, 1669. [6] fol.+735+720 p., 4o – RMK I. 1096, RMNy 3591

(101.) 5-o *Igaz Hit. Komáromi Csipkés György által. in 4-o Szebenb(en). 1666.*

KOMÁROMI CSIPKÉS György: *Igaz Hit, az az, Olly CCXLI. Magyar Predikaciok. [...]* Szebenben, Szenczi Kertesz Abraham, 1666. [17] fol.+800 p.+[7] fol., 4o – RMK I. 1042, RMNy 3322

(102.) 6-o *Igaz Kegyességnek Kezdeté, előmenetele etc. Irattatott Francia nyelven, Dodrige Filep által, magyarra fordítatott Tatai Ferencz által. in 8-o Debr(ecenben). 1761.*

DODDRIDGE Filep: *Az igaz kegyességnek kezdete és elő-menetele. [...]* most magyar nyelvre fordítottatott Tatai Ferencz által. Debretzenben, Margitai István, 1761. 8 fol.+[618] p., 8o – Petrik I. 548

(103.) 7-o *dto dto dto dto*

Ld. (102.) tételt.

(104.) 8-o *Igasságnak áldozattya in 8-o Kolosv(árrott). 1745.*

A(RANYAS) M(EDJESI) S(ámuel): *Igasságnak áldozatja, mellyel az örökké-való Istennek ditsőséges felségét szenteli. [...]* Kolosváratt, S. Pataki József, 1745. [206] p., 8o – Petrik I. 102, Petrik II. 204

(105.) 9-o *Imádságnak Imádsága, vagy Imádság Titka, Huldrik Jakab János által Kolosv(árrott). 1761.*

HULDRIK Jakab János: *Az imádságok imádságának az-az: a szent mi atyánknak avagy az uri imádságnak titka. [...]* Kolosváratt, S. Pataki József, 1761. 4 fol.+244. p., 8o – Petrik II. 184

(106.) 10-o *Indusok régi bölcselkedések, példákkal jó erköltsökre tanító Könyvetske in 8-o, Bay Patai Sámuel által Egerben. 1781.*

PATAY, Sámuel, Báji: A régi indusok böltselkedések, az az: példákkal jó erköltsökre tanító könyvetske, mellyet magyar nyelvre fordított. Egerben, püspöki iskola bet., 1781. 6 fol.+409 p., 8o – Petrik III. 52

(107.) 11-o *Institutio Viri Privati, publici, et Aulici, in 8-o maj Francofurti*. Ad Moen. 1647.

PREYEL, Adam: *Institutio Viri Privati Ex Idiomate Hispanico Ad Civilitatem Morum; Suppressis Authorum Sententiis, Et In Sermonem Coalitis*. Francofurti ad Moenum, Weissius, 1647. [31] Bl. 5–16+[741] S., 8o – VD17 23:270606N

(108.) 12-o *Instructio Res Tabularis in 4-o Cibinii* 1777.

Instructio pro tabula regia judiciaria transylvanica. Cibinii et Claudiopoli, Mart. Hochmeister, 1777. 180 p., 8o – Petrik II. 226

(109.) 13-o *Isokratis Scripta, cum Interpretatione Hieronimi Volffi Oltingensi graeco latino in 8-o maj. Basilae*. 1587.

Isocratis scripta, Quae Quidem Nunc Extant, omnia, Graecolatina, postremo recognita: Hieronymo Volfio Oetingensi interprete. Cum ... accurato Indice. Basel, Oporinus, Johann, 1587. [8] Bl.+[1122] S.+[31] Bl., 8o – VD16 I 406

(110.) 14-o *Isten látogatásainak, és Kisérteteinek hasznairól íratott rövid munkátska Szt. Simoni Josef által. in 4-o Szebenbe* 1753.

SZENT SIMÓNI József: *Az Isten látogatásainak és kisérteteinek hasznairól íratott rövid munkátska*. [...] Szebenben, Sárdi Sámuel, 1753. 26 p., 4o – Petrik III. 527

(111.) 15-o *Isputállya a kis gyermek[ne]k in 8-o Csapó József által N. Károly*. 1771.

CSAPÓ, Josef: *Kis gyermekek isputálja, mellyben különbféle nevezetesebb nyavalyái és külső hibái a kis gyermekeknek és ezek eránt lehető orvoslásnak módjai húségesen megíratlak*. Nagy-Károly, Pap István, 1771. X+122 p., 8o – Petrik I. 454

(112.) 16-o *Isten eleibenn fel vitetett lelki áldozat, Csúzi Cseh János M. D. által in 8-o* 1736.

CSEH János, Csuzi: *Isten eleiben felvitetett lelki áldozat*. [...] S. 1., Schmederer Christian özvegye, 1736. 521 p.+[4] fol., 8o – Petrik I. 459

(113.) 17-o *Judás Lebbeus Apostol Levelének magyarázattya Bod Péter által in 8-o Szebenbe* 1749.

BOD Péter: Szent Judás Lebbeus apostol levelének rövid tanításokban foglalt magyarázatja. [...] Szebenben, Sárdi Sámuel, 1749. 12 fol.+[255] p., 8o – Petrik I. 306

(114.) 18-o *Icones Plantarum Tom. 8. in 4-o Norimbergae 1779-1785.*

ZORN, Johann: *Icones plantarum medicinalium.* Nürnberg, Rasp – BVB

(115.) 19-o *Izé Purgatoriumba való utazása in 8-o 1786.*

(SZACSVAY Sándor.) *Az – Izé – purgatoriumhoz-való utozása.* S. l., s. typ., 1786. 64 p., 8o – Petrik III. 483

(116.) 20-o *Jung Éjszakái in 8-o Tom. 2. Petzeli Jóseff által Győrben 1787.*

YUNG éjtszakái és egyéb munkái. Mellyek magyar nyelvre fordítottak Pétzeli József által. [2 kötet] Győrben, Streibig József bet., 1787. 16 fol.+416 p.; 8 fol.+508 p., 8o – Petrik III. 865

(117.) 1-o *Kalvini Joannis Institutio Christianae Religionis in 4-o Genevae 1569.*

CALVIN, Jean: *Institutio Christianae religionis.* [...] Genevae, Perrini, 1569. [15] Bl.+980 S. – BVB

(118.) 2-o *Kamarassi Györgynek 100 Halotti Praedicatioi in 4-o Kolosv(árott). 1766.*

KAMARÁSI György: *Emlékezet kövei, azaz halotti száz predikátziók.* [...] Mostan pedig ezen hasznos és szép munkának szűk volta miatt újabban ki-nyomtattatott. Kolosvárott, S. Pataki József, 1766. 2 fol.+418 p.+4 fol., 4o – Petrik II. 322

(119.) 3-o *Kartigán Történetei in 8-o Mészáros Ignác által. Posonb(an). 1762.*

MÉSZÁROS Ignác: *Buda várának vissza-vételekor a keresztények fogságába esett egy Kartigam nevű török kisaszszonynak ritka, és emlékezetes történeti, mellyeket némelly különös fel-jegyzésekből magyar nyelvbe foglalta ...* Posonyban, Landerer Mihály bet., 1772. 4 fol.+415+1 p., 8o – Petrik II. 724

Megjegyzés: az évszám nem egyezik, valószínűleg elírás a könyvjegyzéken.

(120.) 4-o *Kendeffi Alexii Dissertatio Juridica, de Tutoribus, et Curatoribus. Claudiop(oli). 1759.*

KENDEFFI, Alexius: *Dissertatio juridica de tutoribus, quam ... publico examini submittit.* Claudiopoli, St. Páldi, 1759. 4 fol.+[84] p., 4o – Petrik II. 362

(121.) *5-o Keseredett Lélek[ne]k, Keserves Nyögésse in 8-o min. Kolosv(árott).* 1760.

Istennel való magános Beszelgetes. Mellyet a' bünein kesergő, s' azoktul megszabadulni kívánkozó sérelmes Lélek, minden helyben és időben gyakorolhat. [...] Colosvarat, Veres-egyhazi Sz. Mihály, 1670. [6] fol., 12o – RMK I. 1101, RMNy 3646

Megjegyzés: az évszám talán elírás a könyvjegyzéken, talán a fenti mű lehetett. (?)

(122.) *6-o Kegelius Filep, Magyarra fordítatott, Debreczeni Péter által in 8-o Kolosv(árott).* 1764.

KEGELIUS Philep: Tizenkét idvességés elmélkedések; mellyekben szép áhítatos és buzgóságos könyörgések vagynak foglaltatván. [...] Mellyeket Debreczeni Péter magyarra fordított. [...] Kolosváratt, Páldi István, 1764. 6 fol.+[465] p., 8o – Petrik II. 354

(123.) *7-o Kegyelem Szövettsége, Debreczenbe, Tutai Ferencz által in 12-o 1751.*

LAMPE, F[riedrich] A[dolf]: A kegyelem szövetségének titkaiban való bé-vezetés, [...] magyar nyelvre fordított Tatai Ferentz. Debrecen, Margitai, 1751. [168] p. – Petrik V. 283

(124.) *8-o Kemény János élete irásbann in Fol.* 1761.

Emlékek, Magyar történelmi -. [...] I. köt. Kemény János erdélyi fejedelem önéletírása. Kiadta Szalay László. Pest, Heckenast Gusztáv, 1856. VIII+543 p., 8o – Petrik I. 616

Megjegyzés: kézirat. A leírásban a nyomtatásban megjelent változat adatai.

(125.) *9-o Királlyi Erdélly. Haner Jeremiás György által, magyarra fordítatott Kovásznai Sándor által. irásba in 4-o*

Ld. (93.) tételt.

(126.) *10-o Keresztyén Paraditsom, Dési József által. in 4-o Kolosv(árott).* 1782.

DÉSI József: Keresztény paraditsom. [...] Kolosváratt, a ref. kollegium bet., Kaprontzai János, 1782. 4 fol.+[137] p., 4o – Petrik I. 523

(127.) *11-o Keresztyén útazás, Burján János által, Anglia nyelven, most Magyarul in 8-o Kolosv(árott).* 1777.

BUNIÁN János: Keresztyén utazás a bóldog örökké-valóságra, [...] Irattatott angliai nyelven ... Mostan pedig annak német nyelvre való fordításából, magyara fordítottatott (Szigeti Sámuel és Tordai Sámuel által.) Kolosváratt, ref. coll. bet., 1777-78. 4 fol.+274 p.; 1 fol.+316 p., 8o – Petrik I. 365

(128.) *12-o Keresztyén embernek egész Tisztje in 8-o Debreczenbe 1769.*

A keresztyén embernek egész tiszte világosan és érthetőképen lerajzoltatva mindeneknek, de kivált az együgyűbb olvasóknak kedvéért. [...] Debretzenben, Margitai István, 1769. 13 fol.+[624] p.+9 fol., 8o – Petrik I. 613

(129.) *13-o Keresztyén Lélek[ne]k halál félelmei ellen való orvosságai in 8-o Tom. 2. Z. Aranka György által. 1768.*

DRELINCOURT, [Charles] Károly: A keresztyén léleknek halálfélelmei ellen való orvosságai... Ford. Zágoni Aranka György. 1-2 darab. [Nagyenyed], Debretzeni Sámuel, 1768. [842] p., 17 cm – Petrik V. 128

(130.) *14-o Keresztyén Ethicának Summás Veleje, Pictet Benedek munkáiból. B. Dániel Polixénia által fordítatott, Deákból magyarra in 8-o Kolosv(ár)ott). 1752.*

PICTÉT Benedek: A keresztyén ethikának summás-veleje [...] deákból magyarra fordítottatott [...] Daniel Poliksena. [...] Kolosváratt, S. Pataki József, 1752. 492 p.+[14] fol., 8o – Petrik III. 92

(131.) *15-o Kereszt nehéz terhe alatt el badjat Sziveket élesztő jó illatu tizenkét Liliom. in 8-o Dto. 1764.*

ARND János: A kereszt nehéz terhe alatt elbágyadt sziveket élesztő jó illatú tizenkét liliom, [...] ki-nyomtattatott gróf Petrötzi Kata Szidonia. [...] Daniel Polikséna ... maga költségével újonnan kinyomtattatott. [...] [Kolosvár], s. typ., 1764. 9 fol.+136 p.+1 fol., 8o – Petrik I. 117

(132.) *16-o Kegyes beszélgetésről iratott oktatás Dési Lázár György által in 8-o Szebenbe. 1767.*

DÉESI Lázár György: A kegyes beszélgetésről iratott oktatás. [...] Nagy-Szebenben, Sardi Sámuel, 1761. 3 fol.+116 p., 8o – Petrik I. 511

Megjegyzés: az évszám nem egyezik, talán elírás a könyvjegyzékben.

(133.) *17-o Keresztyéni ás Apostoli Tudomány, és Vallás útaira vezető Kalauáz, Tólnai F. István által, in 8-o Kolosvárt, 1679.*

TOLNAI F. István: Igaz keresztyéni és Apostoli Tudomány s' vallás Utára vezető és az el-tévelyedésről jó Utban hozó. Kalauz. [...] Kolosvaratt, Veres egyházi Mihály, 1679. [8] fol.+1049 p.+[14] fol., 8o – RMK I. 1236

(134.) *18-o Kegyes Ajakak áldozó Tulkai, és azok meg áldozásának igaz Tudománya Szethmári Pap János által in 8-o Kolosv(árott). 1707.*

SZAKMÁRI PAP János: Kegyes Ajakak Áldozó Tulkai, és azok meg-áldozásának Igaz Tudománya. [...] Kolosváratt, Telegdi Pap Samuel, 1707. [12] fol.+318 p.+[1] fol., 8o – RMK I. 1727

(135.) *19-o Kegyességnek nagy Titka, a menybéli, amaz három tanúbizonyosságok[na]k, Atjának, Fiúnak, és Szt. Lélek[ne]k egy örök Istenségiről, in 8-o Kolosv(árott). 1686.*

HEGYESI István (Boros-Jenei): Kegyességnek Nagy Titka, A' menybéli amaz Három Tanubizansagoknak, Atyanak, Fiunak, Szent Leleknek Egy örök Istenségéről. [...] Kolozsváratt, Némethi Mihaly, 1686. [8] fol.+[858] p., 8o – RMK I. 1352

(136.) *20-o Keresztyéni Vallásnak rövid fundamentuma in 8-o Apaffi Mihálly által 1645.*

APAFI Mihály: Az egész kereztyeni vallasnak rövid fundamentomi. Megint kétségbenesés ellen való egy-néhány lelki vigasztalások. [...] Gyula-fejirvaratt, s. typ., 1645. [44] fol., 8o – RMK I. 771, RMNy 2102

(137.) *21-o Keresztyéni Cathecismus No. 3 in 8-o min. Kolosvar(ott). 1761.*

Keresztyén catechismus. Az-az a keresztyéni hitnek ágazataira kérdések és feleletek által való rövid tanítás. [...] Kolosváratt, S. Pataki József, 1767. 3 fol.+318 p., 12o – Petrik I. 402

Megjegyzés: az évszám nem egyezik, talán elírás a könyvjegyzékben.

(138.) *22-o Kegyelem Szövetségének Titkaiban való bé vezetés. Ford(ítatott). Ad. Lampen által in 8-o min. Debr(ecenben). 1764.*

LAMPE, Frid. Ad.: A kegyelem szövetségének titkaiban való bé-vezetés. [...] magyar nyelvre fordított Tatai Ferentz. Debretzenben, Margitai István, 1764. [166] p., 16o - Petrik II. 538

(139.) 23-o *Kegyves Lélek[ne]k a Felséges Istennel édes beszélgetései, Gidófalvi János által in 8-o min. Kolosv(árott). 1744.*

GIDOFALVI János: A felséges Istennel a kegyes léleknek édes beszélgetései. [...] Kolosváratt, Szathmári Pap Sándor, 1744. 4 fol.+104 p., 8o - Petrik I. 901

(140.) 24-o *Keresztyéni Jóságos Cselekedetekkel tellyes Paraditsom Kertetske, Arnd János által, Norimb(erga). 1724. in 8-o min.*

ARND János: Kerestyéni jóságos tselekedetekkel, tellyes paraditsom kertetske, [...] Mostan pedig Huszti István 1698. esztendőbeli fordítása után [...] ki botsáttatott Bél Mátyás által. Noribergában, Mónath Pét. Konr. költs., 1724. [732] p.+7 rézm., 12o - Petrik I. 117

(141.) 25-o *Keresztyén embernek Papi Tisztiről, Borosnyai Nagy Sigmond által in 8-o min. Amstel(odam). 1736.*

NAGY Sigism., de Borosnya: Az igaz keresztyén embernek papi tisztiről [...] a könyörgésnek tudományáról irt rövid trakta. [...] Amstelodamban, Hendrik Smets, 1736. [13] fol.+270 p., 12o - Petrik II. 840

(142.) 26-o *Kempis Tamásnak Kristus Követéséről Négy Könyvei Pázmán Péter által. N.Szombat. in 12-o 1738.*

[KEMPIS, Thomas]: Kempis Tamásnak Kristus követéséről négy könyvei, mellyek ... Pázmány Péter... által meg-magyaráztattak, most pedig... újonnan kinyomtattattak. Nagy Szombat, Akad. ny., 1738. [454] p., 14 cm - Petrik V. 246

(143.) 27-o *Kegyességnek mindennapi gyakorlása, in 12-o Kolosv(árott). 1744.*

MAKKAI Sámuel: Kegyességnek mindennapi gyakorlása. [...] Kolosváratt, Szathmári P. Sándor, 1744. 9 fol.+[185] p., 12o - Petrik II. 659

(144.) 28-o *Kegyves Lélek vezér Csillaga, Szőnyi Nagy István által, in 12-o 1681.*

SZŐNYI NAGY István: *Kegyés Lélek' Vezér Tsillaga, Istennel othon 's uton valo járásában* [...] S. l., s. typ., 1681. [12] fol.+[183] p., 12o – RMK I. 1271

(145.) *29-o Kisdedek Tárháza magyarul in 4-o Kolosv(árott). 1781.*

BEAUMONT Mária: *Kisdedek tudománynyal teljes tárháza.* [...] készítettett francia nyelven B. M. által. Mostan pedig magyar nyelvre fordítottatott [Derzsi János és Tordai Sámuel által]. Kolosváratt, ref. kollégiom bet., 1781. [7] fol.+[766] p., 8o – Petrik I. 202

(146.) *30-o Kisdedek Vallása Szeiler Fridrik György által in 8-o Kolosv(árott). 1775.*

SEILER FRIDRIK György: *Kisdedek vallása* [...] német nyelvből magyarra fordítottatott [Bodoki József által]. Kolosváratt, réform. kollég. bet., 1775. 16 fol.+228 p.+2 fol., 8o – Petrik III. 364

(147.) *31-o Királlyi Ajándék, Korots György által in 12-o 1612.*

SZEPSI KOROTZ György: *Basilikon dwron. Az angliai, scotiai, franciai es hiberniai első Jacob kiralynac, az igaz hitnec otalmazojanac etc. fia tanitasaért irtt kiralyi ajandeka,* [...] Oppenheimumba(n), Galler, 1612. [333] p., 12o – RMK I. 436, RMNy 1038

(148.) *32-o Klimius Miklós föld alatt való útazássá magyarul in 4-o Posonba. 1783.*

KLIMIUS Miklósnek föld alatt való útja. Mellyben a földnek ujj tudománya, és az ötödik birodalomnak historiája adatik elől. [...] deákból magyar nyelvre fordítottatott Györffi József által. Posonyban, Patzko Ferentz Ágostonnál, 1783. 4 fol.+433 p.+8 rézm., 8o – Petrik II. 411

(149.) *33-o Korb Joannis Georgii Diarium Itineris in Moschoviam in Folio. Tom. 1. Wiennae 1698.*

KORB, Johann Georg: *Diarium Itineris In Moscoviam Perillustris.* [...] Wiennae Austriae, Voigt, [ca. 1698] 252 S., 4o – GVK

(150.) *34-o Kősziklán épült Ház Ostroma irásba, Bod Péter által in 4-o.*

Megjegyzés: kézirat. Az OSZK Kézirattárában megtalálható több 18. századi másolata.

(151.) *35-o Könyörgéses Könyv Németül Michaelis Limba in 8-o maj. Lipcs(ében). 1776.*

Megjegyzés: nem sikerült azonosítani, ismeretlen szerző, ismeretlen kiadás.

(152.) 1-o *Lakadalmi Köntös, Palóczi György által in 8-o Posonba 1777.*

PALOTZI György: Lakadalmi köntös, az az: Az idvezítő kegyelmeknek jegyeire, az uri szent vatsorára hivatalos keresztyének eleiben szabattatott szent életnek módja. [...] Posonyban és Kassán, Landerer Mihály, 1777. 75 p., 8o – Petrik III. 26

(153.) 2-o *Lakadalmi, Temetési Magyar Versek, Püspök Verestói György által in 8-o Kolosvárat 1772.*

VERESTÓI György: Magyar versek, mellyeket temetési és lakadalmi különböző alkalmatosságokra irt volt... Kolosvárat, a ref. colleg. bet., 1772. [229] p., 8o – Petrik III. 762

(154.) 3-o *Lexicon Universale Joannis Jacobi Hoffmanni in Fol. Tom 4. Lugduni Batt(ovorum). 1698.*

HOFMANN, Johann Jakob: Lexicon Universale, Historiam Sacram Et Profanam Omnis aevi, omniumque Gentium; Chronologiam Ad Haec Usque Tempora; Geographiam Et Veteris Et Novi Orbis Principum Per Omnes Terras Familiarum. [...] Lvgdvni Batavorvm, Apud Jacob. Hackivm, Cornel. Bovtsteyn, Petr. Vander Aa, Jord. Lvchtmans, 1698. 2o – GVK

(155.) 4-o *Lemanni Historia Diplomatico, de Statu Religionis Evangelicae in Hungaria in Fol. Tom. 1. 1710.*

LEHMANN, Christoph: Historia Diplomatica De Statu Religionis Evangelicae In Hungaria. [...] Franckfurt a. M., s. typ., 1710. – BVB

(156.) 5-o *Levini Lemnii Similitudines Parabolarum in 8-o min. Erphordiae 1581*

LEMNIUS, Levinus: Similitvdinvm ac parabolarvm quae in bibliis ex herbis at[que] Arboribus desumuntur dilucida explicatio. [...] Erfurt, Mechler, Esaias, 1581. [150] Bl., 8o – VD16 L 1120

(157.) 6-o *Lexicon magyar, Szt. Irás értelmére vezető, Bod Péter által in 4-o maj. Kolosv(árott). 1746.*

BOD Péter: Szent irás értelmére vezérlő magyar leksikon. [...] Kolosvárat, S. Pataki József, 1746. 18 fol.+171 p., 4o – Petrik I. 306

(158.) *7-o Lelki Nébó irásba Stehelin Kristóff által, in 8-o = =*

VARGA Pál: Lelki Nébó. Az az a mennyei Kanaánnak ditsóságáról való elmélkedések. Mellyeket egy régibb és el-rongyolott kéz-irásból le-iratván, a tökéletes bódogságnak el-nyerésére törekedő keresztyén híveknek idvességes hasznokra ki-botsátott. Pozsonyban, Wéber Simon Péter, 1794. XVI+159 p., 12o – Petrik III. 747

Megjegyzés: kézirat, a leírásban a nyomtatott változat adatai.

(159.) *8-o Lelki Tárház, Förvendi Molnár Ferencz által in 12-o Löcsén. 1692.*

ÖRVENDI MOLNÁR Ferencz: Lelki Tarhaz, Avagy Az O Es Uj Testamentum Canonicus Könyveinek rövid Summái. [...] Lötsen, Brever Samuel, 1692. [3] fol.+213 p.+[4] fol., 12o – RMK I. 1431

(160.) *9-o Lelki Fegyver in 12-o Diószegi István által Debreczenbe. 1751.*

DIÓSZEGHI, K. István: Lelki-fegyver, avagy, a hétnek minden napjaira rendeltetett reggeli és estvéli könyörgések, és buzgó háláadások. [...] Debreczenben, Margitai János, 1751. [215] p., 16o – Petrik I. 534

(161.) *10-o Lisznyai Pauli, Origo Gentium et Regnorum, post Diluvianorum in 4-o Debr(ecenben). 1693.*

LISZNYAI (K. Pál): Orgio Gentium et Regnorum, Poqst-Diluvianorum, A Japheto, Semo et Chamo, Eorumque Posteris, In Asia, In Africa, Et In Europa, [...] Debrecini, Paulum Cassoviensem, 1693. [2] fol.+156 p.+[4] fol., 4o – RMK II. 1729

(162.) *11-o Liliomok Völgye in 8-o 1754.*

(GERHARD János): Liliomok völgye, mellyben a földi gyönyörűségekhez szokott ember talál ugyan leg-elébb-is kényeskedő lépéseit sértegető tövissekre, de azonnal akad sebeit megis gyógyítható drága hasznos füvekre. [...] S. l., s. typ., 1754. 4 fol.+376 p.+1 rézm., 8o – Petrik I. 889

(163.) *12-o Littleton Györgynek, a Szt. Pál Apostol megtéréséről és Apostoli Hivatásáról etc. Németből magyarra fordítatott Wesselényi Susanna által in 8-o Kolosv(ártott). 1785.*

LITTLETON Györgynek, az angliai parlament egyik érdemes tagjának, a szent Pál apostol meg-téréséről, és apostoli hivataláról való jegyzései, a keresztyén vallás igazságának

meg-mutatására. [...] most pedig németből magyarra fordítottatott I. b. Vesselényi Susannától. Kolosvárott, a réf. coll. betüivel, 1785. 4 fol.+ 9–156 p., 8o – Petrik II. 604

(164.) *13-o Lucius Annaeus Florusnak, a Római viselt dolgokról írott Négy Könyvei, Dalnoki Benedek Márton által. Kolosv(árrott). In 12-o 1702.*

DÁLNOKI BENKŐ Márton: Lucius Annaeus Florusnak, A' Romai viselt dolgokról írott negy könyve. Mellyet Déák nyelvből Magyar nyelvre fordított. [...] Kolosvaratt, Lenygel Andrasnenal, Helczdörffer Mihály által, 1702. [40] fol.+344 p.+[4] fol., 12o – RMK I. 1649

(165.) *1-o Marcus Aurelius. Vol. 1. in Fol. Bártfán 1628.*

(DRASKOVICH János –) PRÁGAI András: Feiedelmeknec serkentő oraia, az az Marcvs Avrelivs csaszarnac eleteröl az hires Gvevarai Antaltol... irattatot három könyvec. [...] Bartphan, Klösz, 1628. [1232] p., 2o – RMK I. 566, RMNy 1400

(166.) *2-o Magyar Athénás, Bod Péter által in 8-o 1766.*

BOD Péter: Magyar Athenas. Avagy az Erdélyben és Magyarországbán élt tudós embereknek, nevezetesebben a kik valami, világ eleibe botsátott irások által esméretesekké lettek, s jó emlékezeteket fen-hagyták historiájok. [...] [Nagyszeben], s. typ., 1766. 360 p.+[19] fol., 8o – Petrik I. 307

(167.) *3-o Marcus Tullius Cicerónak Nagyobbik Cátója, Leliussa, Paradoxonnai, sat(öbbi). Ford(ítatott). Kovásznai Sándor által. in 8-o Kolosvárt 1782.*

CICERO: M. T. C.-nak nagyobbik Cátója, Laeliussa, paradoxumai és a Scipio álma. Magyarra fordítottak Kovásznai Sándor által. [...] Kolosvárott, a reform. collegium bet., Kaprontzai Ádám, 1782. 5 fol.+168 p., 8o – Petrik I. 421

(168.) *4-o Magyar Ország Tüköre in 8-o Posonba. 1771.*

Megjegyzés: nem sikerült azonosítani.

(169.) *5-o Martirok Koronája; Szőnyi N. István által. in 8-o Norimb(erga). 1727.*

NAGY István, Szőnyi: MártYROK coronája. [...] Norinbergában, s. typ., 1727. 19 fol.+[330] p., 12o – Petrik II. 827

(170.) *6-o Malach Doctornak, Melach tudós Barattyával valo beszédje in 8-o 1659.*

CZEGLÉDI István: Sirlalmas szarándoki járásból, csak nem régen haza érkezet Malach Doctornak; [...] tudos Baráttýával valo Paj=társi Szo Beszede. [...] S.-Patak, s. typ., 1659. [325] p.+[4] fol., 8o – RMK I. 946, RMNy 2868

(171.) *7-o Mennyei Tudomány szerint való Irtovány, Melotai István által. in 4-o maj. 1617.*

MILOTAI [NYILAS] István: Az mennyei tudomány szerint való irtovány. [...] Debreczenben, Lipsiai [Rheda] Pal, 1617. [30] fol.+[481] p., 4o – RMK I. 474, RMNy 1132

(172.) *8-o Melius Péter magyarázattya Szt. János Jelenéssinek in 4-o Váradon 1568.*

MELIUS JUHÁSZ Péter: Az Szent Ianosnac több ielenesnec igaz es iras szerint valo magyarázasa prédikatioc szerint a iambor bölcz es tudos emberek irasabol szereztetet.[...] Varadon, [Raphael Hoffhalter], 1568. [297] fol., 4o – RMK I. 69, RMNy 259

(173.) *9-o Megtérés halogatásának veszedelmes vólta, in 8-o Thordai Samuel által 1767.*

TORDAI Sámuel: A megtérés halogatásának veszedelmes vóltáról való elmélkedések [...] Német nyelvből fordítottak. Kolosváratt, Páldi István, 1767. 8 fol.+[215] p., 8o – Petrik III. 656

(174.) *10-o Mennyei épület in 8-o Kolosvárt 1767.*

PÁLDI István: Mennyei épület, vagy az örök idvesség épületének díszes alkotványa. [...] Kolosvárott, Páldi István, 1767. 6 fol.+244 p.+1 fol., 8o – Petrik III. 20

(175.) *11-o Meny Ország úttya in 8-o min. Tig(urumban). 1743.*

[PAP Sámuel, Szikszai]: Mennyország' uttya, mellyben tálátatnak... buzgó könyörgések a hétnek minden napjára. [...] Tigurumban [Győr], Sator Péter, [Streibig], 1743. [244] p., 12o – Petrik VII. 388

(176.) *12-o Mennyei Igasság[na]k tűzes oszlopa in 12-o Ultraj(ectum). 1618.*

MIKOLAI HEGEDŰS János: Az mennyei igasságnak tűzes oszlopa. [...] Ultrajectomban, Vásberg Iános, 1648. [146] p., 12o – RMK I. 812, RMNy 2249

Megjegyzés: az évszám nem egyezik, talán elírás a könyvjegyzéken.

(177.) *13-o Mennyei Tárház Kúltsa Nemethi Mihálly által in 12-o Kolosv(árott). 1676. No 2.*

NÉMETHI Mihály: Mennyei Tárház Kulcsa, Avagy, Olly idvességes együgyü elmékhez alkalmaztatott Imádságok. [...] Colosváratt, Szentyel Mihaly, 1676. [6] fol.+[228] p., 12o - RMK I. 1194

(178.) *14-o Mennyei Udvarral való Szt. társalkodás in 12-o Nádudvari Beniamin által Szebenbe*
=

NÁDUDVARI Beniámin: Mennyei udvarral való szent társalkodás, az az: olly magányos buzgó könyörgések. [...] Szebemben, Sárdi, [1747-1778] [359] p., 16o - Petrik VII. 345

(179.) *15-o Mennyei Társalkodás Keresztúri Pál által in 12-o Kolosv(árott). 1726.*

[KERESZTURY] Pál: Mennyi társalkodas. [...] Kolosvár, [T]elegdi, 1726. [108] p., 11 cm - Petrik V. 250

(180.) *16-o Miselii Friderici Westibulum in 8-o min. Cibinii 1751.*

MUZELIUS, Friderich: Vestibvlvm sive introdvctio in lingvam latinam ad vsvm ivventvtis accommodata. [...] Cibinii, Sam. Sardi, 1751. 88 p.+4 fol., 8o - Petrik II. 801

(181.) *17-o Mizáld Antal Kertész Könyve irásba. Magyarra Ford(ítatott), Nadányi János által in 4-o*

NADÁNYI János: Kerti dolgoknak le-irása. Négy könyvekben rendessen bé-foglaltatott. [...] Colosvarat, Veres-Egyhazi Szentyel Mihaly, 1669. [8] fol.+526 p., 4o - RMK I. 1087, RMNy 3542

Megjegyzés: kézirat. A leírásban a nyomtatásban megjelent változat adatai.

(182.) *18-o Mosdó. Ditséreték számára készült irásba. Zilahi Sebes Joseff által in 4-o*

Megjegyzés: kézirat. Nem sikerült azonosítani.

(183.) *19-o Molnár János 15 Levelei Petrovszki Sándorhoz, a Jó Nevelésről in 8-o Posonba, 1776.*

MOLNÁR János: Petrovszky Sándor urhoz M. J.-nak tizen-öt levelei, midőn ötet a jó nevelésről való írásra ösztönözné. Posonyban és Kassán, Landerer Mihálynál, 1776. 3 fol.+397 p., 8o - Petrik II. 773

(184.) *1-o Nádudvari Péternek 844 Praedicatiói in 4-o Kolosv(árott). 1741.*

NÁDUDVARI Péter: Néhai tiszt. tudós férjfiunak, N. P. uramnak ... nyoltzvan-négy predikatzioi. [...] Kolosváratt, Szathmári Pap Sándor, 1741. 746 p.+[15] fol., 4o – Petrik II. 820

(185.) 2-o Neumannus Gaspárnak Kintses Tárháza in 12-o Kolosv(árott). 1736.

NEUMANN Gáspár: Kintses tárháza... Kolosváratt, Szathmári Pap, 1736. [136] p., 12o – Petrik VII. 357

(186.) 3-o Noé Bárkája in 4-o maj. Sarpataki Nemethi Mihálly által Kolosvár 1681.

SÁRPATAKI N. Mihály: Noe Barkaja, Az az: Az Atya, Fiu és Szent Lélek egy örökké való Istennek üdvösséges isméreti. [...] Kolosvaratt, Veres-egyházi Mihály, 1681. [12] fol.+685 p.+[4] fol., 4o – RMK I. 1264

(187.) 4-o Nyomorúság Oskolája in 8-o Irásba Zay Anna által 1710.

ZAY Anna: Nyomorúság oskolája. 8o – Szinnyei

Megjegyzés: kéziratban maradt fenn, a másolatkészítésének dátuma valószínűleg elírás.

(188.) 1-o Oeconomia Vitae Humanae, fordítatott Sófalvi József által Kolosv(árott). in 8-o 1777.

SÓFALVI József: Oeconomia vitae humanae. Az az, az ember életét igazgató bölts regulák, mellyek egy régi brámina vagy indiai filosofus által irattak. [...] Kolosvár, ref. koll. bet., 1777. 2 fol.+XXXII p.+[114] p., 8o – Petrik III. 402

(189.) 2-o Okos teremtett Állat hét napi Imádságokbann szedett Gy. Lázár János in 8-o Kolosv(árott). 1745.

LÁZÁR János, l. b. de Gyalakuta: Okos teremtett állat: avagy a teremtett dolgoknak szemlélésekből a Teremtő Istenhez való felemelkedése az okos léleknek. [...] Kolosváratt, S. Pataki József, 1745. 9 fol.+122 p., 8o – Petrik II. 558

(190.) 3-o Orvosságos Könyv Irásban in Fol. 1771.

Megjegyzés: kézirat. Nem lehet azonosítani.

(191.) 4-o Orvos Könyv Irásba in 4-o D. Mathiolus által, magyarra fordítatott Zay Anna által 1766.

ZAY Anna: Mathiolus Herbariumából összeszedegett orvoskönyv. – Szinnyei

Megjegyzés: kéziratban maradt fenn. Mai lelőhely: Marosvásárhely, Teleki Téka, jelzete: Thq-78/a MS. 243

(192.) *5-o Oskolája a természetnek és Kegyelemnek in 8-o Győrben 1775.*

(HORVÁTH György): [II.] Természetnek és kegyelemnek oskolája. [...] Győrbe, Streibig Gergely János, 1775. 330 p.+1 fol.+1 rézm., 8o – Petrik II. 161

(193.) *1-o Pax Corporis, Pápai Paris Ferencz által. in 8-o Kolos(várott). 1747.*

PÁRIZ-PÁPAI, Franc: Pax corporis, azaz: az emberi testnek belső nyavalyáinak okairól, fészkeiről, s azoknak orvoslásának módgyáról való tracta. [...] Kolosvárott, akad. betűkkel, 1747. X+[416] p., 8o – Petrik III. 44

(194.) *2-o Paraszt Majorja Vaniet Jakabb Jesuitának versekbe in 8-o Szebenb(en). 1779.*

VANIER, Jac.: V. J. paraszti majorja. Mellyet magyarra fordított, versekbe foglalt; [...] Miháltz István. Szebenben, Hochmeister Márton, 1779. 8o – Petrik III. 744

(195.) *3-o Pax Crucis Pápai Paris Ferencz által in 12-o Kolosv(árott). 1710.*

PÁRIZ Ferencz (Pápai): Pax Crucis. Az az: Szent David Királynak és Profétának Száz-Ötven Soltari. [...] Kolosvárott, Telegdi Pap Samuel, 1710. [20] fol.+590 p.+[3] fol., 12o – RMK I. 1775

(196.) *4-o Pax Aulae, Pápai Paris Ferencz által in 12 Kolosv(árott). 1696.*

PÁRIZ Ferencz (Pápai): Pax Aulae. az-az: Bölts Salomon Egynéhány válogatott Regulainak rövideden való elő-adása. [...] Kolosvárott, M.-Tótfalusi K. Miklós, 1696. [38] fol.+256 p.+[3] fol., 12o – RMK I. 1488

(197.) *5-o Perkinsusnak a lelki isméretnek akadékiról, és azoknak orvoslásáról irott Tanítás in 8-o min. Amstel(odam). 1648.*

PERKINS, William: Ama Szent Iras feitegetesben hatalmas és igen tudos doctornak, G. Perkinsusnak A lelki-ismeretnek akadekirol írott drága szép tanításának. [...] Amsterodamban, Jánsonius Janos, 1648. [257] p., 12o – RMK I. 800, RMNy 2201

(198.) *6-o Phisica Neuton Tanitvanyinak Nyomdoka szerint, Molnár János által in 4-o Posonb(an). és Kassán. 1777.*

MOLNÁR János: A természetiekről, Newton tanítványainak nyomdoka szerént hat könyv. 2 szakasz. Pozsony és Kassa, Landerer Mihály, 1777. XVIII+223; 172 p.+7 rajzt., 8o - Petrik II. 774

(199.) 7-o *Piket Joannis Baptistae Topographia Regni Hungariae in Folio. Tom. 1. Viennae 1750.*

PIKER, Johann Baptist - CSÁKY, Imre: *Topographia magni regni Hungariae. Viennae Austr., L. Kaliwoda, A. Bernardi, 1750. 2o - GVK*

(200.) 8-o *Pictet Benedeknek három Sátoros Innepekre, Böjt Napokra sat(öbbi). Könyörgései in 12-o Debreczenbe, 1766.*

[PICTET, Benedict] PICTÉT Benedek: A szent vacsorával való élésnek napjaira... való könyörgések. (Ford. Varjas János.) Debrecen, Városi ny., 1766. 12o - Petrik V. 389

(201.) 9-o *Pojrét Petri Cogitationum Ra[t]ionalium de Deo, Anima et Malo in 4-o Tom 1. Amstel(odam). 1685.*

POIRET, Pierre: *Petri Poiret Cogitationum Rationalium De Deo, Anima, Et Malo Libri Qvatvor. [...] Amstelodami, Blaviana, 1685. [26] Bl.+808 S.+[2] Bl., 4o - BVB*

(202.) 10-o *Posoni Kert Lippai János által in 4-o Győrb(en). 1753.*

LIPPAY János: Posoni kert. Mellyben minden kerti munkák, rendelések, virágokkal, veteményekkel, fákkal, gyümölcsökkel, és kerti csemetékkal való bajmólódások: azoknak nemek, nevek, hasznok, bét-tsinálások bővségesen magyar nyelven nagy haszonnal le-irattatnak. [...] Győrött, Streibig Gergely János, 1753. 686 p.+3 fol., 4o - Petrik II. 599

(203.) 11-o *Pryleski Pauli Quadripartitum Juris Consuetudinarii Regni Hungariae in 4-o Tom 1. Sopron 1743.*

PRILESZKY, Paulus: *Quadripartitum juris consuetudinarii incltyi regni Hungariae ad elaborandum, susceptum, in suos libellos redactum, et tractans parte prima de personis. [...] Sopronii, Joan. Phil. Rennau, 1743. [120] p.; 7 fol.+1392 p.+2 fol., 4o - Petrik III. 142*

(204.) 12-o *Praedicatioknak Tárháza, a Keresztyéni Hitnek ágazatiról in 4-o Keresztszegi H. István által. Váradon 1640.*

KERESSZEGI HERMAN István: Az keresztyenj hitnek agazatiról való praedicációknak tartzaza. [...] Varadon, Szenci K Abraham, 1640. [1062] p., 4o – RMK I. 708, RMNy 1863

(205.) *13-o Prussiai Királynak Hadi manifestuma in 4-o Egerben 1756.*

Királynak, A prussiai –, hadi manifestuma, melly 1756-ik esztendőben Berlin-ben költ. Egerben, Royer Ferencz Antal, 1756. 32p., 4o – Petrik II. 384

(206.) *14-o Praxis Petatis magyarul. Megyessi Pál által in 8-o min. Lötsén 1635.*

MEDGYESI Pál: Praxis pietatis, az az kegyesség-gyakorlás, melyben bé-foglaltatik, mint kellyen az keresztyén embernek Isten és a maga igaz ismémentiben nevedni. [...] Lötsön, Breverianis, 1638. [1046] p., 12o – RMK I. 683, RMNy 1735

Megjegyzés: az évszám nem egyezik.

(207.) *15-o Praedicatiók s öröm Versek in 4-o öszve kötve No.20.*

Megjegyzés: nem lehet azonosítani.

(208.) *1-o Ravanelli Petri Bibliotheca Sacra. In fol. Vol. 1. Genevae 1650.*

RAVANELLUS, Petrus: Petri Ravanelli Vticensis Occitani Bibliotheca Sacra. [...] Genevae, Chouët, 1650. [12] Bl.+1046 S., 2o – GVK

(209.) *2-o Rissenii Leonardi, Summa Controversiarum Theologicarum in 12-o Claudiopol(i) 1701.*

RIJSSENIUS (Leonhardus): Summa Controversiarum Theologicarum: sive Theologiae Elenctiae Completa, Et Didactiae Quantum hic sufficit. [...] Claudiopoli, Nicolai Kis de M. Tótfalu, 1701. [2] fol.+272 p., 12o – RMK II. 2065

(210.) *3-o Romai Imperatorok Tüköre in 4-o Wáli István által Posonba 1778.*

WÁLI István: A római imperátorok tüköre, melly Julius tsászártól fogva, a mostani példássan uralkodó II. Josef tsászárig. [...] Posonyban és Kassán, Landerer Mihály, 1778. 3 fol.+326 p.+7 fol.+1 rézm., 8o – Petrik III. 823

(211.) *4-o Romlottsák Kútfejéről való elmélkedés in 8-o Osterváld Fridrik János által Debreczenbe 1745.*

OSTERWALD Friderich János: A keresztyének között ez idő szerént uralkodó romlottságnak kutfejeiről való elmélkedés. [...] Debreczenben, Margitai János, 1745. 7 fol.+313 p.; [356] p., 8o – Petrik II. 953

(212.) 5-o *Rövid és fontos Discursus mellyben meg mutogatták nemelly Atyai fiak ellen, hogy mind a Fiúi, mind a Szt.Lélek igaz örök Isten mint szintén az Atya, a Kolosv. Rom. Cath. Ecclesiának Plebanossa által in 12-o Kolosv(árott). 1725.*

Rövid és fontos discursus, mellyben meg-bizonyittatik némely atyafiak ellen, hogy mind a fiú, mind a szent lélek igaz örök isten mint szintén az atya; még sem három, hanem egy isten légyen. [...] [Kolosvárat], s. typ., [1725]. 110 p., 16o – Petrik I. 537

(213.) 6-o *Rythmusokkal való Szt.Beszélgetés Eszeki István által in 8-o Kolosvárt 1669.*

ESZÉKI István: Rythmusokkal valo Szent Beszelgetes, Melyben a' Profétiákból világossan meg-mutogattatik a' Sidók ellen. [...] Kolosvarat, Veres-egyhazi Mihaly, 1669. 77 p., 8o – RMK I. 1086, RMNy 3539A

(214.) 1-o *Szathmári Michaelis Phisica Contracta in 12-o 1719.*

SZATHMÁRI, Mihály: Physica contracta juxta Neotericorum. [...] Claudiopoli, Sam. P. Telegdi, 1719. 4 fol.+263 p., 16o – Petrik III. 498

(215.) 2-o *Szakáts Könyv in Folio Irásba 1760.*

"Szakácskönyv" és háztartási tanácsadó. 1772. 182 fol.

Megjegyzés: kézirat. Mai lelőhely: Bp., OSZK kézírattára, jelzete: Quart. Hung. 3023

(216.) 3-o *Szarándok Asszony Historiája, Csizi István által, in 4-o Irásba*

Megjegyzés: kézirat. A művet nem sikerült azonosítani.

(217.) 4-o *Szabadulást ohajtó Rabb, vagy a szabados lelki isméret szerint való Keresztyéni Vallásról való beszélgetések in 8-o Göböl Gáspár által. Pesten 1784.*

GÖBÖL Gáspár: Szabadulást óhajtó rab, ki a maga ártatlanságáról való bizonyosság leveleit, öt beszédekbe egybe-szedte. [...] Pest, Eitzenberger Annánál, 1784. 144 p., 8o – Petrik I. 922

(218.) 5-o *Szent Iványi Maximi Oeconomia Philosophica 8-o maj. Tirn(aviae). 1776.*

SZENT-IVÁNYI, Marton: *Oeconomia philosophica, ex tribus tomis R. P. M. Sz. collecta ... Tyrnaviae, Typis academ. s. J, 1746. 10 fol.+304 p.+13 fol., 8o – Petrik III. 524*

Megjegyzés: az évszám nem egyezik.

(219.) *6-o Szent életre vágyódóknak egyenes Ösvény, in 4-o Keresztúri Pál által, Szebenbe 1744.*

KERESZTURY Pál: *Egyenes ösvény a sz. életre vágyódóknak. [...] Szebenben, Barth János, 1744. [6] fol.+140 p., 4o – Petrik II. 370*

(220.) *7-o Szent Siklus in 4-o Ember Pál által, Kolosvar(ott).1700.*

EMBER Pál (Debreczeni): *Innepi Ajandekul az Isten Satoraba fel-vitetett Szent Siklus. [...] Kolosváratt, M. Tótfalusi Kis Miklós, 1700. [8] fol.+[507] p., 4o – RMK I. 1556*

(221.) *8-o Sepulcrum Trinitatis, Milotai Nyilas István által in 4-o Debreczenbe 1612.*

MILOTAI NYILAS István: *Speculum Trinitatis, az az Szent Haromság egy bizony örök Istennek az Bibliában az sido bölcseknek es az patereknek tanu-bizonyosság-tetelekben, az nagy világi conciliomoknak értelmekben es az példákban való tekintetes maga ki mutatasa. [...] Debreczenben, Rheda Peter, 1622. [1026] p., 4o – RMK I. 521, RMNy 1262*

Megjegyzés: az évszám nem egyezik, talán elírás a könyvjegyzékben.

(222.) *9-o Szt. Hírarius Bod Péter által in 8-o 1760.*

(BOD Péter): *Szent Hilárius vagy szívet vidámító, élesítő, kegyességre serkentő, rövid kérdésekbe és feleletekbe foglalt dolgok. [...] [Nagyszében], s. typ., 1760. 9 fol.+164 p.+7 fol., 8o – Petrik I. 307*

(223.) *10-o Szt. Heortocrates in 9-o Bod Péter által Oppenheim 1757.*

(BOD Péter): *Szent Heortokrates. Avagy a keresztyének között elő-forduló innepeknek és a rendes kalendáriumban fel-jegyeztetett szenteknek rövid historiájok. [...] Oppenheimben, s. typ., 1757. 4 fol.+[195] p., 8o – Petrik I. 306*

(224.) *11-o Szt. Irás Rámaira vonatott fél Keresztyén, avagy igaz Vallás, Színes vallójának próba Köve, Köleséri Sámuel által, in 8-o Debreczenbe 1677.*

KÖLESÉRI Sámuel: Szent Iras Ramaiara Vonatott Fel-Keresztyen, Avagy Igaz Vallas Szines Vallójanak Proba-Köve. [...] Debreczenben, Rosnyai Ianos, 1677. [8] fol.+219 p., 8o - RMK I. 1209

(225.) *12-o Szt. Nap. Jesuita Scotsi János által in 8-o Kolosv(árott). 1761.*

[SCOTTI, Giovanni]: Szent nap, avagy a' Szent Irásnak helyeiből egybe szedett és szerkesztetett egész napi ájtatosság. [...] Kolosvárat, Akadémiai bötükkal, 1761. [4]+180+[7] p., 8o - Petrik VII. 469

(226.) *13-o Selyem eresztésnek módja Szebenbe in 8-o 1754.*

A selyem-eresztésnek módja, az az: elégséges leírása annak, miképen kellessék eperjákat és selyem-eresztő bogarakat szaporítani. [...] Szeben, Sárdi Sámuel, 1754. 96 p., 8o - Petrik III. 367

(227.) *14-o Szentek Hegedűje, Szónyi Beniamin által, in 8-o min. Posony. 1774.*

SZÖNYI [Benjámín]: Szentek hegedűje, vagy... idvességes új énekek... Posony, Landerer, 1774. [478] p., 15 cm - Petrik V. 505

(228.) *15-o Szent Historiája, Martonfalvi Györgynek in 12-o Debrecz(enben). 1681.*

MÁRTONFALVI György: Nagy Martonfalvi Györgynek [...] Szent Historiaja. [...] Debreczenben, Rosnyai Janos, 1681. [19] fol.+276 p.+[7] fol., 12o - RMK I. 1256

(229.) *16-o Szt. Dávid Sóltárinak magyarázattya Németi Mihály által in 12-o 1769.*

NÉMETHI Mihály: Sz. Dávid Psalteriuma: Avagy A' CL. Sóltároknak rövid el-osztása, magyarázattya. [...] Colosv., Verese gyházi Mihály, 1679. 649 p., 12o - RMK I. 1234

Megjegyzés: az évszám nem egyezik, elírás lehet a könyvjegyzéken.

(230.) *17-o Szt. Dávid Sóltárja. Kis Miklós által in 12-o Amstel(odam). 1686.*

MOLNÁR Albert: Szent David Kiralynak és Profetanak Szaz Ötven Soltari. [...] Amstelodamban, M. Totfalusi Kis Miklos, 1686. 103 p., 12o - RMK I. 1345

(231.) *18-o Smetii Henrici, Catalogus Veterum Poetarum in 4-o Francof(urti). 1620.*

SMETIUS, Henricus: *Prosodia promptissima, quae syllabarum positione et diphtongis carentium, quantitates, sola veterum poetarum auctoritate, adductis exemplis, demonstrat...* Francofurti, Rosa, 1620. 8o – GVK

(232.) *19-o Smirnai Szt. Policarpus Tom. 2. in 8-o Bod Péter által = =*

BOD Péter: *Smirnai szent Polikárpus, avagy sok keserves háborúságok között magok hivataljokat keresztyéni szorgalmatossággal kegyesen viselő erdélyi református püspököknek historiájok. [...]* [Nagyenyed], s. typ., 1766. [238] p.+2 fol., 8o – Petrik I. 307

(233.) *20-o Soltarok Resolutiója in 4-o Tisza Ujjhellyi István által Kolosv(árott). 1783.*

(TOFEUS Mihály): *A' Szent Soltarok Resolutioja, Es azoknak az Erdelyi Fejedelmi Evangelica Reformata, udvari szent ecclesiara, lelek es igassag szerint valo szabasa. [...]* Kolosvaratt, s. typ., 1683. [3] fol.+876 p., 4o – RMK I. 1302

Megjegyzés: az évszám nem egyezik, elírás lehet a könyvjegyzékben.

(234.) *21-o Soltár in 4-o Debreczenbe 1736.*

dto. Kolosvárt 1778.

Az Isten anyaszentegyházabéli közönséges isteni-tiszteletre rendeltetett énekes könyv. [...] Debreczenben, Margitai, 1734. [2]+595+[15] p., 12o – Petrik VII. 229

Közönséges isteni tiszteletre rendeltetett, a régi impressumból s más kegyes könyvekből ki-válogatott lelki énekeket és a Sz. Dávid 150 soltárit magában foglaló énekes könyv... Kolosvár, Ref. Koll. Ny., 1778. [6], 204+[12]+286+[12] p., 21 cm – Petrik V. 274

(235.) *22-o Soltár fél, in 12-o Molnár Albert által, N. Enyeden 1771.*

[Biblia. Ószövetség.] Szent Dávid királynak és prófétának száz-ötven zsoltári. A frantzia nóták 's versek szerint magyar versekre fordítottak 's rendeltettek Szentzi [Szenczi] Molnár Albert által. ... most pedig harmadszor. [...] N. Enyed, Debreczini, 1771. [594] p. – Petrik V. 63

(236.) *23-o Szű Titka, Nánássi István által in 4-o Kolosv(árott). 1670.*

NÁNÁSI L. István: *Szű Titka. Az az: Az embernek szivének természet szerént valo romlottságából, és annak követéséből származott ezer csalárdságinak ki-nyilatkoztatása*

és orvoslása. [...] Colosvarat, Veres-egyhazi Szentyel Mihaly, 1670. [20] fol.+767 p.+[7] fol., 4o – RMK I. 1103, RMNy 3647

(237.) 24-o Szüntelen való örvendezésnek mestersége, Sarasa Alfons Antal által magyarra ford(ítatott). B. Wesselényi Mária in 8-o Kolosv(árott). 1784.

SARASA Alfons Antal: Szüntelen való örvendezésnek mestersége, [...] németből magyarra fordított I. b. Wesselényi Mária. Kolosváratt, ref. koll. bet., 1784. 9 fol.+430 p., 8o – Petrik III. 282

(238.) 25-o Sintagma Juris Hungarici in 12-o Cassoviae 1747.

(RÉPSZELI, László): Syntagma juris ungarici complectens una peculiare principatus Transylvaniae leges in usum cum primis tyronum juris patrii collectum, et excusum. 2 partes. Cassoviae, Typis academicis soc. Jesu, 1747. 380 p.+2 fol., 16o – Petrik III. 212

(239.) 26-o Svétziai Gróffné élete in 8-o Kolosv(árott). 1772.

GELLERT Christian Fürchte-Gott: A svétziai grófné G**né asszony élete. Iratott német nyelven ... Mostan pedig magyar nyelvre fordított [Tordai Sámuel]. Kolosváratt, ref. koll. bet., 1772. 2 fol.+282 p., 8o – Petrik I. 881

(240.) 27-o Szegedi R. P. Joannis Tirocinium Juris Hungarici Tripartitum in 8-o maj. Tirnaviae 1731.

SZEGEDI, János: Tripartitum juris ungarici tyrocinium, juxta ordinem titulorum operis tripartiti, sacris canonibus accommodatum. 3 ptes. Tyrnaviae, Leop. Jos. Berger, 1734. 8 fol.+280 p.+1 címkép; 522 p.+1 fol.; 301 p.+24 fol., 16o – Petrik III. 506

Megjegyzés: az évszám nem egyezik.

(241.) 28-o Scotodulus és Diophanesnek, a Vallás felett való beszélgetései Sine initio in 12-o

PATHAI István: Amaz het fejü es tiz szarvu fene Bestian ülö Barsonynyal s' Draga kövekkel fel-ruháztatott parázna Babillonnak. [...] S.-Patak, s. typ., 1671. [158] fol., 12o – RMK I. 1125

(242.) 1-o Thábera ./ az Istennek olyan meg gyuladott Tüze, mellyet az Égből hirtelen botsátott Vári Kristina végső végére, Vári Mihály munkája in 8-o min. Kolosv(árott). 1716.

Thabera, az az: Isten olyan meggyulladott tüze. [...] Kolosváratt, Telegdi Pap Sámuel, 1716. 112 p., 8o – Petrik III. 627

(243.) 2-o *Telemachus bújdosásának Történetei. G. Hallér László Úr által fordított Franciából in 4-o Kassán 1770.*

FENELÓNI SALIGNIÁK Ferencz: Telemakus bujdosásának történetei, mellyeket frantzia nyelven irtt ... Magyarra fordított Haller-kői Haller László gróff úr, 3. nyomtatás. Kassán, a Jesus társ. academiai köt., 1770. 3 fol.+343 p., 4o – Petrik I. 776

(244.) 3-o *Temető Kert, mellyben Halotti Praedicatiók vagynak, Sellyei Balog István által in 8-o Váradon 1655.*

SELYEI BALOGH István: Temető kert, melyben egynéhány halotti alkalmatossággal-valo praedikatiók vadnak. [...] Varadon, Szenci K[ertész] Abraham, 1655. [208] p., 8o – RMK I. 905, RMNy 2622

(245.) 4-o *Theologiaja Nagy Martonfalvi Györgynek, Debreczenbe 1619. in 12-o*

MARTONFALVI György: Sz. I. M. D. és a' Debreczeni Collegium Professora Taneto és Czafolo Theologiaja. [...] Debreczenben, Rosnyai Janos, 1679. [12] fol.+628 p.+[16] fol., 12o – RMK I. 1231

Megjegyzés: évszám nem egyezik, talán elírás a könyvjegyzékben.

(246.) 5-o *Titkok Titka Gelei Katona István által in 4-o Gyulafejérvár. 1645.*

GELEJI KATONA István: Titkok titka, az az az öröktől fogva magatol ö-szinte valo [...] menynevei titkos tudomány. [...] Gyula-Fejir-Varatt, s. typ., 1645. [1188] p., 4o – RMK I. 772, RMNy 2103

(247.) 6-o *Tissót. Egészség Fenn tartásáról való Könyv. In 8-o N. Károlyly. 1772.*

TISSOT, M. P.: A néphez való tudósítás, miképen kelljen a maga egészségére vigyázni. [...] magyar nyelvre fordított nagy-tornyai Marikovszki Márton által. Nagy-Károly, Szatmári Nagy Pap István, 1772. [769] p., 8o – Petrik III. 643

(248.) 7-o *Titkok Jelenése, avagy Szt. János Apostol Mennyei látássa in 8-o Szebenbe 1668.*

SZATHMÁRI ÖTVÖS István: Titkok Jelenese, Avagy Sz. Janos Apostol Mennyei-Latasa, Rövid magyarázo jedzésekkal edgyütt. [...] Szebenben, Udvarhelyi Mihaly, 1668. [11] fol.+310 p., 8o – RMK I. 1078, RMNy 3495

(249.) 8-o *Török Georgii Jatsfalviensis Dissertatio Theologica, de Summo Propheta Christo in 4-o Francofurti*. 1711.

JÁSTFALVI TÖRÖK (György): *Dissertatio Theologica De Summo Propheta Christo Et Testimonio Jesu*. [...] Francofurti, Johannis Christophori Schwartzii, 1711. [4] fol.+139 p.+[6] fol., 4o – RMK III. 4768

(250.) 9-o *Tsomós Michaelis Dissertatio Juris Publici, de Jure postliminii Claudiop(oli)*. 1757.

TSOMÓS, Mihály: *Dissertatio juris publici, de jure, quod dicitur postliminii. Claudiopoli Transsilvanorum*, Steph. Páldi, 1757. 6 fol.+66 p.+3 fol., 4o – Petrik III. 690

(251.) 10-o *Tőke Stephani Institutiones Philosophiae Naturalis in 8-o Cibinii* 1736.

TŐKE István: *Institutiones philosophiae naturalis dogmatico-experimentalis*. [...] Cibinii Transilvanorum, Joh. Barth, 1736. 10 fol.+7 rézm., 8o – Petrik III. 668

(252.) 11-o *Török História Irásba Szultán Chán Császárkodássa alatt in 4-o*

Megjegyzés: kézirat. Nem sikerült azonosítani.

(253.) 12-o *Törvényes Könyv, Approbata, Compilata in 4-o Kolosv(árrott)*. 1779.

Erdély országnak három könyvekre osztott törvényes könyve, melly approbata, compilata constitutiokból és novellaris articulusokból áll. Most újabban kibotsáttatott. Kolosvár, Ref. Koll. ny., 1779. [892] p., 18 cm – Petrik V. 139

(254.) 1-o *Úr Jézus nevébenn, Házi és úti idvességés Társ. Nagy Borosnyai Sigmond által in 8-o Enyed* 1765.

NAGY Pál, N. Borosnyai: *Az Ur Jézus nevében. Házi és idvességés társ. Az az: Külömb külömb-féle szent és buzgó fohászkodások*. [...] N. Enyeden, Kiss György, 1765. 15 fol.+[427] p., 8o – Petrik II. 837

(255.) 2-o *Újj Testamentum Károllyi Gáspár által in 12-o*

A Mi Urunk Iesus Christvsnak Uj Testamentoma. Magyar Nyelvre fordítatott Carolj Gáspár által. [...] Amstelodámban, Jansonivs Janos, 1646. [821] p., 12o – RMK I. 783, RMNy 2133

(256.) 3-o dto *Tótfalusi in 12-o Amstelod(am)*.

KÁROLI Gáspár: A' mi Urunk Jesus Christusnak Uj Testamentoma Magyar Nyelvre fordítottatott Károli Gáspár által Es mostan Ujonnan e' kiseded formában kibocsáttatott. Amstelodámban, M. Totfalusi Kis Miklos, 1687. 640 p., 12o – RMK I. 1359

(257.) 4-o dto *Károlyyi Gáspár által*

KÁROLYI Gáspár: A mi Urunk Jésus Christvsnak Uy Testamentoma. [...] Löcsön, Brever Lörintz, 1644. 1067 p., 12o – RMK 761, RMNy 2068

(258.) 5-o *Újj Testamentum magyarázattya, jegyzésekkel együtt in 8-o Laubánban 1754.*

(BÁRÁNY György): A mi Urunk Jesus Kristusnak uj testamentoma most görög nyelvből ujonnan magyarrá fordítottatott, és [...] hasznos út-mutatással, és közönséges elől-járó beszéddel kibocsáttatott. Laubánban, Schill Miklós, 1754. 16 fol.+1536 p.+1 rézm. kép, 8o – Petrik I. 177

(259.) 6-o *Újj Testamentumi Szt. Irások olvasására való bé vezetés, in 8-o Lenfant Jakabb által, magy(arra). for(dította). Bodoki Jósef. Kolosv(árrott). 1775.*

L'ENFANT Jakab: Az uj testamentomi szent irások olvasására való bévezetés, melylyet ... készített, mostan pedig magyar nyelvre fordított Bodoki Jósef. Kolosváratt, ref. koll. bet., 1775. 10 fol.+[500] p., 8o – Petrik II. 575

(260.) 7-o *Újj Testamentum. Károlli Gáspár által in 8-o No.2 Debrecz(enben). 1749.*

[Biblia. Újszövetség.] A mi Urunk Jézus Krisztus Új Testamentoma. Ford. Károli Gáspár. Debreczen, Margitai, 1749. 717 p., 8o – Petrik V. 63

(261.) 8-o *Újj Testamentumra mutató Tábla, Körössi Mihálly által in 12-o Debr(ecenben). 1739.*

KÖRÖSI Mihály: Az uj testamentomra mutató tábla. [...] Debreczenben, Margitai János, 1739. 282 p.+[5] fol., 16o – Petrik II. 489

(262.) 1-o *Juris Prudentia Criminalis Mathiae Bodó in Fol. Tom.1. Poson 1751.*

BODÓ [Mátyás] Mathias: *Jurisprudencia criminalis secundum praxim et constitutiones Hungaricas in duas partes divisa... [..] Posonii, Landerer, 1751. [361] p., 31 cm – Petrik V. 71*

(263.) *2-o Jánossi R. P. Nicolai Trigonometria in 8-o Claudiop(oli). 1737.*

JÁNOSI, Miklós: *Trigonometria plana et sphaerica cum selectis ex geometria et astronomia problematis. [..] Claudiopoli, academicis soc. Jesu, 1737. X+[156] p.+4 rajzt., 8o – Petrik II. 264*

(264.) *3-o Janscha, Raj méhekről való Tanitássá magy(ar). írásba in 4-o 1771.*

JANSCHA, Anton: *Abhandlung vom Schwärmen der Bienen. Wien, 1771. – GVK*

Megjegyzés: valószínűleg a fenti mű kéziratos fordítása.

(265.) *1-o Zakariásnak a Pápa titkos Iró Deákjának, Romáb(an). Költ Levelei. In 8-o 1786.*

Zakkariásnak a pápa titkos író-deákjának az austriai tartományokban lett vallásbéli megvilágosításról, Rómából költ levelei az ő lelki barátjaihoz. Kiadattattak egy eretnek-által. Fordítottak olasz-nyelvből [Szatsvay Sándor által]. S. l., s. typ., 1786. 8 fol.+182 p., 8o – Petrik III. 869

(266.) *2-o Zilahi Josephi, Dissertatio Historico Ecclesiastica, de Libris Reformatae Ecclesiae Symbolicis Claudiop(oli). 1745.*

NAGY Sigmond, Borosnyai: *Dissertatio historico-ecclesiastica de libris reform. ecclesiae symbolicis, quam praeside ... publice defendent Josephus S. Zilahi et Mart. B. Onadi. Claudiopoli, S. Pataki, 1745. 39 p., 4o – Petrik II. 841*

(267.) *1-o Vander Joannis Andreas, Forum Conscientiae in 4-o Amstel(odam). 1790.*

MEULEN, Johannes Andreas van der: *Joh. Andreae Van der Muelen Forum Conscientiae seu Jus Poli, hoc est, Tractatus Theologico-Juridicus. [..] Amstelaedami, Someren, 1699. 741 S., 4o – GVK*

Megjegyzés: az évszám valószínűleg elírás a könyvjegyzéken.

(268.) *2-o Valekenier Joannis, Roma Poganizans, seu Examen Idolatriae Pontif. In 4-o Franeck(erae). 1650.*

VALCKENIER, Johannes: Roma paganizans, seu Idololatriae pontificiae historico-theologicum examen. Franekerae, Idzardus Alberti, 1656. 588 S. – GVK

(269.) 3-o Válság Titkának 2-dik Volumenje, Gelei Katona István által in 4-o Váradon 1647.

GELEJI KATONA István: A valtság-titkának masodik volumenje..., melylyben be-foglaltatnak a negyedik és ötödik részek. [...] Varadon, Szenczi Kertesz Abraham, 1647. [1557] p., 4o – RMK I. 799, RMNy 2197

(270.) 4-o Vad Kert Frantius Farkas által in 8-o Lötsén 1702.

MISKOLCZI Gáspár: Egy jelen Vad-Kert, Avagy az oktalan állatoknak [...] Historiaja. [...] Lötsén, s. typ., 1702. [11] fol.+612 p.+[5] fol., 8o – RMK I. 1658

(271.) 5-o Virmantii Damiani Hugonis, Historia magna Legationis Caesarae Wiennae in 8-o 1721.

DRIESCH, Gerhard Cornelius von den – VIRMONDT, Damian Hugo von: Historia magnae legationis Caesaruae quam ... Caroli VI. auspiciis ... post biennalis belli confectionem Wiennae Austr., Heyinger, 1721. [7] fol., 342, 749 p. – ÖLB

(272.) 6-o Vendelinus magyar sine Initio in 4-o

Szent Vendelinusról való ének. S. I., s. typ., s. a., 2 fol., 12o – Petrik III. 758

(273.) 7-o Verbőczyi Törvényes Könyve magyarul Posonban és Kassán in 8-o [1]779.

VERBŐCZI István: Magyar és Erdély-országnak törvény-könyve, íratott V. I. által 1514. eszt. Most újlag ki-botsátatott. Pozsonyban és Kassán, Landerer Mihály, 1779. 516 p.+13 fol.+V. arck., 8o – Petrik III. 759

(274.) 8-o Védelmeső erős Pais in 8-o A. Bethlen Kata által

BETHLEN Kata: Védelmeső erős pais. [...] Szeben, s. typ., 1759. [80] p., 8o – Petrik I. 273

(275.) 9-o Vitringae Campegi Doctrina Christianae Religionis in 8-o 1737.

VITRINGA, Campegius: Doctrina christiana religionis, Per Aphorismos Summalium Descripta. [...] Franquerae, s. typ., 1714. 8o – SBB

Megjegyzés: az évszám nem egyezik.

(276.) 10-o Világ dolgai igazgatásának mestersége in 4-o Pataki István által Kolosvárt 1678.

S PATAKI. István: Ez Világnak Dolgainak Igazgatásának Mestersege Mellyet Szaz Jeles Regulak, Es azoknak minden ez életbéli alkalmatosságokra hathatós ki-terjesztése által [...] Kolosvaratt, Verese gyhazi Mihaly, 1678. [6] fol.+310 p., 4o – RMK I. 1263

(277.) *11-o Világ böltsessége irásba Dési Józef által in 4-o 1768.*

Megjegyzés: kézirat. A művet nem sikerült azonosítani.

(278.) *12-o Világi és Ecclésiai Visgálódás, Bartholomus Nep. János által magyarra fordítatott Dési Józef által in 8-o Kolosvárt 1784.*

BARTHOLOTTUS NÉP. János: Világi és ekklésiai visgálódás, [...] Magyarra fordította Dési Józef. Kolosváratt, a réform. koll. bet., 1784. XIII+276 p., 8o – Petrik I. 188

(279.) *13-o Világi bujdosó életünknek kedves úti Társa in 12-o Szebenbe 1709.*

(PERNYESZI Zsigmond, Osztopányi): Világi Bujdosó Életünknek Kedves Uti-társas. [...] Szebenben, Horczdörfer, 1709. [15] fol.+203 p., 24o – RMK I. 1767

HELYNÉVMUTATÓ

Az alábbi helynévmutató a könyvjegyzéken látható könyvek kiadási helyét, valamint a kéziratok mai lelőhelyét tartalmazza. A számok a könyvjegyzék zárójelben megadott folyamatos számozására utalnak.

Alba Iulia/Alba Julia	ld.	Brunsviga/Brunschviga	ld.
Gyulafehérvár		Braunschweig	
Amstelodam/Amsterodam	ld.	Buda (H) 95	
Amszterdam		Budapest (H) 80, 91, 215	
Amszterdam (Amstelodam, Amsterodam, Amstelaedam; NL) 4, 24, 141, 197, 201, 230, 255, 256, 267		Carei ld. Nagykároly	
Apulum ld. Gyulafehérvár		Caschau ld. Kassa	
Augsburg (Augusta; D) 10		Cassovia ld. Kassa	
Augusta ld. Augsburg		Cibinii Transsylvanorum	ld.
Bardejov ld. Bártfa		Nagyszeben	
Bártfa (Bartpha, Bartfeld, Bardejov; SK) 165		Cibinum ld. Nagyszeben	
Bartfeld ld. Bártfa		Claudiopoli Transsilvanorum	ld.
Bartpha ld. Bártfa		Kolozsvár	
Basel ld. Bázél		Claudiopolis ld. Kolozsvár	
Basilea ld. Bázél		Cluj ld. Kolozsvár	
Bázél (Basilea, Basel; CH) 23, 90, 109		Colosv./Colosvar ld. Kolozsvár	
Bécs (Béts, Wien, Vindobona, Vienna, Vienna, Vienna Austria, Vindobonensis, Vienna Austr.; A) 16, 35, 45, 53, 149, 199, 264, 271		Csík (RO) 42	
Bratislava ld. Pozsony		Debrecen (Debreczen, Debretzen; H) 13, 37, 48, 52, 75, 102, 103, 123, 128, 138, 160, 161, 171, 200, 211, 221, 224, 228, 234, 245, 260, 261	
Braunschweig (Brunschviga, Brunsviga; D) 15		Eger (H) 106, 205	
		Enyed ld. Nagyenyed	
		Erfurt (Erphordia; D) 156	
		Erphordia ld. Erfurt	
		Francofurt/Francofurt ld. Frankfurt	

- Frankfurt** ad Moenum ld. Frankfurt am Main
 Frankfurt ad Viadrum ld. Frankfurt an der Oder
Franeke (Franekéra, Franquera; NL) 79, 268, 275
 Franekéra ld. Franeke
Frankfurt (Frankfurt, Francofurt, Franckfurt; D) 17, 84, 231, 249
Frankfurt am Main (Frankfurt ad Moenum, Franckfurt a. M.; D) 107, 155
Frankfurt an der Oder (Frankfurt ad Viadrum; D) 33
 Franquera ld. Franeke
 Geneva ld. Genf
Genf (Geneva; CH) 117, 208
 Grosskarol ld. Nagykároly
 Grosswardein ld. Nagyvárád
Győr (H) 116, 175, 192, 202
Gyulafehérvár (Gyula-fejirvar, Gyula-Fejir-Var, Apulum, Karlsburg, Alba Julia, Alba Iulia; RO) 136, 246
 Hála ld. Halle
 Hala Magdeburg/Hala Magdeburgica ld. Halle
Halberstadt (Halberstadi; D) 155
Halle (Hála, Hala Magdeburg, Hala Magdeburgica; NL) 29, 31
Hanau (Hanovia, Hannoveria; D) 43
 Hannover (D) 20
 Hanovia/Hannovia ld. Hanau
Herborn (Herborna Nassovia, Herbornae Nassoviorum; D) 3
 Herborna Nassovia ld. Herborn
 Hermannstadt ld. Nagyszeben
Jéna (D) 7
 Karlsburg ld. Gyulafehérvár
Kassa (Cassovia, Caschau, Košice; SK) 41, 152, 183, 198, 210, 238, 243, 273
 Klausenburg ld. Kolozsvár
Kolozsvár (Kolosvár, Kolosv., Colosvar, Colosv., Claudiopoli Transsilvanorum, Claudiopolis, Klausenburg, Cluj; RO) 9, 11, 19, 26, 34, 39, 44, 46, 50, 51, 54, 55, 59, 61, 65, 66, 70, 76, 77, 83, 87, 88, 97, 98, 99, 104, 105, 108, 118, 120, 121, 122, 126, 127, 130, 131, 133, 134, 135, 137, 139, 143, 145, 146, 153, 157, 163, 164, 167, 173, 174, 177, 179, 181, 184, 185, 186, 188, 189, 193, 195, 196, 209, 212, 213, 214, 220, 225, 229, 233, 234, 236, 237, 239, 242, 250, 253, 259, 263, 266, 276, 278
 Komárno ld. Komárom
Komárom (Komárno; SK) 28
 Košice ld. Kassa
Köln (D) 71
 Laubán ld. Lubań
Leiden (Leyden, Lugduni Battovorum, Lvgdvni Batavorvm; NL) 28, 154
 Leipzig ld. Lipcse
 Leutschau ld. Lőcse

- Leutsovia ld. Lőcse
 Levoča ld. Lőcse
 Leyden ld. Leiden
Lipcse (Lipsia, Leiptzik, Leipzig; D) 38, 62, 73, 151
 Lipsia ld. Lipcse
Lőcse (Lőcse, Lötse, Leutsovia, Leutschau, Levoča; SK) 89, 159, 206, 257, 270
Lubań (Laubán; PL) 258
 Lugduni Battivorum/Lvgdvni
 Batavorvm ld. Leiden
 Magnowaradinum ld. Nagyvárad
Marburg (Miaburgum; D) 94, 96
Marosvásárhely (Târgu Mureş; RO) 8, 71, 93, 191, 125, 191
 Miaburgum ld. Marburg
 N.Enyed ld. Nagyenyed
 N.Károly ld. Nagykároly
 N.Szombat ld. Nagyszombat
 N.Várad ld. Nagyvárad
Nagyenyed (N.Enyed, Enyed; RO) 32, 91, 129, 232, 235, 254
Nagykároly (N.Károly, Nagy-Károly, Grosskarol, Carei; RO) 111, 247
Nagyszeben (Nagy-Szeben, Szeben, Szebem, Cibinii Transsylvanorum, Cibinum, Hermannstadt, Sibiu; RO) 30, 56, 57, 58, 68, 69, 78, 86, 101, 108, 110, 113, 132, 166, 178, 180, 194, 219, 222, 226, 248, 251, 274, 279
Nagyszombat (Nagy Szombat, N.Szombat, Tirnavia, Tyrnavia, Tyrnau, Trnava; SK) 49, 142, 218, 240
Nagyvárad (N.Várad, Varad, Magnowaradinum, Grosswardein, Oradea; RO) 26, 172, 204, 244, 269
 Norimberga ld. Nürnberg
Nürnberg (Norimberga; D) 2, 114, 140, 169
Oppenheim (Oppenheimium; D) 147, 223
 Oradea ld. Nagyvárad
Pest (H) 1, 18, 92, 124, 217
 Poson/Posony ld. Pozsony
 Posonium ld. Pozsony
Pozsony (Posony, Poson, Posonium, Pressburg, Bratislava; SK) 14, 41, 60, 74, 81, 119, 148, 152, 158, 168, 183, 198, 210, 227, 262, 273
 Pressburg ld. Pozsony
Regensburg (Regensburg; D) 25
 S.-Patak ld. Sárospatak
Sárospatak (Saros-Patak, S.-Patak; H) 100, 170, 241
 Sibiu ld. Nagyszeben
Sopron (H) 203
 Szeben ld. Nagyszeben
 Târgu Mureş ld. Marosvásárhely
 Tigurum ld. Zürich
 Tirnavia ld. Nagyszombat
 Trnava ld. Nagyszombat

Tyrnau ld. Nagyszombat

Tyrnavia ld. Nagyszombat

Ultrajectom/Ultrajectum ld. Utrecht

Utrecht (Ultrajectum, Ultrajectom,

Ultraject; NL) 5, 21, 22, 27, 63, 176

Varad ld. Nagyvarad

Vienna (Austria)/Vienna Austr. ld.

Bécs

Vindobona/Vindobonensis ld. Bécs

Wien ld. Bécs

Wienna ld. Bécs

Zürich (Tigurum; CH) 72, 175

NÉVMUTATÓ

Az alábbi névmutató a könyvjegyzéken látható könyvek és kéziratok szerzői, a címben megnevezett személyek és a nyomdászok neveit tartalmazza, ez utóbbit dőlt szedésű betűtípussal megkülönböztetve. A számok a könyvjegyzék zárójelben megadott folyamatos számozására utalnak.

- A(ranyos) M(edjesi) S(ámuel) ld.
 Aranyosmedgyesi Sámuel
- Aa, Pieter van der** (Petr. Vander Aa)
 154
- Ács Mihály** (Ács Mihály) 10
- Ad. Lampen ld. Lampe, Fridericus
 Adolphus
- Alberti, Ignaz** (Alberti I.) 35
- Alberts, Idzard** (Idzardus Alberti) 268
- Alsted, Johann Heinrich 3
- Antonius le Grand ld. Le Grand,
 Antoine
- Apácai Csere János** (Apáczai Csere
 János) 63
- Apáczai Csere János ld. Apácai Csere
 János
- Apafi Mihály** (Apaffi Mihály) 136
- Aranka György, zágoni** (Z. Aranka
 György, Zágoni Aranka György) 35,
 129
- Aranyosmedgyesi Sámuel** (A(ranyos)
 M(edjesi) S(ámuel)) 104
- Arnd János ld. Arndt, Johann
- Arndt, Johann** (Arnd János) 7, 131, 140
- Aubrius Daniel s David ld. Aubry,
 Daniel
- Aubrius Daniel s David ld. Aubry,
 David
- Aubry, Daniel** (Aubrius Daniel s
 David) 43
- Aubry, David** (Aubrius Daniel s
 David) 43
- Aveman, Daniel** (Aveman Danielis) 15
- B. M. ld. Beaumont, Marie
- Báji Patay Sámuel** (Bay Patai Sámuel,
 Patay Sámuel, Báji) 106
- Bányai István, felső-bányai (F. Bányai
 István) 79
- Barabás Sámuel 91
- Bárány György 7, 258
- Bardócz Gábor** (Bardocz Gábor,
 Batzoni) 32
- Barth János ld. Barth, Johann
- Barth, Johann** (Barth János, Joh. Barth)
 219, 251
- Bartholomus Nep. János ld. Bartholotti,
 Joannes Nepomucenus

- Bartholotti, Joannes Nepomucenus**
 (Bartholomus Nep. János, Bartholottus Nép. János) 278
 Bartholottus Nép. János ld. Bartholotti, Joannes Nepomucenus
 Bay Patai Sámuel ld. Báji Patay Sámuel
 Beaumont Mária ld. Beaumont, Marie
Beaumont, Marie (Beaumont Mária, B. M.) 145
 Beckers, Wilhelm 17
 Bél Mátyás 16, 140
- Benkő Márton, dálnoki** (Dalnoki Benedek Márton, Dálnoki Benkő Márton) 164
- Berger, Josef Leopold** (Leop. Jos. Berger) 240
- Bernardi, Augustin** (A. Bernardi) 199
 Bethlen Farkas 91
- Bethlen János** (Joannes Com. de Bethlen, Bethlen Joan.) 45
 Bethlen Joan. ld. Bethlen János
 Bethlen Kata 37, 274
 Bethlen Miklós 18
- Blaeu, Joan** (Blaviana) 201
 Blaviana ld. Blaeu, Joan
- Bod Péter** 30, 67, 90, 113, 150, 157, 166, 222, 223, 232
 Bodó Mathias ld. Bodó Mátyás, bodófalvi
- Bodó Mátyás, bodófalvi** (Mathias Bodó, Bodó [Mátyás] Mathias) 262
- Bodoki József** (Bodoki József) 146, 259
- Bornemisza János** (Bornemissza János, Kászoni B. J.) 66
- Borosnyai Nagy Pál** (Nagy Pál, N. Borosnyai) 254
- Borosnyai Nagy Zsigmond** (Borosnyai Nagy Sigmond, Nagy Sigism., de Borosnya, Nagy Borosnyai Sigmond, Nagy Sigmond, Borosnyai) 141, 254, 266
- Boutesteyn, Cornelis** (Cornel Bovtesteyn) 154
- Böhmer, Justus Henning 31
- Brever ld. Brewer
- Breverianis ld. Brewer Lőrinc
- Brewer Lőrinc** (Brever Lörint, Breverianis) 206, 257
- Brewer Sámuel** (Brever Samuel) 159
- Brunnemann, Johann** (Brunnemann Joannes) 33
- Bunián János ld. Bunian, Johann
- Bunian, Johann** (Burján János, Bunián János) 127
- Burján János ld. Bunian, Johann
- Calvin, Jean** (Calvinus János, Kalvin Joannes) 42, 43, 117
 Calvinus János ld. Calvin, Jean
 Carolj Gáspár ld. Károlyi Gáspár
 Casteliones Sebastian ld. Châteillon, Sébastien

- Châteillon, Sébastien** (Casteliones Sebastian) 38
- Chouet, Pierre (Chouët) 208
- Cicero, Marcus Tullius (M. T. C.) 167
- Coepsel, Johann** (Coepselius) 33
- Coepselius ld. Coepsel, Johann
- Corneille Péter ld. Corneille, Pietre
- Corneille, Pietre** (Corneille Péter) 44
- Cornel Bovtesteyn ld. Boutestyn, Cornelis
- Cornelius Nepotis ld. Nepos, Cornelius
- Corvinus, Christoph (Corvinus) 3
- Corvinus, Gottlieb Siegmund 73
- Czeglédi István 51, 170
- Csáky Imre 199
- Csapó Jos. ld. Csapó József
- Csapó József** (Csapó József, Csapó Józseff, Csapó Jos.) 74, 111
- Cseh Joann., Csuzi ld. Csúzi Cseh János
- Cserei Mihály, nagyajtai és miklósvárszéki** (Cserei Mihály, Nagyajtai Cserei Mihály) 92
- Csirke (Tatai) Ferenc** (Tatai Ferentz, Tatai Ferencz, Tutai Ferencz) 102, 103, 123
- Csizi István 216
- Csomos Mihály** (Tsomós Michael, Tsomós, Mich.) 250
- Csúzi Cseh János** (Cseh Joann., Csuzi) 112
- Dalnoki Benedek Márton ld. Benkó Márton, dálnoki
- Dálnoki Benkó Márton ld. Benkó Márton, dálnoki
- Daniel István** (Vargyasi Dániel István) 54
- Daniel Poliksena ld. Daniel Polyxena, vargyasi
- Dániel Polixénia ld. Daniel Polyxena, vargyasi
- Daniel Polyxena, vargyasi** (Dániel Polixénia, Daniel Poliksena) 130
- Debreceni Ember Pál** (Ember Pál (Debreczeni), Debreczeni Ember Pál, Ember Pál) 76, 220
- Debreczeni Péter 97, 122
- Debreczeni Sámuel** (Debretzeni Sámuel, Debreczini) 32, 129, 235
- Debreczini ld. Debreczeni Sámuel
- Déési Lázár György ld. Dézsi Lázár György
- Derzsi (Ö.) János** (Derzsi János) 145
- Derzsi János ld. Derzsi (Ö.) János
- Dési József/Dési József ld. Dézsi József
- Dési Lázár György ld. Dézsi Lázár György
- Dézsi József** (Dési József, Dési József) 126, 277, 278
- Dézsi Lázár György** (Dési Lázár György, Déési Lázár György) 132
- Diènes, Samuel** (Diènes Sámuel) 53

- Diószeghi K. István Id. Diószegi Kis István
- Diószegi István Id. Diószegi Kis István
- Diószegi Kis István** (Diószegi István, Diószeghi K. István) 160
- Doddridge Filep/Dodrige Filep Id. Doddridge, Philip
- Doddridge, Philip** (Dodrige Filep, Doddridge Filep) 102, 103
- Draskovich János 165
- Drelincourt Károly Id. Drelincourt, Charles
- Drelincourt, Charles** (Drelincourt, [Charles] Károly) 129
- Dreunen Meinárd Id. Dreunen, Meinardus von
- Dreunen, Meinardus van (Dreunen Meinárd) 5
- Driesch, Gerhard Cornelius von den 271
- Eitzenberger, Anna Maria** (Eitzenberger Anna) 217
- Ember Pál (Debreceni) Id. Debreceni Ember Pál
- Emich Gusztáv 92
- Enyedi Georgius Id. Enyedi György
- Enyedi György** (Enyedi Georgius) 61
- Eszéki István Id. Eszéki T. István
- Eszéki T. István** (Eszéki István) 213
- F. Bányai István Id. Bányai István, felső-bányai
- Feldeck, Josef von** (Feldek József) 84
- Feldek József Id. Feldeck, Josef von
- Felvinczi Sándor 13
- Fenelon, Francois Salignac de** (Fenelóni Saligniák Ferencz) 243
- Fenelóni Saligniák Ferencz Id. Fenelon, Francois Salignac de
- Fenouillot de Falbaire, Charles-Georges (Fenouillot, Falbaire) 77
- Fenouillot, Falbaire Id. Fenouillot de Falbaire, Charles-Georges
- Filep Kegelius Id. Kegelius, Philippus
- Florus, Lucius Annaeus** (Lucius Anneus Florus) 164
- Förster, Nikolaus (Försterus) 20
- Försterus Id. Förster, Nikolaus
- Förvendi Molnár Ferencz Id. Örvendi Molnár Ferenc
- Francisci Perrini Id. Perrin, François
- Frantius Farkas Id. Frantius, Wolfgangus
- Frantius, Wolfgangus** (Frantius Farkas) 270
- Friderik Adolf Lampe Id. Lampe, Fridericus Adolphus
- Fries, Johann Jacob** (Frisius Jákobb, Frisius Jakab János) 72
- Frisius Jakab János Id. Fries, Johann Jacob
- Frisius Jákobb Id. Fries, Johann Jacob

- Frz. Aug. Patzko ld. Patzkó Ferenc Ágoston
- Füskúti Landerer Mihály ld. Landerer, Johann Michael
- G. Perkinsus ld. Perkins, William
- Galler, Hieronymus (Galler) 147
- Gelei Katona István ld. Geleji Katona István
- Geleji Katona István** (Gelei Katona István) 246, 269
- Gellert, Christian Fürchtegott** (Gellert Christian Fürchte-Gott) 239
- Gerhard János ld. Gerhard, Johann
- Gerhard, Johann** (Gerhard János) 162
- Gesner, Salomon (Geszner) 1
- Geszner ld. Gesner, Salomon
- Gidófalvi János 139
- Gleditschens Handlung (Gleditschen) 73
- Gorup Ferenc** (Gorup Ferencz) 51
- Göböl Gáspár 217
- Grotius, Hugo** (Hugo Grotius) 94, 96
- Gy. Lázár János ld. Lázár János
- Gyöngyösi László 5
- Győrffy József** (Györfi József) 148
- Györfi József ld. Győrffy József
- Hackins, Jacobus** (Jacob Hackivm) 154
- Haller János, hallerkői 81
- Hallér László ld. Haller László, hallerkői
- Haller László, hallerkői** (Hallér László, Haller-kői Haller László) 243
- Haller-kői Haller László ld. Haller László, hallerkői
- Halmágyi István 80
- Haner György Jeremiás** (Haner Jeremiás György) 93, 125
- Haner Jeremiás György ld. Haner György Jeremiás
- Heckenast Gusztáv 18, 124
- Hegyesi István, boros-jenői** (Hegyesi István (Boros-Jenei)) 135
- Helczdörfer Mihaly/Helczdörffer Mihály ld. Heltzdörffer, Michael
- Heltai Gáspár** (Heltai) 61, 87, 88
- Heltai Gáspárné** (Heltaj Gasparne) 87, 88
- Heltzdörffer, Michael** (Heltzdörffer Mihaly, Helczdörfer Mihaly, Horczdörfer, Helczdörffer Mihály) 86, 164, 279
- Heyinger, Andreas (Heyinger) 271
- Hieronimus Volff ld. Wolf, Hieronymus
- Hieronymo Vvolffio ld. Wolf, Hieronymus
- Hochmeister Márton ld. Hochmeister, Martin
- Hochmeister, Martin** (Hochmeister Márton, Mart. Hochmeister) 108, 194
- Hoffhalter, Raphael 172

- Hofmann, Johann Jakob** (Joannes Jacob Hoffmann) 154
- Holberg, Ludvig** (Klimius Miklós) 148
- Horczdörfer ld. Heltzdörffer, Michael
- Horváth György 192
- Hugo Grotius ld. Grotius, Hugo
- Huldrik Jakab János 105
- Hunyadi Ferenc** (Hunyadi Szabó Ferencz) 75
- Hunyadi Szabó Ferencz ld. Hunyadi Ferenc
- Husztai András 53
- Husztai Stepan ld. Husztai Szabó István
- Husztai Szabó István** (Husztai Stephan, Husztai, Steph.) 95, 140
- Idzardus Alberti ld. Alberts, Idzard
- Imhoff, Johann Rudolf (Imhoff) 23
- Jacob Hackivm ld. Hackins, Jacobus
- Jánossi Miklós** (Jánossi R. P. Nicolas, Jánosi, Nicol.) 263
- Jánossi R. P. Nicolas/Jánosi, Nicol. ld. Jánossi Miklós
- Janscha, Anton 264
- Jánsonius Janos/Jansonivs Janos ld. Janssonius, Joannes
- Janssonius, Joannes** (Jánsonius Janos, Jansonivs Janos) 4, 197, 255
- Jástfalvi (Török) György** (Jástfalvi Török (Georgius), Török Georgius Jatsfalviensis) 249
- Jewell, John** (Juellus János) 6
- Joan. Georg. Sultzer ld. Sulzer, Johann Georg
- Joan. Phil. Rennau ld. Rennauer, Johann Philipp
- Joannes á Waesberge ld. Waesberge, Jan van
- Joannes Com. de Bethlen ld. Bethlen János
- Joannes Jacob Hoffmann ld. Hofman, Johann Jakob
- Joannes Pavl Kravs ld. Kraus, Johann Paul
- Joh. Andreas Van der Muelen ld. Meulen, Johannes Andreas van der Johannes Christopher Schwartz ld. Schwartz, Johann Christoph
- Jord. Lvchtmans ld. Luchtmans, Jordaen
- Jos. Nob. de Kurzböck ld. Kurzböck, Josef Lorenz von
- Josephus S. Zilahi ld. Zilahi Sebes József
- Josintzi Sándor** (Josinczi Sándor) 70
- Juellus János ld. Jewell, John
- Juhász Máté 83
- Jung ld. Young, Edward
- Kaliwoda, Leopold Johann (L. Kaliwoda) 199
- Kalvin Joannes ld. Calvin, Jean
- Kamarási György** (Kamarassi György) 118

Kamarassi György ld. Kamarási György

Kaprontzai Ádám ld. Kaprontzai Nyerges Ádám

Kaprontzai János 126

Kaprontzai Nyerges Ádám (Kaprontzai Ádám) 50, 70, 167

Károli/Károlli Gáspár ld. Károlyi Gáspár

Károlyi Gáspár (Károlyi Gáspár, Károlli Gáspár, Károli Gáspár, Carolj Gáspár) 21, 22, 23, 24, 26, 27, 255, 256, 257, 260

Károlyi Gáspár ld. Károlyi Gáspár

Kassai Pál (Paulum Cassoviensem) 161

Kászoni B. J. ld. Bornemisza János

Kazinczy Gábor 92

Kecskeméti Alexis János (Kecskeméti János) 52

Kegel ld. Kegelius Philippus

Kegelius Filep/Kegelius Philep ld. Kegelius Philippus

Kegelius, Philippus (Filep Kegelius, Kegelius Filep, Kegelius Philep, Kegel) 97, 122

Kemény János 124

Kempis Tamás ld. Kempis, Thomas

Kempis, Thomas (Kempis Tamás) 142

Kendeffi Elek (Kendeffi, Alexius) 120

Kendeffi, Alexius ld. Kendeffi Elek

Keresszegi Herman István (Keresztszegi H. István) 204

Keresztszegi H. István ld. Keresszegi Herman István

Keresztúri Pál (Keresztury Pál, Pál Kereszturi) 179, 219

Keresztury Pál ld. Keresztúri Pál

Ketskeméti János ld. Kecskeméti Alexis János

Ketskés János 12

Kis Miklós ld. Tótfalusi Kis Miklós

Kiss György 254

Klimius Miklós ld. Holberg, Ludvig

Klöss, Jakob (Klössz) 165

Klössz ld. Klöss, Jakob

Kollmann József Ferenc (Kollmann József) 66

Kolosi Török István 89

Komáromi Csipkés György 28, 101

Kónyi János 1

Korb, Johann Georg (Korb Joannes Georgius) 149

Korots György ld. Szepsi Korotz György

Kovács József (Kováts József, Kováts Jos.) 54

Kovácsnai Sándor ld. Kovácsnai Tóth Sándor

Kovácsnai Tóth Sándor (Kovácsnai Sándor, Kovácsnai (Tóth) Sándor) 50, 71, 93, 125, 167

- Kováts József/Kováts Jos. ld. Kovács József
- Köleséri Sámuel 224
- Kőrösi Mihály** (Körössi Mihály) 261
- Körössi Mihály ld. Kőrösi Mihály
- Kraus, Johann Paul** (Joannes Pavl Kravs, Krauß) 16, 84
- Krauß ld. Kraus, Johann Paul
- Kun István, osdolai (Kún István) 86
- Kurböck, Josef Lorenz von** (Jos. Nob. de Kurböck) 45
- L. Kaliwoda ld. Kaliwoda, Leopold Johann
- L'Enfant Jakab ld. L'Enfant, Jacques
- L'Enfant, Jacques** (Lenfant Jakabb, L'Enfant Jakab) 259
- Lampe, Adolf. Frid. ld. Lampe, Fridericus Adolphus
- Lampe, F[riedrich] A[dolf] ld. Lampe, Fridericus Adolphus
- Lampe, Fridericus Adolphus** (Friderik Adolf Lampe, Lampe, Frid. Ad., Ad. Lampen, Lampe, Adolf. Frid., Lampe, F[riedrich] A[dolf]) 75, 79, 123, 138
- Landerer János Mihály ld. Landerer, Johann Michael
- Landerer Mihály** (Füskúti Landerer Mihály, Landerer) 60, 74, 119, 152, 183, 198, 210, 227, 273
- Landerer, Johann Michael** (Landerer János Mihály, Landerer) 41, 81, 262
- Lantzenberger, Michael** (Michael Lantzenberger) 38
- Lázár János** (Lázár Joh., Gy. Lázár János, Lázár Joh., l. b. de Gyalakuta) 68, 69, 189
- Lázár Joh., l. b. de Gyalakuta ld. Lázár János
- Le Grand, Antoine** (Antonius le Grand) 2
- Lehmann, Christoph (Lemann) 155
- Lemann ld. Lehmann, Christoph
- Lemnius, Levinus** (Levinus Lemnius) 156
- Lencsés György** (Lentsés György) 8
- Lenfant Jakabb ld. L'Enfant, Jacques
- Lentsés György ld. Lencsés György
- Lenygel Andrásné 164
- Limba, Michael** (Michael Limba) 151
- Lippay János** (Lippai János) 202
- Lipsiai Pál ld. Rheda Pál
- Lisznyai K. Paulus ld. Lisznyai Kovács Pál
- Lisznyai Kovács Pál** (Lisznyai Paul, Lisznyai K. Paulus) 161
- Lisznyai Paul ld. Lisznyai Kovács Pál
- Littleton György ld. Lyttelton, George
- Luchsmans, Jordaan** (Jord. Lvchtmans) 184
- Lucius Anneus Florus ld. Florus, Lucius Annaeus

- Ludvig, Johann** (Ludwig János, Ludvig János) 10, 62
 Ludwig János/Ludvig János ld.
 Ludvig, Johann
- Lyttelton, George** (Littleton György) 163
 M. J. ld. Molnár János
 M. T. C. ld. Cicero, Marcus Tullis
 M.-Tótfalusi K. Miklós ld. Tótfalusi Kis Miklós
 Makkai Sámuel 143
- Margitai István** (Margitai) 75, 102, 103, 123, 128, 138
Margitai János (Margitai) 48, 160, 211, 234, 260, 261
 Marikovszky Márton, nagy-tornyai (Marikovszki Márton) 247
 Markó Péter 71
 Marmontel, Jean-Francois (Marmoutel) 19
 Marmoutel ld. Marmontel, Jean-Francois
 Mart. Hochmeister ld. Hochmeister, Martin
 Martonfalvi György ld. Mártonfalvi Tóth György
Mártonfalvi Tóth György (Martonfalvi György) 228, 245
 Mathias Bodó ld. Bodó Mátyás, bodófalvi
 Matthiolus ld. Mattioli, Pietro Andrea
- Mattioli, Pietro Andrea (Matthiolus) 191
 Mátyus István, kibédi (Mátyus Steph.) 60
 Mátyus Steph. ld. Mátyus István, kibédi
 Mechler, Esaias 156
Medgyesi Pál (Megyessi Pál) 206
 Megyessi Pál ld. Medgyesi Pál
Melius Juhász Péter (Melius Péter) 172
 Melius Péter ld. Melius Juhász Péter
 Melotai István ld. Milotai Nyilas István
Mészáros Ignác (Mészáros Ignác) 119
Meulen, Johannes Andreas van der (Vander Joannes Andreas, Joh. Andreas Van der Muelen) 267
 Meyer, Heinrich Johann (Meyerus) 33
 Meyerus ld. Meyer, Heinrich Johann
 Miháltz István 194
 Mikolai Hegedűs János 176
Milotai Nyilas István (Melotai István) 171, 221
 Miselius Fridrich ld. Muzel, Friedrich
 Miskolczi Csulyak Gáspár (Miskolczi Gáspár) 270
 Miskolczi Gáspár ld. Miskolczi Csulyak Gáspár
 Mizáld Antal ld. Mizauld, Antoine
Mizauld, Antoine (Mizáld Antal) 181
 Molnár Albert ld. Szenci Molnár Albert
Molnár János (M. J.) 183, 198

- Mónath Pét. Konr ld. Monath, Peter
Konrad
- Monath, Peter Konrad** (Mónath Pét.
Konr.) 140
- Muzel, Friedrich** (Miselius Fridrich,
Muzelius, Frider.) 180
- Muzelius, Frider. ld. Muzel, Friedrich
- Müller Filep ld. Müller, Phillipus
- Müller, Phillipus** (Müller Filep) 94, 96
- N. P. ld. Nádudvari Péter
- Nadányi János 181
- Nádudvari Benjamin** (Nádudvari
Beniamin) 178
- Nádudvari Péter (N. P.) 184
- Nagy Borosnyai Sigmond ld.
Borosnyai Nagy Zsigmond
- Nagy István, Szőnyi ld. Szőnyi Nagy
István
- Nagy Pál, N. Borosnyai ld. Borosnyai
Nagy Pál
- Nagy Sigism., de Borosnya ld.
Borosnyai Nagy János
- Nagy Sigmond, Borosnyai ld.
Borosnyai Nagy Zsigmond
- Nagyajtai Cserei Mihály ld. Cserei
Mihály, nagyajtai és miklósvárszéki
- Nánási L. István ld. Nánási Lovász
István
- Nánási Lovász István** (Nánási István,
Nánási L. István) 236
- Nánási István ld. Nánási Lovász
István
- Némethi Mihály 59, 135
- Nemethi Mihály/Némethi Mihály ld.
Szathmárnémethi Mihály
- Németi Mihály ld. Szathmárnémeti
Mihály
- Nepos, Cornelius** (Cornelius Nepotis)
48
- Neumann Gáspár** (Neumannus
Gaspár) 185
- Neumannus Gasspár ld. Neumann
Gáspár
- Newton, Isaac 198
- Nicolai Kis de M. Tótfalu ld. Tótfalusi
Kis Miklós
- Nógrádi Mátyás 99
- Nottenstein Veronika, özv.** (Veron.
Nottensteinin, viduae) 95
- Oporinus, Johann 109
- Orphanotropheum 31
- Ostervald, Jean Frédéric** (Osterwáld
Fridrik János, Osterwald Friderich
János) 211
- Osterwald Friderich János ld.
Ostervald, Jean Frédéric
- Osterwáld Fridrik János ld. Ostervald,
Jean Frédéric
- Otrokocsi Fóris Ferenc** (Otrokotsi
Foris Ferencz, Otrokocsi Fóris Ferencz)
98

- Örvendi Molnár Ferenc** (Förvendi Molnár Ferencz) 159
 Pál Kereszturi ld. Keresztúri Pál
- Páldi (Székely) István** (Páldi István, St. Páldi, Steph. Páldi) 46, 120, 122, 173, 174, 250
 Páldi (Székely) István özvegye (Páldi István özvegye) 34
 Páldi István ld. Páldi (Székely) István
- Palóczy György** (Palóczy György, Palotzi György) 152
 Palotzi György ld. Palóczy György
- Pap István ld. Szatmárnémeti Pap István
 Pap Sámuel, Szikszai ld. Szikszai Pap Sámuel
- Pápai Páriz Ferenc** (Paris Pápai, Páriz-Pápai Ferencz, Pápai Paris Ferencz, Páriz-Pápai, Franc, Páriz Ferencz (Pápai), Pápai P. Ferentz) 58, 67, 193, 195, 196
 Paris Pápai ld. Pápai Páriz Ferenc
 Páriz Ferencz (Pápai) ld. Pápai Páriz Ferenc
 Páriz-Pápai Ferenc/Páriz-Pápai Franc ld. Pápai Páriz Ferenc
 Pataki István ld. Pataki Tóth István
- Pataki József** (S. Pataki József, S. Pataki József, S. Pataki, Pataki) 11, 104, 105, 118, 130, 137, 157, 189, 266
- Pataki Tóth István** (Pataki István, S. Pataki István) 276
 Patay Sámuel, Báji ld. Báji Patay Sámuel
 Pathai István 241
- Patzkó Ferenc Ágoston** (Patzko Ferentz Ágoston, Frz. Aug. Patzko) 14, 148
 Paulum Cassaviensem ld. Kassai Pál
- Pázmány Péter** (Pázmán Péter) 142
- Péczei József** (Petzeli Jóseff, Pétzeli József) 116
- Perkins, William** (Perkinsus, G. Perkinsus) 197
 Perkinsus ld. Perkins, William
- Perneszi Zsigmond** (Pernyeszi Zsigmond, osztópányi) 279
 Pernyeszi Zsigmond, osztópányi ld. Perneszi Zsigmond
- Perrin, François** (Francisci Perrini) 117
 Petr. Vander Aa ld. Aa, Pieter van der Petri Poiret ld. Poiret, Pierre
- Petrovsky Sándor** (Petrovszki Sándor) 183
- Petrőczy Kata Szidónia** (Petrőczy Kata Szidonia) 131
 Petzeli/Pétzeli József ld. Péczei József
- Pictet Benedek** (Pictét Benedek, Pictet Benedict) 130, 200
 Pictet Benedict ld. Pictet Benedek

- Piker, Johann Baptist** (Piket Joannes Baptist) 199
 Piket Joannes Baptist ld. Piker, Johann Baptist
- Poiret, Pierre** (Pojrét Petri, Petri Poiret) 201
 Pojrét Petri ld. Poiret, Pierre
 Póсахázi János 100
 Prágai András 165
 Preyel, Adam 107
- Prileszky Pál, prileszi** (Prileszky, Paulus) 203
 Rápszeli, Ladisl. ld. Répszeli László
 Rasp, Carl Gottlieb (Rasp) 114
 Ravanellus, Petrus 208
- Reers, Willem Jan** (Reers) 21, 22, 27
- Rennauer, Johann Philipp** (Joan. Phil. Rennau) 203
- Répszeli László** (Répszeli, Ladisl.) 238
- Rheda Pál** (Lipsiai [Rheda] Pál) 171
 Rheda Péter 52, 221
 Rhédei Farkas 34
- Rijssenius (Leonhardus) ld. Ryssenius, Leonardus
- Rosa, Jonas özv. (Rosa) 231
- Rosnyai János** (Rosnyai Janos) 13, 78, 100, 224, 228, 245
 Royer Ferentz/Royer Ferencz Antal ld. Royer, Franz Anton
- Royer, Franz Anton** (Royer Ferentz, Royer Ferencz Antal) 1, 205
- Rudolf János 90
- Ryssenius, Leonardus** (Rijssenius (Leonhardus)) 209
 S. Pataki István ld. Pataki Tóth István
 S. Pataki József ld. Pataki József
 S. Pataki ld. Pataki József
 Sam. P. Telegdi ld. Telegdi Pap Sámuel
 Sam. Sárdi ld. Sárdi Sámuel
 Sarasa Alfons Antal ld. Sarasa, Alfonso Antonio de
- Sarasa, Alfonso Antonio de** (Sarasa Alfons Antal) 237
- Sárdi Sámuel** (Sárdi, Sam. Sárdi) 30, 57, 58, 68, 69, 78, 110, 113, 132, 178, 180, 226
 Sárpataki N. Mihály ld. Sárpataki Nagy Mihály
- Sárpataki Nagy Mihály** (Sárpataki Nemethi Mihály, Sárpataki N. Mihály) 186
 Sárpataki Nemethi Mihály ld. Sárpataki Nagy Mihály
- Sator Peter ld. Streibig János Gergely
- Schiele, Johann Georg (Schiele) 17
- Schill Miklós ld. Schill, Nikolaus
- Schill, Nikolaus** (Schill Miklós) 258
- Schleich, Clemens** (Sleikius Kelemen) 43
 Schmederer Christian özvegye 112
 Schrey, Jeremias (Schrey) 33
 Schwandner, Johann Georg von 16

- Schwartze, Johann Christoph** (Johannes Christophor Schwartz) 249
 Scotsi János ld. Scotti, Giovanni
- Scotti, Giovanni** (Scotsi János) 225
- Seiler Fridrik György ld. Seiler, Georg Friedrich
- Seiler, Georg Friedrich** (Szeiler Fridrik György, Seiler Fridrik György) 146
- Selyei Balogh István** (Séllyei Balog István) 244
 Séllyei Balog István ld. Selyei Balogh István
- Sleikius Kelemen ld. Schleich, Clemens Smetius, Henricus 231
- Smets, Hendrik 141
- Sófalvi József** (Sófalvi József) 65, 188
- Someren, Abraham van (Someren) 267
- Spörlin, Johann Michael (Spörlinius) 2
 Spörlinius ld. Spörlin, Johann Michael
- St. Páldi/Steph. Páldi ld. Páldi (Székely) István
- Stehelin Kristóf ld. Stehelin, Chrstoph
- Stehelin, Christoph** (Stehelin Kristóff, Stehelin Kristóf) 39, 158
- Streibig Gergely János ld. Streibig János Gergely
- Streibig János Gergely** (Streibig Gergely János, Sator Péter) 175, 192, 202
- Streibig József** (Streibig József) 116
- Sulzer, Johann Georg** (Joan. Georg. Sultzer) 65
- Szabó János 7
- Szacsvay Sándor** (Szatsvay Sándor) 115, 265
- Szádeczky Lajos ld. Szádeczky-Kardoss Lajos
- Szádeczky-Kardoss Lajos (Szádeczky Lajos) 80
- Szакmári Pap János ld. Szathmári Pap János
- Szalay László 18, 124
- Szathmári Michael/Szathmári Mich. ld. Szathmári Paksi Mihály
- Szathmári Mihály ld. Szathmári Paksi Mihály
- Szathmári Ötvös István 248
- Szathmári P. Sándor ld. Szathmári Pap Sándor
- Szathmári Paksi Mihály** (Szathmári Michael, Szathmári Mich., Szathmári Mihály) 40, 79, 214
- Szathmári Pap János** (Szethmári Pap János, Szакmári Pap János) 134
- Szathmári Pap Sándor** (Szathmári Pap, Szathmári P. Sándor) 97, 139, 143, 184, 185
- Szathmárnémethi Mihály** (Szathmar Németi Mihály, Szathmár-Némethi Mihály, Nemethi Mihály, Némethi Mihály, Németi Mihály) 59, 177, 229

- Szatmári Nagy Pap István ld.
 Szatmárnémeti Pap István
Szatmárnémeti Pap István (Szatmári Nagy Pap István, Pap István) 111, 247
 Szatsvay Sándor ld. Szacsvay Sándor
Szegedi János (Szegedi R. P. Joannes, Szegedi Joan.) 240
 Szegedi R. P. Joannes ld. Szegedi János
 Szeiler Fridrik György ld. Seiler, Georg Friedrich
Szenci Csene Péter (Szentzi Tsene Péter) 46
Szenci Kertész Ábrahám (Szenci K. Abraham, Szenczi Kertesz Abraham) 26, 101, 204, 244, 269
Szenci Molnár Albert (Molnár Albert, Szentzi Molnár Albert) 4, 43, 230, 235
 Szenczi Kertesz Abraham ld. Szenci Kertész Ábrahám
 Szent Iványi Maximus ld. Szent-Iványi Márton, szentiváni
Szent-Iványi Márton, szentiváni (Szent Iványi Maximus, Szent-Iványi, Mart.) 218
Szentsimoni József (Szt. Simoni Josef, Szent Simóni József) 110
 Szentzi Molnár Albert ld. Szenci Molnár Albert
 Szentzi Tsene Péter ld. Szenci Csene Péter
 Szentyel Mihály ld. Veresegyházi Szentyel Mihály
Szepsi Korotz György (Korots György) 147
 Szethmári Pap János ld. Szathmári Pap János
Szigeti Gyula Sámuel (Szigeti Sámuel) 127
 Szigeti Sámuel ld. Szigeti Gyula Sámuel
Szikszai Pap Sámuel (Pap Sámuel, Szikszai) 175
Szőnyi Benjámín (Szőnyi Beniamin) 227
 Szőnyi N. István ld. Szőnyi Nagy István
Szőnyi Nagy István (Szőnyi N. István, Nagy István, Szőnyi) 144, 169
 Szt. Simoni Josef ld. Szentsimoni József
 Tatai Ferencz/Tatai Ferentz ld. Csirke (Tatai) Ferenc
Telegdi Pap Sámuel (Telegdi, Sam. P. Telegdi) 134, 179, 195, 214, 242
 Teleki Ádám 44
 Teleki Kata 34
 Teleki Pálné 36
 Thordai Sámuel ld. Tordai Sámuel
 Tissot, M. P. ld. Tissot, Samuel August André David
 Tissot, Samuel August André David (Tissot, M. P.) 247

- Tisza Ujjhelyi István ld. Újhelyi István
Tofeus Mihály 233
Tolnai F. István 133
Tordai Sámuel (Thordai Samuel) 127, 145, 173, 239
Torkos András 62
Tótfalusi Kis Miklós (M. Tótfalusi Kis Miklós, M.-Tótfalusi K. Miklós, Nicolai Kis de M. Tótfalu, Tótfalusi, Kis Miklós) 24, 55, 67, 76, 196, 209, 220, 230, 256
Tőke Stephan/Tőke Steph. ld. Vásárhelyi Tőke István
Török Georgius Jatsfalviensis ld. Jástfalvi (Török) György
Tsomós Michael ld. Csomos Mihály
Tussai János, tussa-új-falusi (Tussa-Uj-Falusi Tussai János, Tusvai János) 6
Tussa-Uj-Falusi Tussai János ld. Tussai János, tussa-új-falusi
Tusvai János ld. Tussai János, tussa-új-falusi
Tutai Ferencz ld. Csirke (Tatai) Ferenc
Udvarhelyi Mihály 248
Újhelyi István (Tisza Ujjhelyi István) 233
V. J. ld. Vanière, Jacques
Valckenier, Johannes 268
Vander Joannes Andreas ld. Meulen, Johannes Andreas van der
Vanier, Jac. ld. Vanière, Jacques
Vanière, Jacques (Vanier, Jac., V. J., Vaniet Jakabb) 194
Vaniet Jakabb ld. Vanière, Jacques
Varga Pál 158
Vargyasi Dániel István ld. Daniel István
Vári Krisztina (Vári Kristina) 242
Vári Mihály (Vári Mihály) 242
Varjas János 200
Vásárhelyi Tőke István (Tőke Stephan, Tőke Steph.) 251
Vásberg János ld. Waesberge, Jan van
Vázsonyi Márton (Wázsonyi Márton) 7
Verböczi István ld. Werbőczy István
Veresegyhazi Mihály ld. Veresegyházi Szentyel Mihály
Veresegyházi Szentyel Mihály (Veresegyházi Szentyel Mihály, Veresegyházi Szentyel Mihály, Veresegyházi Mihály, Veres-egyházi Mihály) 51, 98, 99, 121, 133, 177, 181, 186, 213, 229, 236, 276
Verestói György 153
Veron. Nottensteinin, viduae ld. Nottenstein Veronika, özv.
Vesselényi Susanna ld. Wesselényi Zsuzsanna
Viegand János ld. Wiegand, Johann
Virmondt, Damian Hugo von 271

- Vitringa, Campengius 275
- Voigt, Leopold (Voigt) 149
- Waesberge, Jan van** (Joannes á Waesberge, Vásberg János) 63, 176
- Waisenhaus** (im Wäysenhouse) 29
- Wáli István 210
- Wázsonyi Márton ld. Vázsonyi Márton
- Weber Simon Péter 158
- Weiß, Johann Friedrich (Weissius) 107
- Weissius ld. Weiß, Johann Friedrich
- Werbóczy István** (Verböczy István, V. I.) 55, 273
- Wesselényi Mária 237
- Wesselényi Zsuzsanna** (Wesselényi Susánna, Vesselényi Susanna) 77, 163
- Weszprémi István 78
- Wiegand, Johann** (Viegand János, Wiegand, Joan.) 14
- Wolf, Hieronymus** (Hieronimus Volff, Hieronymo Vvolffio) 109
- Wood, Edward** (Wood Eduard, Wood Edward) 78
- Young, Edward** (Jung, Yung) 116
- Yung ld. Young, Edward
- Z. Aranka György ld. Aranka György, zágoni
- Z. P. ld. Zalányi Péter
- Zágoni Aranka György ld. Aranka György, zágoni
- Zalányi Péter (Z. P.) 19
- Zay Anna, csömöri 187, 191
- Zieger, Johann (Ziegerus) 2
- Ziegerus ld. Zieger, Johann
- Zilahi Joseph ld. Zilahi Sebes József
- Zilahi Sebes József** (Zilahi Joseph, Josephus S. Zilahi) 182, 266
- Zilliger, Christoph Friedrich (Zilligeriana) 15
- Zilligeriana ld. Zilliger, Christoph Friedrich
- Zorn, Johann 114
- Zunckel, Heinrich Gottfried (Zunkel) 25
- Zunkel ld. Zunckel, Heinrich Gottfried

BIBLIOGRÁFIA

Könyvek, tanulmányok:

1. BELICZAY Angéla: Kajali Klára, Ráday Pál felesége. In: Ráday Pál 1677–1733. Előadások és tanulmányok születésének 300. évfordulójára. Szerk.: ESZE Tamás. Bp., Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, 1980, p. 157–196. (BELICZAY, 1980)
2. BETHLEN Kata önéletírása. Bp., Szépirodalmi, 1963. (BETHLEN, 1963)
3. Bod Péter írásaiból, írásairól. Szerk.: UGRIN Gáborné. Bp., Püski, 2000. (UGRIN, 2000)
4. BORVÖLGYI Györgyi: Ráday Pál (1677–1733) könyvtára. Bp., OSZK, 2004. (A Kárpát-medence kora újkori könyvtárai, 7.) (BORVÖLGYI, 2004.)
5. DEÉ NAGY Anikó: Az erdőszentgyörgyi Rhédey kastély-könyvtár a XVIII. században. In: Emlékkönyv Benkő Samu születésének nyolcvanadik évfordulójára. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2008, p. 39–65. (DEÉ NAGY, 2008)
6. DEÉ NAGY Anikó: Báró hadadi Wesselényi Kata imnaplói. In: „mint a gyümölczös és termett szőlöveszszöc”. Tanulmányok P. Vásárhelyi Judit tiszteletére. Szerk.: STEMLER Ágnes – VARGA Bernadett. Bp., OSZK, Balassi, 2010, p. 145–164. (DEÉ NAGY, 2010)
7. DEÉ NAGY Anikó: Könyvgyűjtő asszonyok a XVIII. században. In: Emlékkönyv Jakó Zsigmond születésének nyolcvanadik évfordulójára. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület, 1996, p. 114–123. (DEÉ NAGY, 1996)
8. DEÉ NAGY Anikó: Régi bibliák egy erdélyi könyvesházban, a marosvásárhelyi Teleki-Bolyai könyvtárban. In: A magyar művelődés és a kereszténység. II. köt. Bp., Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság; Szeged, Scriptum, 1998, p. 631–643. (DEÉ NAGY, 1998)
9. JAKÓ Zsigmond: A székelyudvarhelyi Tudományos Könyvtár története. In: Írás, könyv, értelmiség. Tanulmányok Erdély történelméhez. Bukarest, Kriterion, 1976, p. 219–251. (JAKÓ, 1976)

10. JANKOVICS József – ZVARA Edina: „Sok jámbor kívánja, ha e Szent Bibliát magyar nyelven láthatnája és olvashatnája” Magyar nyelvű Bibliák a korai újkorban. *Iskolakultúra*, 2009. 3–4. sz., p. 138–147. (JANKOVICS – ZVARA, 2009)
11. KOÓS Judit: Ráday Gedeon könyv- és műgyűjteménye a XVIII. században. Aszód, Petőfi Múzeum, 1994. (Múzeumi Füzetek, 43.) (KOÓS, 1994)
12. A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében. Az államalapítástól 1849-ig. Összeáll.: KOVÁCS Máté. Bp., Gondolat, 1963, p. 281–283 (KOVÁCS, 1963)
13. MADAS Edit – MONOK István: A könyvkultúra Magyarországon. A kezdetektől 1800-ig. Bp., Balassi, 2003. (MADAS – MONOK, 2003)
14. MAGYAR László András: Lencsés György. In: Magyar művelődéstörténeti lexikon. Középkor és kora újkor. Főszerk.: KŐSZEGHY Péter. VI. köt. Bp., Balassi, 2006, p. 487. (MAMÚL VI.)
15. „Minden doktorságot csak ebből késértek”. Szemelvények a XVI–XVII. század magyar nyelvű orvosi kézikönyveiből. Bp., Magvető, 1983. (Magyar Hírmondó) („Minden doktorságot...”, 1983)
16. MONOK István: Könyvkatalógusok és könyvjegyzékek Magyarországon 1526–1720. Forrástipológia, forráskritika, forráskiadás. Szeged, Scriptum, 1993. (Olvasmánytörténeti dolgozatok, V.) (MONOK, 1993)
17. NÉMETH S. Katalin: Bod Péter. In: Magyar művelődéstörténeti lexikon. Középkor és kora újkor. Főszerk.: KŐSZEGHY Péter. I. köt. Bp., Balassi, 2003, p. 399–400. (MAMÚL I.)
18. NÉMETH S. Katalin: Bod Péter. In: Új magyar irodalmi lexikon. Főszerk.: PÉTER László. 1. köt. Bp., Akad. K., 1994, p. 242–243. (ÚMIL 1.)
19. P. VÁSÁRHELYI Judit: Bethlen Zsuzsanna bibliája. In: Könyvek által a világ... Tanulmányok Deé Nagy Anikó tiszteletére. Marosvásárhely, Teleki Téka Alapítvány, 2009, p. 17–20. (P. VÁSÁRHELYI, 2009)
20. RETTEGI György: Emlékezetre méltó dolgok. 1718–1784. Bukarest, Kriterion, 1970. (RETTEGI, 1970)
21. SIMON Melinda – SZABÓ Ágnes: Bethlen Kata könyvtárának rekonstrukciója. Szeged, Scriptum Kft., 1997. (A Kárpát-medence kora újkori könyvtárai, 2.) (SIMON – SZABÓ, 1997)

22. SOMKUTI Gabriella: Könyvgyűjtő asszonyok a 18. századi Magyarországon. *Könyvtáros*, 1991. (41. évf.) 5. sz., p. 290–296. (SOMKUTI, 1991)
23. SPIELMANN József: A közjő szolgálatában. Tudomány- és művelődéstörténeti tanulmányok. Bukarest, Kriterion, 1977, p. 39–83. (SPIELMANN, 1977)
24. SZABÓ Csaba: Árva Zay Anna „Nyomorúság oskolája” című ima- és énekeskönyve (1721). Szeged, Scriptorum, 1999. (A Lymbus Füzetei, 41.), p. 75–159. (SZABÓ, 1999)
25. SZELESTEI NAGY László: Zay Anna. In: Új magyar irodalmi lexikon. Főszerk.: PÉTER László. 3. köt. Bp., Akad. K., 1994, p. 2304. (ÚMIL 3.)
26. WACZULIK Margit: Lencsés György. In: Új magyar irodalmi lexikon. Főszerk.: PÉTER László. 2. köt. Bp., Akad. K., 1994, p. 1212. (ÚMIL 2.)
27. ZAY Anna: Herbárium 1718. Nyíregyháza, 1979. (Folia Rákóciana, 2.) (ZAY, 1979)

Online elérésű könyvek, tanulmányok:

(szögletes zárójelben a letöltés vagy utolsó megtekintés dátuma)

1. BARICZ Zsolt: Kéziratossági kiadás Erdélyben. Az erdélyi emlékirás és a 17–18. századi kéziratososság. *Iskolakultúra*, 1998. 1. sz., p. 77–79. [online]
<<http://epa.oszk.hu/00000/00011/00012/pdf/9801.pdf>> [2012-03-03] (BARICZ, 1998)
2. BOD Péter: Önéletírás. Bp., Magvető, 1982. [online]
<<http://mek.oszk.hu/00600/00616/00616.htm>> [2012-04-09] (BOD, 1982)
3. BRETZ Annamária: Bod Péter fordítása Kocsi Csergő Bálint *Narratio brevis*éből. *Irodalomtörténeti Közlemények*, 2004. (58. évf.) 3. sz., p. 340–347. [online]
<<http://epa.oszk.hu/00000/00001/00414/pdf/bretz.pdf>> [2012-03-03] (BRETZ, 2004)
4. DEÉ NAGY Anikó: A marosvásárhelyi Teleki-Bolyai Könyvtár ex librisei. Bp., Balassi; Kolozsvár, Polis, 2001. [online]
<<http://mek.niif.hu/03100/03164/03164.htm>> [2012-04-09] (DEÉ NAGY, 2001)
5. FÜREDER Balázs Gábor: A „Hosszú reneszánsz konyhakultúra” magyar nyelvű szakácskönyveinek bemutatása és összehasonlító elemzése. Doktori (PhD)

- értekezés. Debrecen, 2009. [online]
 <<http://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/2437/89181/5/ertekezes.pdf>> [2012-03-23] (FÜREDER, 2009A)
6. FÜREDER Balázs: A XVIII. századi kéziratos magyar szakácskönyvek tartalomjegyzéke. II. rész. Lymbus, 2009, p. 343–388. [online]
 <http://epa.oszk.hu/01500/01500/00007/pdf/lymbus_2009_18Fureder.pdf> [2012-03-23] (FÜREDER, 2009B)
7. HORVÁTH Iringó: Báró Wesselényi Kata úrasztali adományairól. *Művelődés*, 2006. (59. évf.) 3. sz. [online] <<http://www.muvelodes.ro/index.php/Cikk?id=219>> [2012-03-17] (HORVÁTH, 2006)
8. KELECSÉNYI Gábor: Múltunk neves könyvgyűjtői. Bp., Gondolat, 1988. [online]
 <<http://mek.oszk.hu/01600/01622/01622.htm>> [2012-04-20] (KELECSÉNYI, 1988)
9. KISS Áron: Bod Péter levelei Ráday Gedeonhoz könyvgyűjtési ügyekben. *Magyar Könyvszemle*, 1882. (7. évf.) 5–6. sz., p. 257–263.
 <<http://epa.oszk.hu/00000/00021/00071/pdf/257-263.pdf>> [2012-04-09] (KISS, 1882)
10. SZÉKELY Tibor: A magyar bibliafordítások történetéből. 1500–1955. Irodalomtörténeti tanulmány. Bp., 1957, 1999. [online]
 <<http://mek.oszk.hu/06300/06352/06352.pdf>> [2012-04-10] (SZÉKELY, 1957, 1999)
11. SZINNYEI József: Magyar írók élete és munkái. [elektronikus dokumentum] Bp., Arcanum, 2000. [online] <<http://mek.niif.hu/03600/03630/html/>> [2012-04-09] (SZINNYEI, 2000)
12. XVI. századi magyar orvosi könyv. Szerk.: VARJAS Béla. Kolozsvár, Sárkány Ny., 1943. [online] <<http://mek.niif.hu/01100/01159/01159.pdf>> [2012-04-09] (VARJAS, 1943)

Azonosításhoz, nevek egységesítéséhez használt források:

1. PETRIK Géza: Magyarország bibliographiája. 1712–1860, I–VII. köt. Hasonmás kiad. Bp., OSZK, 1968–1990.
2. Régi magyarországi nyomtatványok. I–III. köt. Bp., Akad. K., 1971–2000.

3. SZABÓ Károly: Régi magyar könyvtár. Bp., 1879.
4. Új magyar irodalmi lexikon, 1-3. köt. Bp., Akad. K., 1994.

Azonosításhoz, nevek egységesítéséhez használt online adatbázisok:

(szögletes zárójelben a letöltés vagy utolsó megtekintés dátuma)

1. CERL Thesaurus
<<http://thesaurus.cerl.org/cgi-bin/search.pl>> [2012-04-27]
2. Clavis Typographorum Regionis Carpathicae
<http://typographia.oszk.hu/html_clavis/hun/nyito.htm> [2012-04-27]
3. Karlsruher Virtueller Katalog
<<http://www.ubka.uni-karlsruhe.de/kvk.html>> [2012-04-27]
4. Az Országos Széchényi Könyvtár adatbázisai
<<http://www.arcanum.hu/oszk>> [2012-04-27]
5. Régi magyarországi nyomtatványok. IV.köt. Bp., Akad. K., 2012. [online]
<<http://mek.oszk.hu/11900/11979/11979.pdf>> [2014-01-11]
6. SZINNYEI József: Magyar írók élete és munkái. [elektronikus dokumentum] Bp., Arcanum, 2000. [online]
<<http://mek.niif.hu/03600/03630/html/>> [2012-04-27]